

Udruge socijalne djelatnosti kao zaštitni čimbenici djece i mladih u riziku i/ili rizičnih ponašanja na području Varaždinske županije

Meštrić, Lana

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:186:103026>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-05**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET U RIJECI
ODSJEK ZA PEDAGOGIJU

Lana Meštrić

UDRUGE SOCIJALNE DJELATNOSTI KAO ZAŠTITNI ČIMBENICI DJECE I MLADIH
U RIZIKU I/ILI RIZIČNIH PONAŠANJA NA PODRUČJU VARAŽDINSKE ŽUPANIJE

DIPLOMSKI RAD

Rijeka, 2023.

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET U RIJECI
ODSJEK ZA PEDAGOGIJU

Lana Meštrić

UDRUGE SOCIJALNE DJELATNOSTI KAO ZAŠTITNI ČIMBENICI DJECE I MLADIH
U RIZIKU I/ILI RIZIČNIH PONAŠANJA NA PODRUČJU VARAŽDINSKE ŽUPANIJE

DIPLOMSKI RAD

Mentor:

Prof. dr. sc. Jasminka Zloković

Rijeka, 2023.

UNIVERSITY OF RIJEKA
FACULTY OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES
DEPARTMENT OF EDUCATION

Lana Meštrić

SOCIAL ACTIVITY ASSOCIATIONS AS PROTECTIVE FACTORS OF CHILDREN AND
YOUTH AT RISK AND/OR RISKY BEHAVIORS IN VARAŽDIN COUNTY
MASTER THESIS

Mentor:

Professor Jasminka Zloković, PhD

Rijeka, 2023.

IZJAVA O AUTORSTVU DIPLOMSKOG RADA

Ovime potvrđujem da sam osobno napisala rad pod naslovom: Udruga socijalne djelatnosti kao zaštitni čimbenici djece i mladih u riziku i/ili rizičnih ponašanja na području Varaždinske županije te da sam njegoa autorica.

Svi dijelovi rada, nalazi i ideje koje su u radu citirane ili se temelje na drugim izvorima (mrežnim izvorima, literaturi i drugom) u radu su jasno označeni kao takvi te adekvatno navedeni u popisu literature.

Ime i prezime studentice: Lana Meštrić

Datum: rujan, 2023.

Vlastoručni potpis:

SAŽETAK

Obitelj je od svoje prve pojavnosti složeni socijalni konstrukt koji svakodnevno zahtjeva nove odgovore i načine rješavanja problema s kojima se susreće. Članovi obitelji, posebice djeca i mladi, u svom se odrastanju susreću s brojnim rizičnim i zaštitnim čimbenicima. Zaštitni čimbenici koji su u posljednjih nekoliko godina vrlo zastupljeni jesu organizacije civilnog društva koje predstavljaju društvenu različitost i ključan su preduvjet za europsku demokraciju. Organizacije civilnog društva koje se bave socijalnim pitanjima registrirane su kao udruge te kao takve pružaju savjetodavnu, edukativnu i psihosocijalnu podršku i pomoć obitelji, no još uvijek u većim, urbanim sredinama, što se prepoznaje kao problem.

Cilj je ovog istraživačkog rada ispitati te opisati probleme djece i mladih u riziku i/ili rizičnih ponašanja u Varaždinskoj županiji te njihove potrebe za savjetodavnom, edukativnom i psihosocijalnom podrškom te pomoći, a u okviru (ne)postojanja organizacija civilnog društva. Rad se sastoji od teorijskog i istraživačkog djela. U prvom je djelu rada prikazano teorijsko utemeljenje, definirani su temeljni konstrukti poput obitelji, pojmova 'u riziku' i 'rizično ponašanje', prevencije i djelovanja civilnog društva u socijalnom kontekstu, kao što su i izneseni rezultati dosadašnjih istraživanja na temu i prikazani primjeri dobre prakse. U drugom je djelu rada prikazan istraživački dio koji se sastojao od kvantitativne i kvalitativne dionice istraživanja. Za potrebe kvantitativne dionice istraživanja kreiran je anketni upitnik koji je bio namijenjen stručnim suradnicima pedagogima, psiholozima i socijalnim pedagogima osnovnih i srednjih škola s područja Varaždinske županije i grada Varaždina. Za potrebe kvalitativne dionice istraživanja izrađen je protokol polustrukturiranog intervjua koji je proveden s dvoje djelatnika Obiteljskog centra Varaždinske županije te dvoje djelatnika Odjela za djecu, mlade i obitelj Zavoda za socijalni rad, podružnica Varaždin. Rezultati dobiveni istraživanjem ukazuju na to da se rizici, rizična ponašanja i zaštitni čimbenici prepoznaju kod djece i mladih u Varaždinskoj županiji, kao i potreba za primarnom prevencijom. Također, svi sudionici istraživanja i većina ispitanika prepoznaju potrebu za postojanjem udruga i pružanjem savjetodavne, edukativne i psihosocijalne podrške i pomoći izvan škole, ali nisu upoznati s aktivnom udrugom na području Varaždinske županije.

Iz svega navedenoga prepoznaje se postojanje problema djece i mladih u riziku i/ili rizičnih ponašanja u Varaždinskoj županiji, potreba za većom suradnjom s roditeljima i osmišljavanje primarnih programa prevencije, edukacijom stručnjaka, kao i potreba za savjetodavnom, edukativnom i psihosocijalnom podrškom te pomoći djeci i mladima, ali i

edukacijom stručnjaka. S ciljem smanjenja rizičnih, a jačanje zaštitnih čimbenika, ovaj je istraživački rad pokazao da se kapaciteti lokalne zajednice trebaju jačati kako bi se obitelji, djeci i mladima pružile one usluge za kojih na državnoj razini nema kapaciteta.

Ključne riječi: *rizično ponašanje; djeca i mladi; organizacije civilnog društva; primarna prevencija; mentalno zdravlje*

ABSTRACT

From its first appearance, the family is a complex social construct that daily requires new answers and ways of solving the problems it encounters. Family members, especially children and young people, encounter numerous risk and protective factors as they grow up. Protective factors that have been very present in the last few years are civil society organizations that represent social diversity and are a key prerequisite for European democracy. Civil society organizations that deal with social issues are registered as associations and as such provide advisory, educational and psychosocial support and assistance to families, but still in larger, urban areas, which is recognized as a problem.

The aim of this study is to examine and describe the problem of children and youth at risk and/or at risk behavior in Varaždin County and their needs for advisory, educational and psychosocial support and help, within the framework of the (non)existence of civil society organizations. The study consists of a theoretical and research work. In the first part of the paper, the theoretical foundation is presented, fundamental constructs such as the family, the concepts of 'at risk' and 'risky behaviour', prevention and the activities of civil society in the social context are defined, as well as the results of previous research on the topic and examples of good practices. In the second part of the paper, the research part was presented, which consisted of quantitative and qualitative research sections. For the purposes of the quantitative part of the research, a survey questionnaire was designed, which was intended for pedagogues, psychologists and social pedagogues of primary and secondary schools from the area of Varaždin County and the city of Varaždin. For the purposes of the qualitative part of the research, a semi-structured interview protocol was prepared, which was conducted with two employees of the Family Center of Varaždin County and two employees of the Department for Children, Youth and Family of the Social Work Institute of the Varaždin branch. The results of the research indicate that risks, risky behaviors and protective factors are recognized among children and young people in Varaždin County, as well as the need for primary prevention. Also, all research participants and the majority of respondents, recognize the need for the existence of an association and the provision of advisory, educational and psychosocial support and help outside of school, but they are not familiar with an active association in the area of Varaždin County.

The existence of the problem of children and youth at risk and/or risky behavior in Varaždin County is recognized from all of the above, the need for greater cooperation with parents and the design of primary prevention programs, the education of experts, as well as the

need for advisory, educational and psychosocial support and help for children and youth. With the aim of reducing risk and strengthening protective factors, this research work showed that the capacities of the local community should be strengthened in order to provide families, children and young people with those services for which there is no capacity at the state level.

Keywords: *risky behavior; children and youth; civil society organizations; primary prevention; mental health*

PREDGOVOR:

Kad razmišljam o svom diplomskom radu, mogla bih reći da ga u svojoj glavi pišem od druge godine preddiplomskog studija i kolegija ‘Obiteljska pedagogija’. Iako manje-više tijekom cijelog svog srednjoškolskog i akademskog obrazovanja osjećam da mi je poziv raditi s djecom i mladima, studij pedagogije (i sve ono što mi je on popratno donio) pokazao mi je da je moj interes mnogo širi i da kao takav uključuje cijeli ekosustav jedne individue.

Na putu osvještavanja te činjenice, upoznavanja vlastite sebe te spoznavanja tko i što želim biti “kad odrastem” prvenstveno se želim zahvaliti svojoj cijeloj obitelji - *‘Sju, Čale, Sandro, četveronožni i ostali članovi obitelji, hvala Vam što ste bili moji zaštitni čimbenici tijekom cijelog putovanja. Vaša je podrška nemjerljiva i dodatan vjetar u leđa za sve što slijedi.’*

Također, hvala svim mojim prijateljicama i prijateljima što su bili, što jesu i što će biti moj drugi zaštitni čimbenik. Posebice hvala tebi **Doris** jer znam da slušati o procesu ovog diplomskog rada (ali i svega ostaloga što smo prošle u našem prijateljstvu) nije bilo lako. Hvala i preostalim **Avanturističkim duhovima, Eni i Nini**, mojim **studentskim prijateljicama**, kao i **Neli, Matei, Ozani i Ani**, jer ste sve zajedno upotpunile moj studentski život i naučile me mnogim životno važnim vrijednostima.

Voljela bih se zahvaliti i svojim Mladim i UZORnim kolegicama i mentoricama, **Maši i Ani** – *“Tete, hvala vam što ste me prihvatile, visoko podigle ljestvicu i pokazale mi ispod kojih standarda ne smijem pristajati na budućim radnim mjestima, ali i u životu općenito.”*

Zahvalila bih se i Odsjeku za pedagogiju, svakom profesoru i profesorici, asistentu i asistentici što ste mi pružili priliku da svoje interese razvijam i šire, putem različitih oblika neformalnog obrazovanja. Velike zahvale posebno upućujem **mentorici prof. Zloković** koja me na svojim predavanjima uvela u svijet obiteljske pedagogije, prihvatila moju ideju za diplomski rad s punim povjerenjem i omogućila mi da moje želje postanu stvarnost. Voljela bih se dodatno zahvaliti asistenticama i kolegicama **Neni i Nadji** koje su također bila velika podrška u ovom procesu.

Za kraj, zahvaljujem se sebi jer sam vjerovala u sebe i jer sam sve što je moja glava zamislila, pokušala (*uspješno ili neuspješno - manje bitno*) prenijeti u stvarnost. I takvu upornost si želim i dalje, na svim budućim putovanjima.

S nadom da će slova s ovih papira prerasti u jedno novo mjesto u Varaždinu... Lana.

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. ODNOSI U OBITELJI KAO ZAŠTITNI ČIMBENIK	2
2. DJECA I MLADI U RIZIKU	7
2.1. <i>Razlikovanje termina „u riziku“ i „rizična ponašanja“</i>	7
2.2. <i>Rizični čimbenici</i>	9
3.3. <i>Zaštitni čimbenici</i>	11
3. PREVENCIJA RIZIČNIH PONAŠANJA	14
4. ULOGA CIVILNOG DRUŠTVA U PREVENCIJI RIZIČNIH PONAŠANJA	18
4.1. <i>Civilno društvo u Europskoj uniji</i>	19
4.2. <i>Civilno društvo u Republici Hrvatskoj</i>	21
4.3. <i>Uloga civilnog društva u zaštiti djece i mladih u riziku i/ili rizičnih ponašanja</i>	22
5. RAD CIVILNOG DRUŠTVA U PODRUČJU ZAŠTITE DJECE I MLADIH U RIZIKU I/ILI RIZIČNIH PONAŠANJA U REPUBLICI HRVATSKOJ	24
6. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA	27
6.1. <i>Predmet istraživanja</i>	27
6.2. <i>Cilj i svrha istraživanja</i>	27
6.3. <i>Istraživačka pitanja i zadaci</i>	27
6.4. <i>Istraživačke metode i instrumenti</i>	29
6.5. <i>Populacija i uzorak</i>	30
6.6. <i>Obrada i analiza podataka</i>	33
6.7. <i>Etičke dileme i mogući rizici</i>	34
7. PRIKAZ REZULTATA ISTRAŽIVANJA I INTERPRETACIJA	35
7.1. <i>Analiza kvantitativnih rezultata istraživanja</i>	35
7.1.1. <i>Rizik i rizično ponašanje djece i mladih</i>	35
7.1.2. <i>Suradnja s roditeljima</i>	40

7.1.3.	Prevenција rizičnih ponašanja	42
7.1.4.	Udruge orijentirane na rad s djecom i mladima u riziku i/ili rizičnih ponašanja	50
7.2.	<i>Analiza kvalitativnih rezultata istraživanja</i>	56
7.2.1.	Iskustvo djelatnika Obiteljskog centra/Zavoda za socijalni rad s djecom i mladima u riziku i/ili rizičnih ponašanja	58
7.2.2.	Iskustvo djelatnika Obiteljskog centra/Zavoda za socijalni rad sa suradnjom s roditeljima/skrbnicima učenika u riziku i/ili rizičnih ponašanja	60
7.2.3.	Iskustvo djelatnika Obiteljskog centra/Zavoda za socijalni rad s organiziranim aktivnostima provođenja slobodnog vremena	62
7.2.4.	Iskustvo djelatnika Obiteljskog centra/Zavoda za socijalni rad sa suradnjom s udrugama orijentiranim na rad s djecom i mladima u riziku i/ili rizičnih ponašanja	64
7.3.	<i>Interpretacija kvantitativnih i kvalitativnih podataka</i>	67
8.	ZAKLJUČAK	69
	POPIS TABLICA I SLIKA	73
	LITERATURA	75
	PRILOZI	83
	<i>Prilog 1. Anketni upitnik za stručne suradnike u osnovnim i srednjim školama</i>	83
	<i>Prilog 2. Protokol polustrukturiranog intervjua</i>	93
	<i>Prilog 3. Informirani pristanak</i>	96

1. UVOD

Obitelj svakodnevno doživljava velike promjene što dovodi do narušavanja ravnoteže u njezinom funkcioniranju. Te promjene nisu nove, već postoje od kad postoji i obitelj, samo su s vremenom, kroz povijest, postajale složenije i zahtjevnije. Također, one su se dešavale i dešavaju se paralelno s promjenama društva, u recipročnom su odnosu što znači da društvo bez obitelji ne postoji, kao ni obitelj bez društva (Bašić, 2009).

Sve promjene koje su se dogodile sa sobom su donijele nove rizične i zaštitne čimbenike s kojima se obitelji susreću svakodnevno (Petani i Kristić, 2012). Članovi obitelji na koje najviše utječu promjene upravo su djeca i mladi koji se u svom razvoju trebaju oduprijeti različitim negativnim utjecajima, a naučiti kako prihvatiti i iskoristiti one pozitivne. Spletom različitih okolnosti, obitelj, a posebice djeca i mladi, susreće se s različitim rizicima, što naposljetku može dovesti i do rizičnih ponašanja te uvelike utjecati na mentalno zdravlje pojedinca. Bez obzira na to što socijalne politike država svoje resurse usmjeravaju na obitelj (Zloković, 2018a), odgojno-obrazovni sustav, kao i sustav socijalne skrbi, nema dovoljno kapaciteta za rad s djecom i mladima u riziku i/ili rizičnih ponašanja. Navedeno u posljednjih nekoliko desetljeća prepoznaju organizacije civilnog društva koje svoj rad na europskoj i nacionalnoj razini usmjeravaju na obitelj, na rad s djecom i mladima te na jačanje zaštitnih, a smanjivanje rizičnih čimbenika. Organizacije civilnog društva za cilj svog djelovanja imaju stvaranje društva u kojem se ljudska prava poštuju, teži se slobodi, solidarnosti, pluralizmu, pravednosti te se potiče kultura nenasilja, tolerancije i demokracije (Jurčević i sur., 2006).

U brojnim je istraživanjima prepoznato kako organizacije civilnog društva, posebice udruge, kreiraju i svoje aktivnosti implementiraju u veća urbana središta, dok manje zajednice ostaju zakinute. Mamula i sur. (2016) su prepoznale da je ključan korak u borbi protiv rizičnih ponašanja upravo osnivanje organizacija civilnog društva u područjima u kojima ih nema uopće ili ih nema u dovoljnom broju. Jedna takva zajednica je i Varaždinska županija na koju je usmjereno istraživanje s kvantitativnom i kvalitativnom dionicom, a kojemu je cilj ispitati te opisati probleme djece i mladih u riziku i/ili rizičnih ponašanja u Varaždinskoj županiji te njihove potrebe za savjetodavnom, edukativnom i psihosocijalnom podrškom te pomoći, a u okviru (ne)postojanja organizacija civilnog društva.

2. ODNOSI U OBITELJI KAO ZAŠTITNI ČIMBENIK

Tijekom vremena do danas, ponuđeno je mnogo definicija s obzirom na to da svako znanstveno područje ovom pojmu pristupa iz različitih smjerova, pravaca, postavki i filozofija. Svaka znanost prihvatila je određenu definiciju ili definicije kao osnovno gledište svog područja, a ista su postavljene u skladu s teorijama te znanosti, kao i u odnosu na određeno vrijeme, prostor, društvene konstelacije razvoja gospodarstva, društvene odnose, vrijednosne sustave i politička zbivanja.

S pedagoškog stajališta, brojni autori obitelj definiraju kao društvenu skupinu, pojavu, entitet koja je raširena u ljudskom društvu, a koja ima velik broj kombinacija pojavnosti (Janković, 2008). U srži definicija nalazi se da je to primarna i krucijalna društvena zajednica koja utječe i oblikuje životni stil svojih članova (Kovčo, 2000). Zloković (2012) obitelj definira kao živi organizam jer se sastoji od složenih interakcijskih odnosa te na nju u velikoj mjeri utječe okolina. Ista autorica na obitelj gleda kao na specifičnu socijalnu grupu i kao jedinstveni čimbenik razvoja pojedinca. Kao takva, ona je u središtu mnogih znanosti koje su u najvećoj mjeri usmjerene na poučavanje funkcije i strukture obitelji te odnosa među njezinim članovima. Obitelj ne čini samo pojedinci, već je to sustav osjećaja, međuodnosa i različitih ponašanja (Keresteš, 2002, Klarin, 2006; prema Wagner Jakab, 2009). U definiranju obitelji uvelike može pomoći područje razumijevanja obitelji, odnosno disciplina koja se usmjerava na proučavanje ove društvene skupine iz različitih kutova i unutar različitih znanstvenih područja. Prema području razumijevanja obitelji, njezina pojavnost, struktura te interakcija s drugim skupinama i pojavama u stalnoj su dinamici što na samu obitelj utječe da se ona mijenja iz trenutka u trenutak. Navedeno ukazuje na veliki opseg spoznaja o obitelji, o dinamici unutar i izvan obiteljskog sustava. Zbog toga bi svaka znanost, bez obzira na različita društvena i prirodna područja kojima se bave, trebala znati odgovoriti što je obitelj, što određuje njezin rast, kojim procesima je prožeta i kako su oni određeni, što su i koje su obiteljske potrebe te na koji način se one zadovoljavaju, kako se razvoj društva reflektira na obitelj, kako ona održava homeostazu i koje su posljedice njenog narušavanja, što obitelji donose rizični, a što zaštitni čimbenici te kamo vodi njezina konstantna transformacija (Janković, 2008).

Kada bi se obuhvatio čitav sustav postojanja, strukture i funkcioniranja obitelji, ona bi se mogla definirati kao jedinstveni društveni organizam s vlastitim posebnostima čiji nastanak, djelovanje i opstanak ovise o cjelokupnoj prirodnoj i socijalnoj strukturi u kojoj egzistira. Navedeno može objasniti ekološka teorija prema kojoj obitelj u interakciji s okolinom čini

univerzalni ekosustav koji na fizičkoj, biološkoj i ekonomskoj razini održava svoje članove, ali također ima i psihosocijalne te hranidbene funkcije. Prema ovoj teoriji, obitelj je adaptivni sustav koji se u kontekstu okoline stalno razvija, mijenja, ali i djeluje na istu i utječe na njezine promjene u skladu s vlastitima. Okolina ne određuje izravno ponašanje obitelji, ali postavlja granice unutar kojih članovi iste pronalaze rješenja i moduse za vlastita ponašanja i funkcioniranje. Prema tome se dobrobiti i cjelokupno funkcioniranje pojedinca i obitelji ne mogu odvojiti od makro sustava (Janković, 2008) jer upravo on, odnosno društvo u cjelini, omogućuje obitelji da se razvija i ostvaruje (Rosić i Zloković, 2002).

U postmodernom društvu javlja se novo stajalište prema obitelji. Prema postmodernistima, svaka nova situacija i problem zahtijeva novu teoriju, novi model kojoj/kojem je cilj objasniti isto, odnosno sagledati suštinu situacije i/ili problema i razumjeti ga, a ne ga pokušati riješiti pomoću unaprijed pripremljenih postavki. Drugim riječima, postmodernisti smatraju da u definiranju, ali i djelovanju s/prema obitelji, treba dati prednost iskustvu, obiteljskoj interpretaciji događaja, koristiti jezik kao medijator stvarnost, a ne sredstvo opisivanja te stvarati zajednički obiteljski mozaik situacije u kojem ima istine onoliko koliko i sudionika (Janković, 2008).

Obitelj kao društvena skupina svojom jedinstvenošću i različitošću odnosa, strukture, funkcija, načina nastanka i opstanka pruža nebrojeno mnogo kombinacija pojavnosti. Upravo zbog toga sva tumačenja obitelji zapravo su vrlo općenita i osnovna jer ne mogu opisati univerzalnost koju svaka pojedina obitelj ima i zbog kojih bi se za svaku trebala odrediti posebna definicija. Naravno da je to teorijski nemoguće, ali je važna postavka za praktični rad s obiteljima bez obzira na znanstveno područje iz kojeg se djeluje (Janković, 2008). Bez obzira s kojeg aspekta stručnjaci pristupaju, povijesnog, pedagoškog, političkog, sociološkog, tradicionalnog ili modernog, istraživanje obitelji još će dugo (ako ne i zauvijek) biti aktualno (Rosić i Zloković, 2002).

Nije neobično što je obitelj središte mnogih istraživanja s obzirom na to da svakodnevno doživljava različite transformacije te se ne može govoriti o njezinoj postojanosti (Rosić i Zloković, 2008). Isto tako, činjenica je da se obitelj mijenja s promjenama društva pa tu postoje promjene u veličini, strukturi, obnašanju obiteljskih funkcija, odnosima u obitelji, odnosima obitelji s okolinom, itd. (Zloković, 2018a). Iako je kroz povijest obitelj izgubila niz svojih funkcija, važnost iste se nije smanjila, već se samo sve više svakodnevno specijalizira (Pearson, 1955; Haralabos i Holborn, 2002, Zloković, 2018a).

Odnosi u obitelji važan su preduvjet rasta i razvoja, odnosno cjelokupnog kvalitetnog funkcioniranja svakog njezinog člana, ali i sustava u cjelini. Odnosi u najvećoj mjeri ovise o

učestalosti, vrsti, načinu realizacije i kvaliteti interakcije, kao i o brizi za članove (Janković, 2008). Socijalne promjene koje se događaju svakodnevno, reflektiraju se i na obiteljsku dinamiku, na funkcioniranje, strukturu, životni stil i općenito na odnose među članovima (Zloković i Dečman Dobrnjić, 2008). Jedna od poznatijih i šire korištenih podjela obitelji na tradicionalne i moderne više nije aktualna, već se danas, u suvremenom društvu obitelji promatraju i razlikuju s obzirom na odnose koje njeguju.

Ovisno o obiteljskoj (ne)skladnosti postoje dvije osnovne skupine, intaktne i insuficijentne. Intaktne obitelji su one u kojima su odnosi među članovima skladni, odnosno one u kojima članovi vlastitim snagama uspješno rješavaju probleme s kojima se suočavaju. To nisu obitelji bez problema, već one obitelji koje se zbog obiteljskog zajedništva znaju suočiti s problemom te pronaći rješenje istog, bilo sami ili uz pomoć stručnjaka. S druge strane, insuficijentne obitelji navedeno ne uspijevaju te se postojeći problemi produbljuju i sve su češći sukobi među članovima. Članovi obitelji nezadovoljni su sami sa sobom, kao i s ostalim članovima, a odnosi su iznimno narušeni, sukobi sve češći, a kompetencije za rješavanje problema male, nepostojeće ili nametnute. Navedeno se reflektira i na ostale aspekte života članova obitelji (Janković, 2008).

U suvremenom društvu postoje i *fast-food* obitelji koje karakteriziraju brzi, površni i nezdravi odnosi među članovima obitelji. Članovi *fast-food* obitelji komuniciraju koristeći se disfunkcionalnim obrascima koji nalikuju *online* komunikaciji koja je brzog intenziteta, kratkog trajanja te formalne naravi. Zbog brze komunikacije stvara se osjećaj bliskog kontakta među članovima obitelji, no taj je osjećaj samo prividan te nedostaje bliskosti (Zloković, 2018a). Isto tako, moguće je razlikovati obitelji s obzirom na njihovu individualnost, životni stil i obiteljsku strukturu. Tako se obitelji razlikuju prema (ne)postojanju vodstva u obitelji, prema razvoju obitelji i obiteljskih vrijednosti te prema svojim dnevnim obavezama i aktivnosti (Rosić i Zloković, 2002).

Nadalje, obitelj bi trebala biti prva sredina u kojoj dijete spoznaje sve o međuljudskim odnosima, procjenjuje odnose drugih prema sebi, u kojoj razvija prvu sliku o sebi, samopouzdanje i samopoštovanje. Za dijete koje navedeno razvije već u najranijoj dobi, veća je vjerojatnost da će razvijati zdrave odnose, bolje se zauzimati za sebe u društvu, kao i razumjeti te razlikovati poželjna od nepoželjnih ponašanja (Filipović, 2009). No velik je broj obitelji u kojima se navedeno ne ostvaruje stoga se u proučavanju obitelji ne smiju izostaviti odnosi među članovima koji imaju veliku ulogu. Odnosi između članova obitelji dio su većeg obiteljskog sustava te su kao takvi međusobno ovisni (Cox i Paley, 1997; prema Zloković, 2018c). Ponašanje jednog člana obitelji ne može se promatrati ako se ne ispituju njegovi odnosi

s drugim članovima, njihova interakcija, razvoj i suradnja. Isto tako odnosi među članovima, posebice između roditelja i djece, utječu na cjelokupni razvoj obiteljskog sustava pa prema tome i na dijete, na njegove stavove, odnose s vršnjacima i buduća ponašanja (Zloković, 2018c).

U našem se društvu od svakog člana obitelji očekuje da ima razvijenu kompetenciju prepoznavanja i razumijevanja osjećaja, a da se općenito u obiteljskom sustavu uspostavi emocionalna povezanost, kao i da se razvije osjećaj bliskosti, poštivanja, povjerenja i empatije. Navedeno se očituje u međusobnom pokazivanju poštovanja, pružanju i poticanju emocionalne podrške i sigurnosti, izmjenjivanju vlastitih osjećaja, poticanju pozitivnih odnosa, zajedničkom provođenju vremena, ali i poticanju neovisnosti djeteta u različitim sferama života (Zloković, 2018c). No, razvijanje kvalitetnih odnosa i nije tako jednostavno jer postoje različiti aspekti koji na to utječu. Janković (2008) ističe da na razvijanje kvalitetnih odnosa u obitelji utječu uzroci osobne prirode, ekonomske prirode, psihičke i somatske bolesti članova, asocijalna i antisocijalna usmjerenost te poremećaj osobnosti članova.

Jedan od modela pomoću kojeg se istražuju odnosi u obitelji, a koji je posljednjih nekoliko desetljeća dobio na velikoj važnosti jest *Circumplex Model of Marital and Family System*. Ovaj model uvažava različitost suvremenih obitelji, a temelji se na tri dimenzije koje definiraju funkcionalnost obiteljskog sustava. Prve dvije dimenzije, kohezivnost i fleksibilnost, određuju se prema četiri faktora: ravnoteža između 'ja' i 'mi' u odnosima, emocionalna bliskost, odanost i ovisnost/neovisnost. Obiteljska kohezivnost, odnosno emocionalna povezanost, prema spomenuta četiri faktora dijeli se na četiri razine, a to su razdvojenost (vrlo niska kohezivnost), odvojenost (niska do prosječna kohezivnost), povezanost (prosječna do visoka kohezivnost) te umreženost (vrlo visoka kohezivnost). U ovoj dimenziji promatraju se emocionalne veze, granice, koalicije, vrijeme, prostor, prijatelji, donošenje odluka, reagiranje, rekreacija, zajednički interesi, itd. Kako bi obitelji imale optimalno funkcioniranje trebale bi se nalaziti u centralnoj kohezivnosti koja se sastoji od odvojenosti i povezanosti. Druga dimenzija jest fleksibilnost kojom se nastoji utvrditi je li pojedini obiteljski sustav sposoban mijenjati se i kako to utječe na obiteljske odnose. Kao i kod prve dimenzije, i kod fleksibilnosti postoje razine, a to su rigidna (jedna osoba kontrolira sve, nema mijenjanja pravila), strukturirana (demokratsko vodstvo s pregovorima u koje su uključena djeca), fleksibilna (demokratsko odlučivanje, mijenjanje uloga...) i kaotična (uloge nejasne, impulzivnost u odlučivanju...). Za obiteljski sustav najpoželjnije su srednje razine, odnosno kombinacija strukturirane i fleksibilne razine. Treća dimenzija jest komunikacija koja se smatra ključnim čimbenikom za ostvarenje prve dvije dimenzije, a odnosi se na vještine slušanja (empatija, pažnja), jasnoću govora, vještine rješavanja problema, uvažavanje i međusobno poštivanje. Ovaj model mjeri obiteljski

sustav i pomažu mu da postane što učinkovitiji. Model se sastoji od instrumenata samoprocjene te skala za rangiranje (*faces* II i *faces* III). Navedene dvije skale rangiranja u svom je istraživanju koristilo više od 250 studija koja su potvrdile pretpostavku modela, odnosno da obitelji s uravnoteženom razinom kohezivnosti i fleksibilnosti funkcioniraju bolje i kvalitetnije nego li obitelji s ekstremnom ili neuravnoteženom razinom. U ekstremnim razinama je vidljiv nedostatak samostalnosti ili pretjerana otuđenost članova obitelji te su smatrane problematičnima za odnose u obitelji i razvijanje odnosa dugoročno. Kod neuravnoteženog sustava postoji previše suglasnosti u obitelji, članovi su međusobno previše ovisni, dok kod razdvojenih sustava je svaki član prepušten sebi i radi što želi neovisno o drugim članovima obitelji te je prisutna vrlo ograničena razina privrženost (Olson, 2000).

Kao i velik broj teorija, tako postoji velik broj metoda i tehnika u istraživanju obiteljskih odnosa, a najpopularnije su ankete, upitnici, intervjui te procjene i skaliranja. Također, ne istražuju se samo obiteljski odnosi, već postoje istraživanja obiteljskog funkcioniranja, istraživanja o promjenama obiteljskog ciklusa, istraživanja o problemima, osjećajima, vrijednostima, uvjerenjima, itd. (Rosić i Zloković, 2002). U slučaju obiteljskog nasilja često se koriste i klinička istraživanja i studije slučaja. U radu s djecom koriste se crteži i fotografije te igranje uloga. Različitost metoda, tehnika, teorija, upotreba kreativnosti te osiguravanje kvalitete i objektivnosti istraživanja omogućuje bolje i objektivnije sagledavanje obiteljskog odnosa i funkcioniranja obitelji (Zloković, 2018b).

2. DJECA I MLADI U RIZIKU

Djeca i mladi u suvremenom svijetu svakodnevno se, neovisno o zajednici u kojoj borave, suočavaju s različitim rizicima, bilo za njih prepoznatljivim kao takvim ili ne. Određen broj djece i mladih uspijeva se, zahvaljujući zaštitnim čimbenicima, pozitivno oduprijeti negativnim utjecajima, no postoje i oni koji s vremenom razviju rizična ponašanja.

2.1. Razlikovanje termina „u riziku“ i „rizična ponašanja“

Sklad oko definiranja termina „u riziku“ i „rizična ponašanja“ još uvijek ne postoji te je teško ponuditi cjelovitu, a točnu definiciju. Razlog zašto je to tako ponudio je ekološki model koji polazi od toga da na ponašanje pojedinca utječu različiti čimbenici, od osobnih crta ličnosti, kulturnog konteksta, socio-ekonomskog sustava, obrazovanja, itd. (Bronfenbrenner, 1979; prema Zloković i Vrcelj, 2010). Također, termin „u riziku“ u posljednjih je nekoliko godina postao glavni termin kojim se opisuju ona djeca i mladi koji se suočavaju s različitim problemima koji negativno utječu na njihov pozitivan razvoj i uspješnu prilagodbu društvu (Rosić i Zloković, 2002). Skraćeno, rizik je mogućnost dolaska do štetnih posljedica. Prijelaz između „u riziku“ i „rizičnog ponašanja“ jest procjena rizika koja označuje proces utvrđivanja vjerojatnosti da će se rizičan događaj dogoditi u bliskoj budućnosti (Jandrić Nišević, 2020).

S druge strane, rizična ponašanja su ona koja nisu primjerena dobi ni sposobnosti pojedinca, ona koja nisu u skladu s društvenim normama i očekivanjima okoline u kojoj pojedinac živi (Rosić i Zloković, 2002), ona koja imaju negativne posljedice na akademsko i radno postignuće pojedinca, kao i na njihovo sveukupno osobno i socijalno funkcioniranje (Koller-Trbović, 2004). Bez obzira na to, pojava rizika i rizična ponašanja dio su odrastanja svakog djeteta i mlade osobe (Bašić i Ferić, 2004, Meščić-Blažević, 2007), ali mogu biti štetna ako dođe do narušavanja psihosocijalnog razvoja djeteta (Meščić-Blažević, 2007) ili se javi mogućnost od negativnih događanja u budućnosti (Bašić i sur., 2004) te tada postoji opravdani razlog za intervencijom. Naime, pojava rizika i manifestiranje rizičnih ponašanja može utjecati na mentalno zdravlje djece i mladih koje Svjetska zdravstvena organizacija definira kao stanje mentalnog blagostanja koje omogućuje da se pojedinci suočavaju sa životnim stresovima, unaprjeđuju svoje sposobnosti, uče i rade za dobrobit sebe i svoje zajednice (Mental health, 2022).

Prema Bašić i Ferić (2004), djeca i mladi u riziku su ona:

- „čiji roditelji zloupotrebljavaju alkohol ili druge,
- koja su žrtve fizičkog, seksualnog ili emocionalnog zlostavljanja,
- koja su napustila školu,
- koja su u nepovoljnoj ekonomskoj situaciji,
- koja su počinila nasilno ili delinkventno djelo te
- koja su pokušala samoubojstvo“ (str. 57).

Brlas (2019) nadopunjuje spomenuto navodeći da su djeca i mladi u riziku ona koja su odgojno zapuštena ili napuštena djeca, ona koja su bez odgovarajuće roditeljske skrbi, ona koja imaju razvijene različite poremećaje u ponašanju i/ili intelektualne teškoće te ona koja su asocijalna.

Autori se također slažu da nije neobično da se djeca i mladi susreću s rizicima te njeguju rizična ponašanja jer oni teže konformiranju okoline u kojoj se nalaze, koja uključuje vršnjake, a isključuje odrasle osobe. Socijalizacijski utjecaji, iako prisutni u svim aspektima života, posebno su vidljivi u doba adolescencije što djecu i mlade tada dovodi do izloženosti rizicima. Djeca i mladi s rizičnim ponašanjima ne odstupaju mnogo od svojih vršnjaka. Naime, oni najčešće nemaju drugačiji sustav vrijednosti u odnosu na svoju vršnjačku populaciju, već se može reći da oni uopće nemaju razvijeni sustav vrijednosti u životu. Ono po čemu se razlikuju jest način dolaženja do cilja i zadovoljavanja vlastitih potreba koji često nisu socijalno prihvatljivi (Brlas, 2019).

U brojnim istraživanjima rezultati su pokazali da se kod djece i mladih mogu prepoznati četiri kategorije rizičnosti koje zajedno stvaraju kontinuum rizika, a to su:

1. Vrlo visoka u kojoj djeca i mladi manifestiraju veći broj poremećaja u ponašanju, konzumenti su alkohola i droga, kod istih postoji tendencija napuštanja škole ili počinjena kaznenog djela,
2. Visoka koja se od prve kategorije razlikuje jedino u tome da su ponašanja u manjim frekvencijama,
3. Srednja kojoj pripadaju djeca i mali eksperimentatori različitih rizičnih ponašanja te
4. Niska u kojoj je rizik od negativnih ponašanja i posljedica minimalan (Bašić, 2009, Drayfoosov, 1997; prema Bašić i Ferić, 2004, Bašić i Kranželić-Tavra, 2004).

Važno je naglasiti kako istraživanja razvojne psihologije upućuju da je dijete u riziku ono koje ima prisutno tri ili više rizičnih čimbenika. Drugim riječima, niti jedan pojedinačan rizik sam po sebi ne dovodi do rizičnog ponašanja, već se ono razvija procesom interakcije s drugim rizicima ili osobama rizičnih ponašanja (Ajduković, 2000).

Ono što je sigurno jest da još uvijek ne postoji jasno objašnjenje i teorija zašto se neke obitelji ponašaju rizično. Općenito, razvojem društva pojavljuju se novi problemi u obitelji te popratno tome nova rizična ponašanja odraslih i djece (Rosić i Zloković, 2002). Stručnjaci koji se bave ovom temom pokušavaju pronaći odgovore na pitanja zašto neka djeca i mladi usvoje rizična ponašanja, a ona druga ne, iako su također podložna rizičnim čimbenicima. Stručnjaci se također slažu da izučavanje termina „obitelj, djeca i mladi u riziku“ zahtjeva interdisciplinarni i longitudinalni pristup, ali kako je ključ promjene pronalazak zajedničkog, sporazumnog jezika koji će odraslima te djeci i mladima omogućiti razumijevanje, senzibilizaciju i pomoć (Zloković i Vrcelj, 2010). Bez obzira na navedeno, ponekad je neshvatljivo zašto se u javnosti iskazuje nemoć prema određenim rizičnim ponašanjima djece ako je zakonima, Ustavom, deklaracijama pružanje pomoći i zaštita djece zajamčena. Zbog postojanja zakonskih okvira realno je očekivati da će se kontinuirana stručna pomoć pružati, no navedeno izostaje. Jedan od razloga za to mogu biti poteškoće koje se mogu javiti u prepoznavanju rizičnih obitelji, a neke od njih su nedostatak pouzdanih instrumenata, (pre)jednostavnost procjena i svrstavanje u različite kategorije rizika, numerička kategorizacija u stupnjeve rizika, odbijanje suradnje roditelja, nedovoljno pažljiv odabir tipa intervencija i drugi. Na tragu tome, autori se slažu da treba kontinuirano razvijati programe van kliničkih sustava, a koji će pomoći prevenirati rizična ponašanja ili će na njih djelovati. Navedeno bi trebalo podrazumijevati savjetodavne programe, odgojno-obrazovne programe, edukacije, neformalni rad, poučavanje vještinama komunikacije, rješavanja problema, itd. (Rosić i Zloković, 2002).

Kako bi se djeca i mladi bolje razumjeli u odnosu na rizična ponašanja, važno je opisati koncept rizičnih i zaštitnih čimbenika koji se, prema mnogim autorima, međusobno nadopunjuju, a oba se mogu pronaći u osobinama djeteta te u užem (obitelj, vršnjaci) i širem (škola, zajednica) socijalnom okruženju (Bašić i Ferić, 2004). Važno je osvijestiti kako obje skupine čimbenika ne proizlaze izravno iz djece i mladih, već u interakciji s cijelim sustavom i njegovim članovima koji imaju važnu ulogu u zadovoljavanju djetetovih potreba te uspostavljanje homeostaze djeteta (Janković, 2000).

2.2. Rizični čimbenici

Rizični čimbenici su različita stanja i okolnosti koja povećavaju vjerojatnost da će se kod pojedinca razviti psihopatološki proces te ona koja povećavaju vjerojatnost ponavljanja društveno neprihvatljivog ponašanja (Vulić Prtonić, 2002; prema Alajbeg i sur., 2020). Oni proizlaze iz međudjelovanja svih tjelesnih sustava, kognitivnog funkcioniranja i obrazaca

ponašanja (Brlas, 2010). Kao takvi mogu se pojaviti jednom ili trajati u vremenu te mogu biti važni u određivanju rizičnog statusa djeteta. Međutim, oni daju malo informacija o tome zbog čega i na koji način je dijete u riziku. Navedeno se određuje pomoću rizičnih procesa koji objašnjavaju kako, zašto i gdje rizični čimbenici dovode do visokog stupnja rizika (Bašić, 2000).

Prema Bašić (2009) postoje tri tipa rizičnih čimbenika, a to su:

- „poveznici koji su povezani s pojavom problematičnog ponašanja,
- prediktivni rizični čimbenici koji prethode problematičnim ponašanjima te
- kauzalni čimbenici koji se mogu dokazati kroz eksperimente ili intervencije i pokazuju da vode prema promjenama u problematičnim ponašanjima“ (str. 170).

Zloković (2000; prema Rosić i Zloković, 2002) rizične čimbenike svrstava u model djelovanja rizičnih faktora u obitelji. Prema modelu djelovanja rizičnih čimbenika u obitelji to su najčešće egzistencijalni problemi, roditeljska sklonost kažnjavanju djece, neobrazovanost, prezaposlenost, sklonost besposličarenju, konflikti u obitelji, adolescentni roditelji, nedovoljno provedeno vrijeme s djecom, nerazvijene roditeljske vještine, krize u braku i nasilje u obitelji, stresovi, nezadovoljstvo i frustracije, stroga ili posebna etička pravila, ovisnici, obitelji s velikim brojem djece, nedostatak nadzora, socijalna izoliranost i dr. Istu podjelu čimbenika ponašanja navode Bašić i Ferić (2004) te Bašić i Kranželić-Tavra (2004) u svojim radovima, a sve podjele se mogu svrstati u rizične čimbenike iz:

1. zajednice (blagi zakoni, neadekvatne norme, dostupnost droga i oružja) i obitelji (konfliktni odnosi, ovisnost članova),
2. škole (akademski/školski neuspjeh, nedostatna privrženost, dezorganizacija) te
3. one individualno-vršnjačke (rano uključivanje u problem ponašanja, prijatelji uključeni u problematična ponašanja, pozitivna stajališta prema delinkventnim ponašanjima) (Hawkins i sur., 1998; prema Bašić, 2009).

Obradović i Čudina-Obradović (2009) navode sličnu podjelu, no one sistematiziraju različite rizične čimbenike u pet kategorija koje najviše utječu na psihološki razvoj svakog člana obitelji:

1. „Osobine člana (biološka zrelost, temperament, specifični razvojni nedostaci) (mikrorazina);
2. Osobine obiteljske okoline (osjetljivost, poticajnost, primjerena reaktivnost, obiteljska izloženost i otpornost prema stresu) (mezzo razina);

3. Karakteristike šire okoline (materijalna i emocionalna potpora obitelji i roditeljstvu na razini lokalne zajednice, u legislativi, zdravstvenoj zaštiti i olakšanju odnosa radne i obiteljske situacije (makro razina);
4. Međusobni utjecaj osobina djeteta i osobina obiteljske okoline;
5. Utjecaj čimbenika makro-razine na sve niže razine čimbenika i na njihovu interakciju“ (str. 9).

Svi navedeni rizični čimbenici prema Jandrić Nišević (2020) mogu se podijeliti na statičke i dinamičke. Statički čimbenici rizika su oni koji su nepromjenjivi, a mogu utjecati na povećanje vjerojatnost za počinjenjem kaznenog djela (npr. spol, dob, povijest delinkventnog ponašanja). S druge strane, dinamički čimbenici rizika mogu i ne moraju povećavati vjerojatnost počinjenja kaznenog djela, promjenjivi su i situacijski.

Rezultati brojnih istraživanja pokazuju da se djeca i mladi ne susreću samo s jednim, već s kombinacijom više različitih rizičnih čimbenika, kao i da ne njeguju jedno, već kombinaciju različitih rizičnih ponašanja (Bašić i Ferić, 2004). Obitelj će (ili bi barem trebala), ovisno o svojim kapacitetima, pomoći izbjeći, smanjiti ili prebroditi rizične čimbenike s kojima se djeca i mladi susreću te stvoriti adekvatne uvjete za razvoj i unaprjeđenje zaštitnih čimbenika (Obradović i Čudina-Obradović, 2009).

3.3. Zaštitni čimbenici

U literaturi se, osim rizičnim čimbenicima, velika pozornost pridaje i čimbenicima zaštite s obzirom na to da okruženja u kojem se djeca i mladi razvijaju također mogu (i trebala bi) biti zaštitnog karaktera. Općenito, zaštitni su čimbenici uvijek na strani pojedinca, ali su također prepreka između poremećaja u ponašanju i pozitivnog razvoja (Bašić, 2009).

Autori McCarthy i suradnici (2004; prema Doležal, 2006) na zaštitne čimbenike gledaju kao na procese koji kod pojedinca mogu odgoditi izloženost ili smanjiti utjecaj rizika, odgoditi ili smanjiti reakcije nakon izloženosti rizičnim iskustvima te razviti ili unaprijediti samopoštovanje i pozitivna iskustva te međuljudske odnose. Mangham i sur. (1997; prema Doležal, 2006) navode da postoje:

- individualni (dobro genetsko nasljeđe, unutarnji mehanizam kontrole, pogled na budućnost, optimizam, itd.),
- obiteljski (pozitivna veza roditelj – dijete, obiteljska izdržljivost, odvajanje od negativnog nasljeđa, itd.) i
- okolinski (sudjelovanje u izvannastavnih aktivnostima i programima, pozitivno školsko iskustvo, uključenost zajednice, itd.) zaštitni čimbenici.

Bašić (2009) navodi sličnu podjelu te kao zaštitne čimbenike navodi osobni rast i razvoj pojedinca, izbor zdravih stilova života, zdrave i kvalitetne obitelji, sigurne i poticajne zajednice, povezanost obitelji sa školom te prosocijalne vršnjačke odnose.

Zloković (2023) na zaštitne čimbenike gleda kao na one koji omogućuju bolje funkcioniranje i osnaživanje obitelji, a navodi najviše onih koje proizlaze iz obiteljske okoline, poput obiteljske kohezije, primjerenog roditeljskog nadzora, uspješnog prijenosa prosocijalnih vrijednosti, primjerene društvene potpore, vremena za zajedničko druženje članova obitelji, obrazovanost roditelja, pozitivnog odgojnog stila, sposobnosti nošenja roditelja sa stresnim situacijama, itd. Stjecanje i jačanje zaštitnih čimbenika moguće je od obiteljske do školske sredine, a rad na jačanju zaštitnih čimbenika od prvih dana djetetova života pridonosi razvoju otpornosti djeteta, ali i njegove okoline (Meščić-Blažević, 2007).

Važan zaštitni čimbenik kod djece i mladih jest njihova i obiteljska otpornost. Otpornost (engl. *Resilience*), prema Međunarodnom projektu o otpornosti, je „opći kapacitet koji omogućuje osobi, grupi ili zajednici da prevenira pojavu, umanju ili svlada štetne utjecaje nepogodnih događaja ili situacija“ (Grotber, 1998; prema Doležal, 2006, str. 87). Također, to je proces koji pomaže obiteljima da se pozitivno prilagode rizičnim situacijama, kao i da iz istih svi članovi izađu osnaženiji (Ferić i sur., 2016). Ovaj se termin također koristiti kako bi se opisali pojedinci koji žive u riziku, ali postižu pozitivne rezultate (Delale, 2001; prema Doležal, 2006). Takav pojedinac koristi svoje pozitivne snage, druge zaštitne čimbenike te postigne pozitivne rezultate iz različitih rizičnih situacija (Doležal, 2006). Otpornost nije stabilna te je se ne može generalizirati, odnosno prenositi iz situacije u situaciju. Naime, na otpornost utječu osobne, obiteljske karakteristike, kao i karakteristike okoline te se razlikuju od situacije do situacije što za sobom nosi činjenicu da pojedinac, obitelj i okolina razvijaju i/ili jačaju otpornost iz trenutka u trenutak (Ferić i sur., 2016). Upravo zbog različitih čimbenika koji utječu na otpornost, razvijen je upitnik za procjenu otpornosti obitelji (FRAS – *Family Resilience Assessment Scale*) koji za cilj ima razumijevanje kako se obitelji suočavaju s rizicima (Sixbey, 2005; prema Zloković i Gregorović-Belaić, 2023). Također, otpornost obitelji proučava se već spomenutim Circumplex modelom te Virginia Satir (*Managing change model*) modelom mijenjanja obitelji prema kojem se s obitelji nastoji raditi na postizanju boljih obiteljskih odnosa i njihovom mijenjanju u snažne funkcionalne zajednice (Krysan, Moore, Zill, 1990; prema Zloković, 2023b).

Iako je otpornost zaštitni čimbenik, Bhano i Bachoo (2011, prema Ferić i sur., 2016) navode da se ovaj termin sastoji od više drugih pa kao čimbenike otpornosti izdvajaju sustav obiteljskih vjerovanja, vrijednosti i stavova, vlastitu samostalnost, samostalnost obitelji, autoritativan

roditeljski stil, itd., dok Openshaw (2011, prema Ferić i sur., 2016) navedeno proširuje dodajući kao čimbenike pozitivnu perspektivu, organizacijske obrasce u obitelji, socijalne i ekonomske resurse, sposobnosti rješavanja problema, itd. Canino i Spurlock (1994, prema Sayger, 1996, prema Bašić i Ferić, 2004) otporno dijete karakteriziraju kao ono koje ima „pozitivnu sliku o sebi, socijalnu orijentaciju, motivaciju i socijalno razumijevanje, uključujući interpersonalno razumijevanje, sposobnost rješavanja problema, kapacitet da razumije i ocijeni humor“ (str. 62). Isto tako, da bi se kod djece i mladih u riziku razvijala dugotrajna otpornost važna je emocionalna briga i toplina okoline, kao i njihova otvorenost i prihvaćanje te samostalnost pojedinca i usmjerenost prema postignuću (Ajduković, 2000).

Učinak otpornosti, ali i zaštitnih čimbenika u cjelini (kao i rizičnih) dolazi do izražaja u stresnim i nepovoljnim situacijama, a odnosi se na odgovor pojedinca u tim situacijama. Naime, ni jedan rizik ili zaštitni čimbenik ne mogu biti odgovorni za negativne ili pozitivne ishode, već je važna složena interakcija više čimbenika rizika, odnosno zaštite (Bašić, 2009). Uvidom u rizične i zaštitne čimbenike želi se osvijestiti društvo o njihovom pravovremenom identificiranju, smanjivanju, odnosno poticanju te praćenju. No, ako se teži ostvarivanju punog potencijala pojedinca, važno je ne odvajati rizične i zaštitne čimbenike te je važno promatrati ih u njihovoj sinergiji i međusobnom utjecaju (Bašić, 2009).

3. PREVENCIJA RIZIČNIH PONAŠANJA

Rezultati znanstvenih istraživanja koja se bave djecom i mladima u riziku i rizičnih ponašanja usmjereni su na traženje novih znanja, postavki i vještina na kojima će se odrediti temelji za strategije, programe i intervencije usmjerene na različite rizične čimbenike (Bašić i sur., 2001). To je od iznimne važnosti jer se problemi s kojima se susreću djeca i mladi u riziku, a posebice kod onih koja su razvila rizična ponašanja, u zajednici mogu tumačiti na krivi način, površinski bez traženja uzroka i posljedica. Upravo je traženje uzroka i posljedica za određeno ponašanje nužno kako bi se mogla ostvariti prevencija i intervencija (Rosić i Zloković, 2002). Programi prevencija i ostalih društvenih intervencija koja su namijenjena djeci i mladima u riziku i/ili rizičnih ponašanja trebaju biti u što boljem interesu za njih kako bi i oni u njima prepoznali korisnost, smisao i osobnu dobrobit (Bouillet i Žižak, 2008; prema Bouillet i sur., 2009).

U rječniku preventivskih termina (*Prevention Term Golossary*) prevencija je definirana kao asertivni proces koji osnažuje pojedince i sustave da zadovolje izazove i promjene kreirajući i jačajući trenutne uvjete (Bašić, 2009). U okviru ove teme, prevencija je skup mjera, postupaka i aktivnosti usmjerenih sprječavanju, ali i ranom otkrivanju rizičnih ponašanja (Brlas, 2019). Navedeno teži tome da se kod djece i mladih razviju svestraniji interesi, kreativnost i sposobnosti koje će im omogućiti uspješno obnašanje životnih uloga te zdravog i sigurnog načina života (Vlada Republike Hrvatske, 2015). Uži pojam, pedagoška prevencija, označava „sve odgojno-socijalne postupke, mjere i aktivnosti kojima se nastoji spriječiti nastanak i razvoj poremećaja u ponašanju“ (Meščić-Blažević, 2007, str. 304) te kao takva uključuje rano otkrivanje, pružanje pomoći i zaštite, rad na jačanju zaštitnih faktora, osnaživanje te zadovoljavanje osnovnih potreba svakog djeteta i mlade osobe (Meščić-Blažević, 2007). Pedagoška prevencija potiče razvoj nekliničkih programa koji bi uključivali edukaciju djece i mladih, rad na pozitivnim vještinama, kao i savjetovanje roditelja (Rosić i Zloković, 2002). Tako koncipirana omogućuje stvaranje novih uvjeta, prilika i iskustava za pojedinca, obitelj i zajednicu. Obitelj, posebice djeca i mladi, putem prevencije dobiva sustavnu pomoć i potporu u svom okruženju koja uključuje znanja, kompetencije i vještine, samopoštovanje i samopouzdanje te vještine nošenja sa životnim situacijama (Bašić, 2009). Općenito, glavna ideja preventivnih aktivnosti je sprječavanja nastanka problema, donošenje pozitivnih odluka i manifestiranje poželjnih obrazaca ponašanja (Brlas, 2019) te se zbog toga na njih treba gledati kao na suradnički proces različitih dionika kojima se smanjuju rizični, a jačaju zaštitni čimbenici u zajednici (Bašić, 2009).

Kako bi cjelokupna prevencija bila uspješna, važno je njezino planiranje i programiranje koje uključuje „djelovanje različitih čimbenika u različitim aktivnostima i okolnostima na različitim ciljevima, sa zajedničkom vizijom i misijom koje ujedinjuju činitelje, aktivnosti i ciljeve u jedinstveni mehanizam s preventivnim učincima“ (Brlas, 2019, str. 78). U takvom pristupu važna je podjela prevencije kako bi bila prilagođena onom pojedincu, obitelji ili društvu za kojeg se planira i programira.

Prema medicinskoj klasifikaciji postoje tri razine prevencije. Prva razina je primarna koja je usmjerena na aktivnosti koje smanjuju pojavljivanje budućih rizičnih ponašanja, a usmjerene su na zajednicu. Na sekundarnoj razini, prevencija uključuju specifične aktivnosti koje su usmjerene na one pojedince kod kojih se prvi znakovi rizičnih ponašanja već prepoznaju, dok je posljednja, tercijarna prevencija namijenjena isključivo onima koji iskazuju visoka rizična ponašanja i potreban je tretman (Mrazek i Haggerty, 1994; prema Bašić, 2009). Vrlo sličnu podjelu prevencija navode i Bašić i sur. (2004) prema kojima postoji podjela na primarnu prevenciju, rane intervencije i tretman/rehabilitaciju. Osim razlike u imenovanju razina prevencije, većih razlika u podjeli nema.

Osim medicinske podjele, postoji podjela prevencije i u drugim znanostima pa se tako u pedagoškoj literaturi u najvećoj mjeri koristi podjela s obzirom na stupanj rizika, odnosno univerzalna, selektivna i indicirana prevencija. Prema ovoj podjeli svi imaju jednaku mogućnost za razvojem rizičnih ponašanja. Prema tome, univerzalna prevencija obuhvaća informiranje, educiranje i savjetovanje mogućim štetnim posljedicama rizičnih ponašanja, kao i promociju zdravog načina života te se integrira u socijalni kontekst. Naime, ona za cilj ima potpuno spriječiti ili odgoditi početak rizičnih ponašanja te se kao takva provodi kada je rizik niski. Programi univerzalne prevencije usmjereni su na cijelu populaciju, odnosno na veće grupe, poput razreda, a temelje se na različitim pristupima bez prethodnog utvrđivanja stupnja rizika prema rizičnim ponašanjima. Takva prevencija ne utječe samo na trenutne generacije, već i na buduće kroz promjene koje se čine u zajednici. Nadalje, selektivna prevencija usmjerena je na specifičnu skupinu kod koje već postoji rizik te se temelji na stjecanju životnih vještina i konstruktivnom rješavanju problema. Ona je, u odnosu na univerzalnu, dužeg trajanja i intenzivnije naravi te za cilj ima smanjivanje rizika i povećanje zaštitnih čimbenika. Treća vrsta, indicirana prevencija provodi se s pojedincima kod kojih već postoje visoka rizična ponašanja. Ako se programi osmišljavaju na razini zajednice, oni mogu uključivati sve tri razine, kako bi bile dostupne svima (Bašić, 2000, Bašić, 2009). Navedena podjela prevencije sumirana je u Modelu prevencije – tzv. Prevencijskoj piramidi koju je osmislila Bašić (2009), a koja počiva na ideju da je potreban rad te suradnja s roditeljima i kada rizičnih čimbenika

nema, kada se oni nadziru, ali i onda kada su se pojavila rizična ponašanja. Drugi model koji opisuje preventivne aktivnosti jest Integrativni model prevencije. Ovaj se model opisuje pomoću kruga u čijem su središtu djeca, mladi, obitelj i zajednica. Linije kruga predstavljaju kulturu koja reflektira čitavu zajednicu te pravila, norme i vrijednosti koje postoje i koje se njeguju. Izvan samog kruga nalaze se različite preventivne aktivnosti i strategije koje mogu (ili bi barem trebale) biti dostupne svima kada se naruši sama dinamika kruga (Weisz i sur., 2005; prema Bašić, 2009).

Nadalje, postoje određena znanja i vještine koje treba posjedovati stručnjak prilikom postavljanja modela prevencije u zajednici, a ona se odnose na poznavanje terminologije i koncepata prevencijske znanosti, na preuzimanje strategije prevencijskog planiranja utemeljenog na rizičnim i zaštitnim čimbenicima, na korištenje epidemioloških podataka, na odabir i implementaciju učinkovitih preventivnih intervencija koje ciljaju na rizične i zaštitne čimbenike koji su odabrani kao prioriteti u zajednici te na poznavanje evaluacijskog procesa (Hawkins, 2005; prema Bašić, 2009). Isto tako postoji nekoliko osnovnih dimenzija koje obuhvaćaju širok spektar znanja i vještina koja su potrebna za ispravan pristup u prevenciji rizičnih ponašanja u obitelji i šire, kako kod stručnih suradnika, tako i kod roditelja, a neke od njih su (Zloković, 2018d):

1. *Informiranost i temeljna znanja o problemu*, kao i znanje o načinima uspostavljanja pozitivnih odnosa u obitelji, a koja su osnovna pretpostavka zaštite svih članova obitelji.
2. *Pedagoška kultura roditelja* koja uključuje pedagoško obrazovanje i informiranost o osnovnim znanjima i vještinama koje su važne za uspostavu pozitivne komunikacije i pozitivnih međuljudskih odnosa, kao i socijalno prihvatljivih ponašanja.
3. *Praktična iskustva* koja se stječu promatranjem vlastita ponašanja i ponašanja drugih ljudi, a koja također uključuju znanja i vještine stečene kroz praksu te su kao takva korisna za uspostavljanje pozitivnih obiteljskih odnosa.
4. *Emocionalna pismenost i socijalna integracija* koja se prvenstveno očekuje od stručnjaka kako bi mogli pokazati sposobnost razumijevanja svih članova obitelji.
5. *Sustav vrijednosti i poštivanje etike* što znači da rad s obitelji mora biti u skladu s etičkim načelima.
6. *Profesionalna povezanost ustanova za zaštitu i pomoć obitelji* koja se iskazuje u učinkovitom sustavu koji podrazumijeva angažman i kooperaciju velikog broja

stručnjaka čiji je rad intelektualno i emocionalno izazovan jer zahtijeva znanja, profesionalne vještine, sposobnost rasuđivanja i emocionalnu inteligenciju.

7. *Uspostavljanje aktivnog sustava partnerstva s roditeljima* koji ima važnu ulogu u odgojnom razvoju djeteta.
8. *Uvažavanje važnosti poznavanja individualnih osobina* koje utječu na ponašanje svake osobe.
9. *Međusobni odnosi u obitelji i komunikacijski kontekst* koji mogu djelovati tako da izazovu rizik postojanja osobe žrtvom ili nasilnikom.
10. *Socijalni činitelji* koji mogu djelovati na pojavu različitih oblika ponašanja te
11. *Nadilaženje izrazito konfliktnih razvoda i odnosa roditelja nakon razvoda.*

Uspješnost preventivskih programa i modela moguće je očekivati ako se svakog člana obitelji promatra kao individuu te ako se u obzir uzme specifičnost obiteljske dinamike i bliže socijalne okoline (Zloković, 2018d). Tako osmišljeni preventivni programi pomažu da dijete i mlada osoba razvije prosocijalno ponašanje, da stekne socijalne vještine, nauči donositi odluke, konstruktivno rješavati sukobe, prepoznati i kontrolirati emocije, ali isto tako da nauči na konstruktivan, pozitivan i sadržajan način provoditi svoje slobodno vrijeme (Meščić-Blažević, 2007). Preporuke praktičara su da preventivne aktivnosti trebaju identificirati prednosti obitelji, da se putem njih podupire bavljenje izvanškolskim aktivnosti, da se uči djecu i mlade komunikacijskim vještinama, kao i vještinama rješavanja problema, da ih se potiče na donošenje ispravnih odluka, kao i na uključivanje u zajednicu. Upravo zbog toga važno je potaknuti društvo da se stvori okruženje u kojem će se djeca i mladi osjećati sigurno (Bašić, 2009).

Zbog stalne pojave novih rizičnih čimbenika, suvremena pedagogija nalazi se pred izazovom poboljšanja kvalitete života mladih što je pozitivno korelirano s poboljšanjem stručnosti specifičnih programa prevencija rizičnih ponašanja koji će biti usmjereni na svih, na djecu, roditelje, nastavnike, ravnatelje i stručne suradnike (Zloković i Vrcelj, 2010). Širenje pedagoških prevencija, odnosno njihovih sadržaja i učinaka, pomoglo bi zajednici da primarno reagira na potrebe određene društvene skupine, ali i društva u cjelini (Bouillet i sur., 2009). Znanje o rizičnim i zaštitnim čimbenicima je važno, no još je važnije prepoznati potrebu i prevesti ta znanja u sustave prevencije u lokalnoj zajednici (Hawkins i sur., 2001; prema Bašić, 2009). Brojni praktičari nailaze na izazove pronalaska dobre prakse i kvalitetnih programa prevencije što daje snažan vjetar u leđa za stvaranje novih modela rada koji će djeci i mladima u riziku omogućiti pozitivno okruženja za njihov rast i razvoj (Žižak i Bouillet, 2003), a koja će se direktno provoditi u lokalnoj zajednici.

4. ULOGA CIVILNOG DRUŠTVA U PREVENCIJI RIZIČNIH PONAŠANJA

Značenje civilnog društva kroz povijest se mijenjalo te ono danas ovisi o definiranju države, njezina društva i osnovnih društvenih institucija (Bežovan i Matančević, 2017). Tijekom povijesti pa sve do danas, u društvenim je znanostima civilno društvo jedno od najpopularnijih područja istraživanja. Bez obzira na to, još uvijek postoje neslaganja o njegovom značenju (Jensen, 2006). U svojoj širini, civilno društvo predstavlja gospodarsku, društvenu i humanitarnu različitost društva zbog čega je gotovo nemoguće složiti se o njegovom uskom značenju (Petrenko, 2007), posebice kada ga definira svaka znanost. Ono što je zajedničko svim znanostima i autorima koji se ovim pojmom bave jest da moderno civilno društvo polazi od prava građana na slobodu udruživanja (Jensen, 2006) te je ono duboko utemeljeno u tradiciji i kulturi pojedinih društava (Salamon i Anheier, 1998; prema Bežovan i Zrinščak, 2007).

Civilno društvo u 21. stoljeću je od velikog značaja jer označuje okvir samoorganizacije, slobode udruživanja i samoregulacije. Isto tako, ono je sinonim za dobro društvo koje podrazumijeva uvažavanje drugih te su to različite organizacije koje se u najvećem broju slučajeva nazivaju dobrovoljnima, neovisnima, neprofitnima, nevladinima i organizacijama trećeg sektora (Bežovan, 2004). Važnost civilnog društva dokazuje i činjenica da je na prostoru Europske unije oko trideset različitih naziva za organizacije civilnog društva, a neki od njih su: udruge, savezi, NGO, dobrovoljne organizacije, dobrotvorne organizacije, neprofitne organizacije, itd. Stoga, na razini Europske unije ne postoji opće priznata definicija ili jedan univerzalni naziv, već postoji kriteriji koje bi organizacije civilnog društva trebale ispunjavati da bi se kao takve mogle imenovati, a to su neovisnost, neprofitno, formirano dobrovoljno te djelovanje u javnom interesu (Petrenko, 2007). Ivanović (2007) navedeno naziva temeljnim principima na kojima je zasnovano civilno društvo.

Organizacije civilnog društva, posebice kada je riječ o socijalnoj politici, ispunjavaju četiri svrhe (Hall, 1987, Kramer, 1987; prema Bežovan, 2004):

- a) „zagovaraju određene vrednote ili prioritete nekih skupina te tako utječu na socijalnu politiku vlade, a i na druge dionike,
- b) pružaju usluge za kojima postoji potražnja, a koje ne pruža država,
- c) inoviraju socijalne programe, uvode nove tipove socijalnih usluga te
- d) na osnovu ugovora s vladom ili vladinim agencijama pružaju socijalne usluge“ (str. 31).

Također, civilno društvo ima specifične metode djelovanja, a to su:

- a) „Samoorganizacija, odnosno interesno okupljanje i organiziranje pojedinaca i skupina ljudi u građanskom društvu koji žele ukazati na neki problem ili ga riješiti bez naloga izvan te skupine,
- b) Kolektivna akcija, odnosno zajednički pristup i djelovanje svih pojedinaca unutar interesne skupine građana bez prenamaglašenog političkog liderstva i zastupničkog delegiranja u zastupanju svojih interesa,
- c) Volonterski rad koji je jedna od važnih značajki civilnog društva,
- d) Filantropija, odnosno dobrotvornost, dobrohotnost te
- e) Javnost „(Ivanović, 2007, str. 9/10).

Ispunjavajući navedene svrhe i metode djelovanja, civilno društvo omogućuje nove oblike razvoja zajednice, a istovremeno pruža ravnotežu između vlade, tržišta te društva u cjelini (Bežovan, 2004). Ono označava prostor između obitelji, države i tržišta u kojem građani imaju mogućnost dijeljenja zajedničkih interesa. Kao takvo, civilno društvo ima svoj ustroj i upravu, odvojeno je od vladajućih stranka i njihovog utjecaja, a karakteristično je za njih da im različiti dionici, bilo europski, državni ili privatni, pružaju materijalnu potporu (Bežovan i Matančević, 2017). Ono se također smatra važnim preduvjetom za gradnju socijalnog kapitala, socijalne kohezije i integracije, za funkcioniranje demokracije (Kocka, 2004; Zimmer, 2004; prema Bežovan i Matančević, 2017) te se koristi kao sinonim za dobro društvo u kojem se građani vode civilnošću i civilnim vrlinama (Bežovan, 2004). Također, legitimitet organizacija ovog tipa je povezan s djelovanjem i pružanjem potrebnih usluga društvu (Bežovan i Zrinščak, 2007).

U posljednjih dvadeset godina organizacije civilnog društva na području Europske unije imaju bolji pristup uslugama potpore, Vlada i poslovni sektor ih prepoznaje kao partnere, kod javnosti je povećana svijest o njihovoj ulozi u društvu (Tarnapol Whitacre i Stuart, 2005), a sve se više smatraju ključnim čimbenikom društvene stabilnosti i razvoja (Jurčević i sur., 2006).

4.1. Civilno društvo u Europskoj uniji

Civilno je društvo obnovljiv resurs koji promiče različite interese, podmiruje rastuće potrebe i odnosi prepoznatljiv utjecaj. Kao takav resurs, uloga mu je prepoznatljiva i na globalnoj, a u posljednjih nekoliko godina sve veću važnost mu pridaje Europska unija koja civilno društvo smatra djelom svog europskog identiteta (Bežovan i Matančević, 2017). Nevladine i neprofitne organizacije u današnje vrijeme transparentno i koherentno surađuju s Europskom komisijom, a tu suradnju definiraju načela supsidijarnosti i participativne demokracije (Jurčević i sur., 2006). Općenito se smatra da je razvoj civilnog društva jedan od ključnih preduvjeta za razvoj demokratskog društva (Potluka i sur., 2017). Na tragu toga,

Europska služba za građansku akciju (*European Citizen Action Servis – ECAS*) nastoji izgraditi učinkovito i odgovorno civilno društvo u kojim će se poštivati vladavina prava, ljudskih prava, prava manjina, itd. Isto tako, Europska komisija pridaje veliku važnost partnerstvu, dijalogu i otvorenosti prema civilnom sektoru. U Bijeloj knjizi o budućnosti Europe, Europska je komisija istakla važnu ulogu civilnog društva u rješavanju problema koje građani imaju te u ispunjavanju njihovih potreba (Jurčević i sur., 2006). Također, na razini Europske unije civilno društvo pruža različite usluge koje nisu moguće od strane državnih tijela (Potluka i sur., 2017). Tako je radna grupa Vijeća Europe u skladu sa svojim ciljevima razvila dokument koji određuje potrebu za rasprostranjenošću i opsegom djelovanja različitih servisa civilnog sektora, poput socijalnog sektora u kojem je jedan od ciljeva pružanje podrške žrtvama nasilja, ali i onima kojima je zaštita općenito potrebna. Zbog navedenog, Vijeće Europe od država članica Europske unije očekuje poticanje razvoja i osiguravanje sredstva za niz kvalitetnih i svima podjednako dostupnim načinima i postupcima preveniranja rizičnih ponašanja, a među kojima je i pružanje potpore organizacijama civilnog društva. Takve organizacije trebale bi se temeljiti na povjerljivosti, poštivanju korisnika i njihovih iskustava te bi trebale biti holističke, odnosno pružati korisnicima što je više usluga moguće. Usluge i same organizacije trebaju biti autonomne, održive, dugoročne, rodno ravnopravne te neprofitne (Mamula, 2010). Navedeno je također važno kako bi civilno društvo moglo promovirati interese javnosti, odnosno raditi u i za zajednicu (Potluka i sur., 2017).

No, bez obzira na sve preporuke i dokumente koje postoje, Europski parlament je nezadovoljan stanjem neprofitnih organizacija u Europskoj uniji. Europski je parlament, u svojoj Rezoluciji, koju je donio u veljači 2022. godine, objavio preporuke o promjeni Statutu za europska prekogranična udružena i neprofitne organizacije. Europski parlament zastupa stav da su civilne organizacije ključne za zastupanje interesa građana i civilnog društva te da imaju važnu ulogu u predviđanju i rješavanju socioekonomskih izazova. Također, Parlament njihovu važnost prepoznaje u tome što one promiču slobodu izražavanja, djeluju kao škole demokracije te su, prema članku 11. Ugovora o Europskoj uniji (UEU), temeljna vrijednost Europske unije. No, Europski je parlament u svojim istraživanjima utvrdio drugačije trenutno stanje prema kojem su neprofitne organizacije nedovoljno razvijene. Uočeno je da postoji neusklađenost praksi što dovodi do suočavanja s različitim ograničenjima i ugrožavanja njihovih svakodnevnih aktivnosti. S obzirom na to da Parlament smatra da neprofitne organizacije doprinose inovacijama, istraživanju, gospodarskom razvoju i otvaranju radnih mjesta, posebice u društvenom, poduzetničkom, tehnološkom i kulturnom sektoru, on potiče Komisiju na uvođenje promjena. Naime, preporuke Europskog parlamenta su da Europska komisija uvede

dodatne oblike pomoći, da podnese prijedlog direktive o zajedničkim minimalnim standardima za neprofitne organizacije u Uniji te da razvije sveobuhvatnu strategiju za jačanje civilnog društva u Uniji, a s ciljem jačanja europske demokracije (Europski parlament, 2022).

4.2. Civilno društvo u Republici Hrvatskoj

Povijest, nastanak i djelovanje civilnog društva u Republici Hrvatskoj je relativno neistraženo područje. Još se danas prepoznaje da civilna zauzetost za društvene probleme nije priznata građanska vrlina. Isto tako, građani koji su zaslužni za djelovanje u civilnom društvu nisu dovoljno prepoznati (Bežovan i Zrinščak, 2007). U Republici Hrvatskoj razvoj institucionalne suradnje s civilnim društvom započeo je 2000. godine kada je ukinuta odredba Zakona o udrugama kojima je osporavana sloboda udruživanja te kada je vlada izrazila spremnost na suradnju s organizacijama civilnog društva, kao i za stvaranjem zakonskog i poreznog okvira koji će ići tome u prilog (Bežovan i Matančević, 2017). Godine 2001. unaprijeđen je Zakon o udrugama kojim je proces osnivanja udruga i/ili organizacija pojednostavljen. Također, dokumentom Načela razvitka Republike Hrvatske od iste se godine podržava razvoj civilnog društva koje je zasnovano na znanju, osobnim inicijativama, odgovornosti te koje je pravno i socijalno osjetljivo na postojeće probleme (Jurčević i sur., 2006). Prema tome, civilno društvo u posljednjih se dvadeset godina intenzivno razvija na području Republike Hrvatske, a sve je započelo osvještavanjem činjenice da je civilno društvo univerzalni lijek za izgradnju dobrog društva (Bežovan i Zrinščak, 2007).

Općenito, model civilnog društva koji se oduvijek potiče u Republici Hrvatskoj zasniva se na sustavu sljedećih vrijednosti: prava na život, ljudskih prava, poštivanja čovjekova dostojanstva, slobodi, solidarnosti i supsidijarnosti, pluralizmu, pravednosti, miru i nenasilju, toleranciji, demokraciji, jednakopravnosti žena i muškaraca, itd. Stoga, osnovni ciljevi organizacija civilnog društva u Republici Hrvatskoj jesu afirmacija vrijednosti života, ljudskog dostojanstva, općeg dobra, solidarnosti, supsidijarnosti i tolerancije, mira, sigurnosti i nenasilja, jednakosti žena i muškaraca, socijalne pravednosti, prava na različitost te protivljenje svakom obliku diskriminacije i siromaštva (Jurčević i sur., 2006).

Nedostatak civilnog društva u Republici Hrvatskoj svakako je njegova nerasprostranjenost. Naime, mnogobrojna nacionalna istraživanja potvrđuju da je civilno društvo uglavnom urbani fenomen, što znači da je većina teritorija Republike Hrvatske nepokrivena organizacijama civilnog društva. Nažalost, veoma mali broj organizacija civilnog društva koje su osnovane u gradovima pokazuju interes djelovati u manjim naseljima i ruralnim područjima. Među čimbenicima koji bitno utječu na razvijenost i uspješnost djelovanja civilnog društva na nekom

području nalaze se gospodarska osnova i znanje. Tako pojedina istraživanja i iskustveni uvidi u Republici Hrvatskoj potvrđuju da u razvijenim dijelovima zemlje u pravilu postoji više uspješnijih organizacija civilnog društva (Jurčević i sur., 2006). No, inicijativa za promjenom u ruralnim sredinama postoji dulje vrijeme, a jedna takva je program CroNGO (*program Potpora hrvatskim nevladinim organizacijama*) koji se provodio početkom 21. stoljeća, a koji je za cilj imao ojačati nacionalne i lokalne udruge kroz različite oblike potpore. Rezultati su pokazali da postoji svijest javnosti i pozitivna slika o civilnom društvu i u manjim, lokalnim zajednicama. Takav pogled na civilno društvo važan je za njegov razvoj, a uključuje i potporu lokalnih vlasti i poslovnog sektora za povećanjem djelotvornosti i održivosti. Bez obzira što se program u kasnijim godinama nije ponovno pokrenuo, rezultati su pokazali da je razvoj hrvatskog nevladinog sektora obećavajući pokazatelj budućnosti države (Tarnapol Whitacre i Stuart, 2005).

4.3. Uloga civilnog društva u zaštiti djece i mladih u riziku i/ili rizičnih ponašanja

U razvijenim zapadnim zemljama praksa pomoći djeci i mladima u riziku i/ili rizičnih ponašanja zastupljena je u velikoj mjeri i to putem edukativnih programa koje provode udruge. Civilno društvo nastoji riješiti mnoge probleme na različitim sferama života ljudi, a koje državne institucije (uspješno) ne rješavaju (Ivanović, 2007). Takvim radom bavi se veliki broj stručnjaka, a obitelji ih percipiraju kao korisne i važne za njihovu obitelj. Pedagoški, savjetodavni, edukativni i psihosocijalni rad u organizacijama civilnog društva sve je više traženi, ali i zahtjevniji u odnosu na stručnjake u formalnim ustanovama. Stručnjaci pred sobom imaju veliki zadatak te se, isto tako, od njih mnogo očekuje. Naime, oni moraju prevladati sve prepreke s kojima se susreću, moraju vladati širokim opsegom znanja, kao i procesima i metodama jačanja obitelji. Također, organizacije koje se bave ovom tematikom moraju surađivati s različitim dionicima, svima onima koji sudjeluju u odgoju i obrazovanju djece i mladih (Cooke, 2006; prema Petani i Kristić, 2012). Rad s djecom i mladima u riziku i/ili rizičnih ponašanja oslanja se na jačanje njihovih kompetencija, snalaženju u svakodnevnim životnim situacijama te uklanjanju svega onoga što može negativno djelovati u budućnosti zbog čega organizacije moraju biti učinkovite i visoko kvalitetne (Bouillet i sur., 2009). Još jedan razlog za to jest taj što škole sve manje uspijevaju uklanjati rizične čimbenike s kojima se djeca i mladi susreću te je zbog toga potrebno ostvariti i pokrenuti nove mehanizme i načine osnaživanja te zaštite obitelji tako da se reduciraju rizični i jačaju zaštitni čimbenici. Putem različitih programa koje osnivaju organizacije civilnog društva, na drugačiji se način nego što se to radi u školama, mogu stjecati osobne, socijalne i profesionalne vještine i kompetencije

čime se utječe na stvaranje odgovorne i samostalne osobe. Posebice se naglasak treba staviti na slobodno vrijeme djece i mladih te se pobrinuti da ga oni provode na pozitivan i društveno prihvatljiv način (Meščić-Blažević, 2007).

Na svjetskoj i europskoj razini neprofitne organizacije prepoznale su važnost usmjeravanja na obitelj, djecu i mlade u riziku i/ili rizičnih ponašanja. Svoje djelovanje organizacije usmjeravaju na poboljšanje kvalitete života djece kroz strateška istraživanja, analizu javne politike, međusektorsku suradnju i preventivne aktivnosti u obrazovanju. Istraživanje potreba i mogućnosti od velike je važnosti za kreiranje i implementiranje programa i aktivnosti u zajednicu stoga se neprofitne organizacije razlikuju od države do države, odnosno grada/mjesta u kojem djeluje (Europski portal za mlade, n.d.). Organizacije civilnog društva, prema Europskoj komisiji, ključni su akteri u području socijalnog djelovanja te kao takve sudjeluju u redovitom dijalogu s tijelima javne vlasti, a s ciljem bolje provedbe političkih odluka na razini Europske unije (Europska komisija, n.d.).

U Republici Hrvatskoj organizacije civilnog društva sve su više usmjerene na obitelji, posebice one koje su u riziku ili njeguju rizična ponašanja pa se tako otvaraju brojna savjetovišta, organizacije podrške obiteljima, skloništa za žrtve nasilje, udruge za konstruktivno provođenje slobodnog vremena, itd. (Mamula i sur., 2016). Organizacije civilnog društva koje svoj rad usmjeravaju na socijalno područje djelovanja registriraju se kao udruge. Prema Zakonu o udrugama (2022, članak 4), udruga je

„svaki oblik slobodnog i dobrovoljnog udruživanja više fizičkih, odnosno pravnih osoba koje se, radi zaštite njihovih probitaka ili zauzimanja za zaštitu ljudskih prava i sloboda, zaštitu okoliša i prirode i održivi razvoj teza humanitarna, socijalna, kulturna, odgojno-obrazovna, znanstvena, sportska, zdravstvena, tehnička, informacijska, strukovna ili druga uvjerenja i ciljeve koji nisu u suprotnosti s Ustavom i zakonom, a bez namjere stjecanja dobiti ili drugih gospodarski procjenjivih koristi, podvrgavaju pravilima koja uređuju ustroj i djelovanje tog oblika udruživanja“.

Koje su sve udruge registrirane u Republici Hrvatskoj moguće je vidjeti u Registru Udruga u kojem je registrirano otprilike 4000 udruga čije je područje djelovanja socijalna djelatnost. Od ukupnog broja vrlo je teško razlučiti koje su udruge i dalje aktivne te koje su usmjerene na rad s djecom i mladima u riziku i/ili rizičnih ponašanja. Ono što je vidljivo da većina udruga iz socijalnog područja djelovanja ima sjedišta u većim, urbanim središtima (Ministarstvo pravosuđa i uprave n.d.).

5. RAD CIVILNOG DRUŠTVA U PODRUČJU ZAŠTITE DJECE I MLADIH U RIZIKU I/ILI RIZIČNIH PONAŠANJA U REPUBLICI HRVATSKOJ

Kada je riječ o rasprostranjenosti organizacija civilnog društva u Republici Hrvatskoj koje su orijentirane na rad s obitelji, posebice djecom i mladima, najviše ih je u najvećim gradovima te su većinski orijentirane na radu sa žrtvama nasilja, posebice ženama. Nažalost, rad i uloga organizacija civilnog društva prema obitelji još uvijek je podcijenjena, a razlog tome jesu postojeći predrasudi o ovakvom obliku pružanja pomoći i zaštite, kao i nepoznavanje rada organizacija te neusklađenost s državnim tijelima/institucijama i javnim ustanovama (Mamula, 2010).

Na nacionalnoj razini, u istraživanju kojeg su proveli Koller-Trbović i Žižak (2012), novinari, koji su bili jedan od uzoraka istraživanja, naglasili su važnost civilnog sektora za rješavanje društvenih problema koji postoje. Prema njima, potencijali koje organizacije civilnog društva imaju su veliki i prepoznatljivi te je zbog toga potrebno ulagati u njihovo osnivanje, ali i u educiranje stručnjaka koji se ovim područjem žele baviti. Isto tako, stručnjaci različitih sektora slažu se s novinarima, ali smatraju da su organizacije civilnog društva još uvijek neuspješne, a kao razlog tome vide nedostatak suradnje s vladinim tijelima.

U istraživanju provedenom 2016. godine pod nazivom „*Analiza uloge, kapaciteta i održivosti organizacija civilnog društva koje rade na suzbijanju nasilja nad ženama*“, jedan od ciljeva bio je dobiti uvid u uloge koje organizacije civilnog društva imaju, ali i koje su njihove potrebe kada je riječ o onima koje se bavi nasiljem u obitelji, posebice nasilja nad ženama. Rezultati su pokazali da su upravo organizacije ovoga tipa bili pokretači donošenja potrebnih zakona i zakonodavnih promjena. Organizacije civilnog društva bile su i među prvima koje su radile na osvještavanju i senzibilizaciji javnosti o problemu nasilja nad ženama, kao i pokretači informiranja i edukacije javnosti. Također, rezultati su pokazali da takve organizacije razvijaju i jačaju međusektorske suradnje putem svojih poznanstava i umreženosti na međunarodnoj razini. Sudionici istraživanja bili su mišljenja kako organizacije civilnog društva imaju općenito ključnu ulogu u suzbijanju nasilja jer svojim djelovanjem, poput izrade protokola u slučaju nasilja u obitelji ili predlaganjem Nacionalne strategije za suzbijanje nasilja u obitelji, nastoje promijeniti i zaštititi zajednicu u kojoj djeluju, ali i šire. Organizacije civilnog društva pozitivne promjene pokreću cijelo vrijeme, a ne samo onda kada se rizična ponašanja već dogode. U istom istraživanju kao jedan od problema rada u takvim organizacijama navedeno je nepostojanje dovoljnog broja istih, kao i neodgovarajući uvjeti rada čime se onemogućuje da svi dobe potrebnu pomoć i zaštitu. Najvažniji dobiveni podatak ovog istraživanja bio je taj da

je jedan od ključnih koraka u borbi protiv nasilja, ali i drugih oblika rizičnog ponašanja osnaživanje postojećih ili podržavanje osnivanja novih organizacija civilnog društva u područjima u kojima ih nema uopće ili ih nema u dovoljnom broju (Mamula i sur., 2016).

U Republici Hrvatskoj svakako postoje iznimno kvalitetne neprofitne organizacije koje se bave obitelji i djecom u riziku i/ili rizičnih ponašanja te njihovom zaštitom, a po svom su postojanju udruge. Jedna od takvih jest Udruga UZOR Rijeka (n.d.) koja provodi aktivnosti ciljane na pomoć, podršku, zaštitu ranjivih skupina u cilju razvoja kulture nenasilja, tolerancije, socijalne solidarnosti, promocije zdravlja, odnosno društva koje brine, a koja je osnovana kako bi građanima pružila one usluge koje nisu prepoznate od strane nadležnih državnih tijela. Svoj rad provodi kroz tri programa, a to su Psihosocijalni tretman počinitelja nasilja u obitelji, Program rada savjetovaništa i skloništa za žene-žrtve obiteljskog nasilja i Savjetovanište za djecu i mlade. U sklopu Savjetovaništa za djecu i mlade provodi se mjera posebne obveze psihosocijalnog tretmana maloljetnih počinitelja kaznenih djela, kao i savjetodavni te psihosocijalni tretman djece i mladih te roditelja. Također djeluje i Laboratorij za učenje u kojem zaposlenici i volonteri udruge omogućuju djeci i mladima ostvarivanje socijalnih interakcija te ojačavaju njihovu socijalnu mrežu što je za njihov zdrav rast i razvoj iznimna potreba. Laboratorij za učenje osmišljen je kao bogato i poticajno okruženje za učenje kroz igru, druženje s vršnjacima te stjecanje vještina neposrednim iskustvom. Osim individualnog rada sa zaposlenicima i volonterima, djeci i mladima u riziku nudi se mogućnost sudjelovanja u mnogobrojnim aktivnostima, poput izleta, sportskih i zabavnih aktivnosti, odlaska u kino, kazališta, a kojima se nastoji pružiti mogućnost za konstruktivno provođenje njihovog slobodnog vremena. Na području Primorsko-goranske županije također djeluje i Udruga Terra (n.d.) koja kroz Savjetovanište Gea izvaninstitucionalno pruža tretman mladima koji manifestiraju rizična ponašanja, a tijekom rada nastoje osnažiti pojedinca i obitelj za nošenje s poteškoćama i rizicima te osigurati prostor za promjene i napredak.

Udruga Ardura (n.d.) na šibenskom području provodi projekt „Tinel“, poludnevni boravak za djecu u psihosocijalnom riziku s ciljem smanjenja devijantnih ponašanja. Djeca i mladi tijekom poludnevnog boravka imaju stručnu podršku za učenje, igru i kvalitetnog provođenja svog slobodnog vremena. Također, udruga provodi radionice koje za cilj imaju kvalitetno provođenje slobodnog vremena za djecu i mlade u psihosocijalnom riziku. U blizini djeluje i Udruga MOST (n.d.) koja ima sjedište u Splitu, a koja je jedna od rijetkih neprofitnih organizacija koja provodi programe selektivne i indicirane prevencije problema u ponašanju djece i mladih. Ti se programi provode svakodnevno, a usmjereni su na savjetovanje djece i mladih, educiranje, pomoć u učenju,

Na zagrebačkom području aktivno je nekoliko udruga. Jedna od takvih jest Ambidekster klub (2017), savjetodavni i edukativni centar za djecu, mlade i obitelj. Kao nevladina i neprofitna udruga, Ambidekster klub kroz program, projekte i intervencije nastoji doprinijeti kvaliteti života ljudi u društvu i to kroz savjetovanište za djecu, mlade i obitelj "SPIRIT". Također provodi preventivne programe u suradnji sa školama što pridonosi osnaživanju djece i mladih koji se suočavaju s različitim rizicima tijekom svog odrastanja, a osim sa školama surađuje i s drugim dionicima u lokalnoj zajednici, poput Zavoda za socijalni rad, policijskom upravom te s udrugama različitih karaktera. Druga udruga jest Udruženje „Djeca prava“ (n.d.) koja radi s djecom, mladima i obiteljima koji žive u rizičnim uvjetima, a u svom radu nastoji osiguravati podržavajući uvjete za promjene ponašanja svih članova obitelji, kao i poticati promjene u školskom okruženju tako da bude usmjereno na potrebe djeteta. Također, udruga „TI SI OK“ (n.d.) pruža psihosocijalnu i pedagošku pomoć djeci i mladima s poremećajima u ponašanju sa svrhom unaprjeđenje kvalitete njihova života.

Na području Varaždinske županije podatak o udrugama istog ili sličnog karaktera nije pronađen, već je jedina aktivna Udruga Uz VAS (n.d.) čija je aktivnost usmjerena na razvoj životnih vještina i sposobnosti i obitelji i pojedinaca. Udruga nema prostorno središte, a svoj je rad usmjerila na stručne suradnike. Naime, putem savjetovanja, stručnih skupova i supervizija udruga nastoji prevenirati nasilje te ostala rizična ponašanja kod djece i mladih.

Nažalost, još uvijek je mali broj primjera dobre prakse, a posebice onih koje svoje djelatnosti orijentiraju na savjetodavnu, edukativnu, pedagošku i psihosocijalnu pomoć u cjelini. Takva pomoć ne uključuje samo savjetodavni rad, već i pružanje potpore i pomoći u školskim i akademskim obavezama, u provođenju konstruktivnog slobodnog vremena te svim preprekama na koje nailaze. Iako je civilno društvo uvelike napredovalo u Republici Hrvatskoj u posljednjih nekoliko godina, može se reći da je rad i uloga udruga još uvijek podcijenjena, a kao najčešći razlog jesu već spomenuti predrasudi (Mamula, 2010). Mnogi stručnjaci još od početka ovog stoljeća upozoravaju na postojanjem problema u Republici Hrvatskoj, a koji se tiče nedovoljnog broja ustanova kojima je primarna zadaća zaštita i ostvarivanje dobrobiti djece i mladih odnosno obitelji (Ured pravobranitelja za djecu, 2004; prema Zloković i Dečman Dobrnjič, 2008), no nažalost i dalje se prepoznaje nedostatak istih. Za kvalitetno osnivanje novih udruga, kao i za razvoj civilnog društva općenito, od ključne je važnosti suradnja i prenošenje dobre prakse s razvijenih organizacija na one nerazvijene (Bežovan i Zrinščak, 2007).

6. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

6.1. Predmet istraživanja

Predmet istraživanja je šire sagledavanje problema djeca i mladih u riziku i/ili rizičnih ponašanja, a u okviru neformalnih mogućnosti podrške i pomoći na lokalnom području, odnosno (ne)postojanja organizacija civilnog društva na području Varaždinske županije. S obzirom na to da je primijećen vrlo mali broj mogućnosti za dodatnom podrškom i pomoći djeci i mladima u riziku i/ili rizičnih ponašanja na području Varaždinske županije, ovo je istraživanje bilo fokusirano na to da se o rizicima i rizičnim ponašanjima djece i mladih, o načinu na koji oni provode slobodno vrijeme, o preventivnim aktivnostima koje su za njih osmišljene te mjestima pružanja dodatne podrške i pomoći sazna više od različitih dionika.

Istraživanjem će se nastojati potaknuti pozitivne promjene u lokalnoj zajednici, a s ciljem pružanja i osiguranja dodatnog mjesta gdje djeca i mladi u riziku i/ili rizičnih ponašanja mogu potražiti savjetodavnu, edukativnu i psihosocijalnu podršku te pomoć.

6.2. Cilj i svrha istraživanja

Cilj istraživanja je ispitati te opisati probleme djece i mladih u riziku i/ili rizičnih u Varaždinskoj županiji te njihove potrebe za savjetodavnom, edukativnom i psihosocijalnom podrškom te pomoći, a u okviru (ne)postojanja organizacija civilnog društva. Svrha istraživanja je steći uvid i opisati potrebe djece i mladih u riziku i/ili rizičnih ponašanja te ustanoviti postoje li i koja je važnost organizacija civilnog društva koje pružaju savjetodavnu, edukativnu i psihosocijalnu podršku na području Varaždinske županije.

6.3. Istraživačka pitanja i zadaci

U skladu s ciljevima i svrhom istraživanja temeljna istraživačka pitanja su:

1. Ispitati kakvo je postojeće stanje savjetodavne, edukativne i psihosocijalne podrške te pomoći djeci i mladima u riziku i/ili rizičnih ponašanja u Varaždinskoj županiji iz perspektive različitih dionika (stručnih suradnika osnovnih i srednjih škola te djelatnika Obiteljskog centra Varaždinske županije i Zavoda za socijalni rad, podružnica Varaždin)?
2. Postoji li potreba za savjetodavnom, edukativnom i psihosocijalnom podrškom te pomoći u vidu organizacija civilnog društva djeci i mladima u riziku i/ili rizičnih ponašanja u Varaždinskoj županiji iz perspektive različitih dionika (stručnih suradnika

osnovnih i srednjih škola te djelatnika Obiteljskog centra Varaždinske županije i Zavoda za socijalni rad, podružnica Varaždin)?

Ovo istraživanje sastojalo se od dvije dionice istraživanja koje podrazumijevaju kombinaciju primjene kvantitativne i kvalitativne metodologije. U kvantitativnom istraživanju sudjelovali su stručni suradnici osnovnih i srednjih škola Varaždinske županije, dok su u kvalitativnom istraživanju sudjelovali dvoje djelatnika Obiteljskog centra i dvoje djelatnika Zavoda za socijalni rad, podružnice Varaždin.

S obzirom na navedeno, specifična istraživačka pitanja koja su bila obuhvaćena u **kvalitativnoj dionici istraživanja** su:

1. Kakvo je iskustvo djelatnika Obiteljskog centra/Zavoda za socijalni rad s djecom i mladima u riziku i/ili rizičnih ponašanja?
 - 1.1. *Koje najčešće rizike i/ili rizična ponašanja prepoznaju djelatnici Obiteljskog centra/Zavoda za socijalni rad s djecom i mladima?*
 - 1.2. *Koje najčešće zaštitne čimbenike kod djece i mladih prepoznaju djelatnici Obiteljskog centra/Zavoda za socijalni rad?*
 - 1.3. *Koji je postupak kada se prepozna dijete ili mlada osoba u riziku i/ili rizičnih ponašanja?*
2. Kakvo je iskustvo djelatnika Obiteljskog centra/Zavoda za socijalni rad sa suradnjom s roditeljima/skrbnicima učenika u riziku i/ili rizičnih ponašanja?
3. Kakvo je iskustvo djelatnika Obiteljskog centra/Zavoda za socijalni rad s organiziranim aktivnostima provođenja slobodnog vremena (u školi, u Obiteljskom centru, koje organizira Zavoda) za djecu i mlade u riziku i/ili rizičnih ponašanja?
4. Kakvo je iskustvo djelatnika Obiteljskog centra/Zavoda za socijalni rad sa suradnjom s udrugama orijentiranih na rad s djecom i mladima u riziku i/ili rizičnih ponašanja?

U **kvantitativnoj dionici istraživanja** postavljeni su sljedeći istraživački zadaci:

1. Ispitati susreću li se stručni suradnici u varaždinskim osnovnim i srednjim školama s djecom i mladima u riziku i/ili rizičnih ponašanja.
 - 1.1. *Ispitati koji je najčešći rizik s kojim se susreću.*
 - 1.2. *Ispitati koje je najčešće rizično ponašanje koje prepoznaju.*
 - 1.3. *Ispitati koje zaštitne čimbenike prepoznaju.*
2. Ispitati kakvo je zadovoljstvo suradnjom s roditeljima djece i mladih u riziku i/ili rizičnih ponašanja.

3. Opisati preventivne programe u varaždinskim osnovnim i srednjim školama (njihovu razinu, učestalost provođenja, ciljanu skupinu).
4. Ispitati upoznatost i suradnju s udrugama koje su orijentirane na rad s djecom i mladima u riziku i/ili rizičnih ponašanja.

6.4. Istraživačke metode i instrumenti

Istraživanje ima dvije dionice koje podrazumijevaju kombinaciju primjene kvantitativne i kvalitativne metodologije. Kvantitativna istraživačka metoda koja se koristiti u ovom istraživanju jest istraživački anketni upitnik. Anketni upitnik proveo se u *online* obliku, putem *Limesurvey* platforme, a osmišljen je od strane istraživačice za potrebe pisanja diplomskog rada. Anketni upitnik je bio aktivan od 26.4.2023. do 20.5.2023. godine. Diseminacija upitnika vršila se putem slanja elektroničke pošte (*email-a*) na službene elektroničke adrese stručnih suradnika ili ravnatelja škole, a koje su prikupljene putem službenih web stranica škole. Na samom početku anketnog upitnika ispitanici su se upoznali s ciljem istraživanja te načelima dobrovoljnosti i anonimnosti sudjelovanja. Samim sudjelovanjem u istraživanju ispitanici su dali pristanak da se njihovi podaci obrađuju u sklopu izrade ovog diplomskog rada.

Kako bi se dobio detaljniji uvid, anketnim upitnikom su se ispitale četiri kategorije pitanja:

1. Rizik i rizična ponašanja djece i mladih
2. Suradnja s roditeljima
3. Prevencija rizičnih ponašanja
4. Udruge orijentirane na rad s djecom i mladima u riziku i/ili rizičnih ponašanja.

Kvalitativna istraživačka metoda koja se koristila u ovom istraživanju jest polustrukturirani intervju. Intervju je metoda verbalne razmjene informacija između dvije ili više osoba u kojoj je jedna od njih istraživač koji postavlja pitanja, a drugi sudionik koji odgovara na ta pitanja (Savin Baden i Howell Major, 2013) iz vlastitih iskustava koji su podložni višeznačnosti i različitim interpretacijama (Denzin i Lincoln, 2018). Polustrukturirani intervju vrsta je intervjuja koji je vođen od strane istraživača, postoje temeljna područja i pitanja istraživanja, no donekle se nastoji zadržati prirodna i nenamještena atmosfera (Milas, 2009). Pitanja u takvom intervjuu trebaju biti otvorenog tipa kako bi dali prostora sudioniku da iskazuje svoja iskustva bez ograničenja, ali moraju biti i dovoljno određena kako bi se mogli usporediti odgovori sudionika (Savin-Baden i Howell Major, 2013). Isto tako, za razliku od strukturiranih intervjuja, u intervjuu ove vrste istraživač može direktno intervenirati tijekom provođenja intervjuja kako bi zadržao fokus na problemu istraživanja (Denzin i Lincoln, 2018). Polustrukturirani intervju bio

je primjeren za ovo istraživanje iz razloga što se polazilo od toga da će pojedini odgovori sudionika otvoriti nova pitanja koja će biti korisna za daljnji istraživački proces.

Kako bi se dobio bolji uvid u iskustvo djelatnika Obiteljskog centra/Zavoda za socijalni rad, podružnice Varaždin, intervjuom su se ispitale četiri kategorija pitanja:

1. Rizik i rizična ponašanja djece i mladih
2. Suradnja s roditeljima
3. Slobodno vrijeme djece i mladih u riziku i/ili rizičnih ponašanja
4. Udruge orijentirane na rad s djecom i mladima u riziku i/ili rizičnih ponašanja

6.5. Populacija i uzorak

Prvi namjeren uzorak za kvantitativnu dionicu istraživanja činili su stručni suradnici pedagozi, psiholozi i socijalni pedagozi osnovnih i srednjih škola s područja Varaždinske županije te grada Varaždina. Metoda uzorkovanja je bila neprobabilistička. U ovom se istraživanju uzorak prilagođavao svrsi istraživanja, odnosno uzorak bi trebao odgovarati istraživačkim specifičnim potrebama. Na području Varaždinske županije postoje 33 osnovne škole čiji je osnivač Varaždinska županija te 8 čiji je osnivač grad Varaždin. U osnovnim školama zaposleno je 55 stručnih suradnika pedagoga, psihologa i/ili socijalnih pedagoga. Što se tiče srednjih škola, na području ove županije djeluje ukupno njih 17, a ukupan broj stručnih suradnika jest 26. Podaci o stručnim suradnicima prikupljeni su putem web stranica škole zbog čega je upitna točnost broja stručnih suradnika. Ukupan broj zaposlenih stručnih suradnika je 81, no uzelo se u obzir da pojedine škole nisu ažurirale podatke o stručnim suradnicima, da su isti na bolovanju, dopustu, ne rade više u toj školi ili su u mirovini stoga ovaj podatak ne mora biti stopostotno točan.

Anketnom upitniku pristupilo je 94 stručnih suradnika, a u cijelosti ga je ispunilo njih 40. Podaci koji su uzeti u obradu podataka su oni koji su ispunjeni u cijelosti (ispunjen cijeli anketni upitnik) s obzirom na to da su ostali odustali od ispunjavanja na prvoj (Opće informacije) ili drugoj (Rizik i rizična ponašanja djece i mladih) kategoriji.

Tablica 1. *Spol ispitanika*

Spol (N=40)	f (%)
Ženski spol	33 (82,5%)
Muški spol	6 (15%)
Ne želim odgovoriti	1 (2,5%)

Napomena: f – frekvencija, % - postotak

U tablici 1 prikazani su podaci o **spolu** ispitanika te je prikazano da je anketni upitnik u cijelosti ispunilo 32 (82,5%) osobe *ženskog spola*, 6 (15%) *osoba muškog spola* te 1 (2,5%) *osoba koja se nije željela oko spola izjasniti*.

Tablica 2. Dob ispitanika

Dob (N=40)	f (%)
24<35	20 (50 %)
36<50	13 (32,5 %)
51<61	7 (17,5 %)

Napomena: f – frekvencija, % - postotak

Najveći broj ispitanika, njih 20 (50%) ima između 24 i 35, njih 13 (32,5%) ima između 36 i 50, dok preostalih 7 (17,5%) ima između 51 i 61 godinu, što je prikazano u tablici 2.

Tablica 3. Zanimanje ispitanika

Zanimanje (N=40)	f (%)
Pedagog	26 (65 %)
Socijalni pedagog	6 (15 %)
Psiholog	8 (20 %)

Napomena: f – frekvencija, % - postotak

Prema tablici 3, od ukupnog broja, 26 (65%) ispitanika su *pedagozi*, 8 (20 %) *psiholozi*, a 6 (15%) *socijalni pedagozi*.

Tablica 4. Vrsta škole u kojoj ispitanici rade

Rad u osnovnoj i/ili srednjoj školi (N=40)	f (%)
Osnovna škola	29 (72,5 %)
Srednja škola	12 (30 %)

Napomena: f – frekvencija, % - postotak

Nadalje, u tablici 4 prikazani su podaci o **vrsti škole** u kojoj ispitanici rade, a u kojoj je prikazano da od ukupnog broja ispitanika, njih 30 (72,5%) radi kao stručni suradnik u *osnovnoj školi*, a 12 (30%) u *srednjoj školi*. Ispitanici su na ovo pitanje mogli označiti samo jedno ili oba odgovara, ovisno o tome rade li samo u osnovnoj/srednjoj školi ili u obje. Samo jedan ispitanik izjasnio se da radi i u osnovnoj i u srednjoj školi.

Tablica 5. Radni staž ispitanika

Radni staž kao stručni suradnik u školi (N=40)	f (%)
<5	13 (32,5 %)
6<15	18 (45 %)
15<25	7 (12,5 %)
25<	4 (10%)

Napomena: f – frekvencija, % - postotak

U tablici 5 prikazani su podaci o **radnom stažu** ispitanika. Najveći broj ispitanika, njih 18 (45%) ima između *6 i 15*, njih 13 (32,5%) ima manje *od 5*, njih 7 (12,5%) između *15 i 25*, dok preostalih 4 (10%) ima *više od 25 godina* radnog staža kao stručni suradnik u školi.

Nedostatak provedbe anketnog upitnika uočen je jedino u njegovoj distribuciji. Naime, za one stručne suradnike (pedagoge, socijalne pedagoge i psihologe) čije elektroničke adrese nisu javno prikazane na web stranicama škole, anketni upitnik slao se na službene elektroničke adrese škole ili elektroničke adrese ravnatelja te se ne može sa sigurnošću tvrditi da su proslijeđene do stručnih suradnika. Drugi nedostaci u anketnom upitniku nisu uočeni.

Drugi dio uzorka za kvalitativnu dionicu istraživanja birao se iz populacije Obiteljskog centra Varaždinske županije te Odjela za djecu, mlade i obitelj Zavoda za socijalni rad podružnica Varaždin. Obiteljski centar sastoji se od 4 djelatnika od kojih je njih troje socijalni pedagog, socijalni radnik i psiholog, dok je u Odjelu za djecu, mlade i obitelj ukupno zaposleno njih četvero, a s djecom i mladima s problemima u ponašanju rade samo njih dvoje. Uzorak za ovo kvalitativno istraživanje također je bio namjeran, odnosno uzorak maksimalne sličnosti iz razloga što se taj uzorak mogao pružiti velik broj kvalitetnih informacija o predmetu istraživanja.

U istraživanju je od ukupnog broja zaposlenih sudjelovalo četvero djelatnika i to socijalni pedagog i psihologinja iz Obiteljskog centra (*u nastavku OC*) te dvije socijalne pedagoginje iz Odjela za djecu, mlade i obitelj Zavoda za socijalni rad (*u nastavku Zavod*) te je s njima proveden polustrukturirani intervju. Modalitet i vrijeme provedbe intervjuja dogovoren je u skladu s dostupnosti i željama sudionika, a dogovor je bio putem telefonskog poziva. Nakon što su sudionici pristali telefonski sudjelovati u istraživanju, na njihove elektroničke pošte poslan je informirani pristanak kako bi se još jednom mogli detaljno upoznati s ciljem, svrhom istraživanja te njihovim sudjelovanjem. Intervju je proveden u online okruženju preko platforme Zoom, u dva dana, svaki dan dva intervjuja. Intervju sa sudionikom 1, socijalnim pedagogom (OC) trajao je 25 minuta, sa sudionicom 2, socijalnom pedagoginjom (Zavod) 47 minuta, sudionicom 3, socijalnom pedagoginjom (Zavod) 52 minute te psihologinjom (OC) 60 minuta. Razlika u trajanju intervjuja isključivo je rezultat odgovora sudionika jer su svi imali ista pitanja, odnosno za svih je bio isti protokol. Na početku svakog intervjuja, istraživačica je ponovila cilj istraživanja, podsjetila ih da je sudjelovanje dobrovoljno, a sudionici su usmeno pristali na sudjelovanje tako što su pročitali pristanak. Intervjui su bili snimani opcijom audio zapisa kojeg nudi platforma Zoom. Odgovori sudionika bili su opširni te su se obuhvatile sve kategorije iz protokola. Nedostatak intervjuja prepoznat je u mjestu i vremenu provođenja istog,

odnosno, za vrijeme kada su sudionici bili na svom radnom mjestu jer su se javljale različite smetnje, poput zvonjave službenog telefona, ulaženja u ured od strane drugih kolega i dolazak naručenih korisnika ranije od dogovorenog kod tri od četiri sudionika. Svi sudionici su se ispričali te su se vratili na pitanje i svoju misao. Također, još jedan nedostatak jest prepoznat u tome što je *Zoom* poziv ograničen na 40 minuta te je intervju sa tri sudionice bio nastavljen na novoj poveznici. Istraživačica je navedeno pratila te je prekinula prvi poziv nakon što su sudionice završile svoj odgovor te prije nego li je ona postavila novo pitanje. Intervjui su odmah nastavljeni na novoj poveznici koja je bila unaprijed poslana sudionicama. Drugih nedostataka tijekom intervjua nije bilo te su intervjui privedeni kraju bez većih poteškoća.

6.6. Obrada i analiza podataka

Podaci dobiveni u kvantitativnom djelu istraživanja, u anketnom upitniku, obrađivali su se putem statističkog alata IBM SPSS Statistics verzija 25 na Filozofskom fakultetu u Rijeci koji posjeduje licencu za navedeni program. Za prikaz i obradu podataka korišteni su postupci deskriptivne statistike uz izračun osnovnih statističkih parametara koji uključuju frekvencije, postotne udjele, aritmetičke sredine i standardne devijacije.

Za analizu rezultata kvalitativnog djela istraživanja koristila se tematska analiza kako bi se dobio dublji uvid u subjektivna iskustva sudionika s raznim aspektima vezanih uz cilj istraživanja. Nakon provedbe intervjua sa sudionicima izrađeni su transkripti snimljenih intervjua. Pri tome je bio cilj pronaći zajedničke pojmove, teme i obrasce raznih aspekata ovog fenomena između četiri različita iskustva, a za to je bila najpogodnija tematska analiza. U tematskoj analizi su se izvorni podatci (tekst) transformirali u teme i pojmove koji opisuju određeni fenomen, a sve to slijedeći faze analize i korake koje u svom radu opisuje Attride-Sterling (2001). Postoje tri opće faze, a to su smanjenje ili raščlanjivanje teksta, istraživanje teksta te integracija istraživanja. U prvoj fazi radilo se kodiranje materijala u značajne segmente na način da se je ponajprije osmislio okvir za kodiranje prema istraživačkom interesu. Prvi korak podrazumijevao je i rastavljanje teksta na tekstualne segmente koristeći dobiveni okvir za kodiranje tako da oni budu značajni i laki za korištenje (npr. citati, odlomci, same riječi). Drugi korak obuhvaćao je identificiranje tema, a postigao se tako da su se sažele teme iz kodiranih segmenata teksta pomoću interpretacije. Treći korak bio je izgradnja tematskih mreža koja se postigla raspoređivanjem tema u slične i povezane grupe, odabiranjem Osnovnih tema i dijeljenjem istih u Organizacijske teme, a zatim u Globalnu temu, u glavnu poantu teksta (Attride-Sterling, 2001).

6.7. Etičke dileme i mogući rizici

Etičko postupanje u kvantitativnom djelu istraživanja zajamčeno je odmah po izradi anketnog upitnika kada se uključila opcija da svi odgovori budu anonimni, da se ne prikupljaju imena sudionika, njihove IP adrese ili drugi podaci koji bi mogli narušiti njihovu anonimnost. Također, sudjelovanje je bilo dobrovoljno, ispitanici nisu imali koristi ili štete od njega te su u bilo kojem trenutku mogli odustati od ispunjavanja. Podatke koje su iznosili nisu bile osjetljive prirode stoga njihovo sudjelovanje u istraživanju ne može naštetiti ili se povezati s učenicima na koje su se osvrnuli, njihovim roditeljima ili općenito ostalim djelatnicima škole.

Isto tako, etičko postupanje istraživača u kvalitativnom djelu istraživanju predstavlja pitanje od iznimne važnosti. Naime, prema autorima Greig, Taylor i MacKey (2007; prema Čorkalo Biruški, 2013) etiku kao dio istraživačkog procesa nikada ne treba učiti iz prakse, već je potrebno unaprijed razmotriti sve etičke dileme, odnosno moguće rizike. Osiguravanje visoke razine etičnosti podrazumijeva niz koraka koji započinju samom pripremom istraživanja (Čorkalo Biruški, 2013). Prije samog istraživanja, tada još potencijalni sudionici su putem svoje elektroničke pošte primili informirani pristanak, koji je obavezan dio istraživačkog procesa (Koocher i Keith-Spiegel, 2008; prema Čorkalo Biruški, 2013). Obaveza istraživača jest da potencijalnog sudionika obavijesti o četiri temeljna elementa procesa pristanka na istraživanje, a to su podaci o cilju/svrsi istraživanja, o trajanju i načinima sudionikova sudjelovanja, o mogućim rizicima i dobitima od sudjelovanja u istraživanju te podatak o tome da ispitanik može bez posljedica slobodno odustati od sudjelovanja (Smythe i Murray, 2000.; Haggerty, 2004.; Koocher i Keith-Spiegel, 2008; prema Čorkalo Biruški, 2013). Također, za pristanak u kvalitativnim istraživanjima važno je sudionika upoznati s metodom istraživanja te načinom prikupljanja i pohranjivanja dobivenih podataka. Sve navedeno je u ovom istraživanju poštivano, sudionici su bili upoznati s četiri temeljna elementa procesa pristanka na istraživanje, a snimke razgovora obrisat će se nakon obrane diplomskog rada.

U provedenom istraživanju nije bilo većih rizika. Najveći rizik, prije same provede istraživanja, bio je dolazak do sudionika i ispitanika. No, s obzirom na to da na web stranicama postoje telefonski brojevi Obiteljskog centra i Zavoda za socijalni rad, podružnice Varaždin te službene mail adrese stručnih suradnika na web stranicama škola u kojima rade, kontaktiranje se u većoj mjeri uspješno savladalo. Drugi mogući rizik prepoznat je kod sudionika u kvalitativnom istraživanju za koje su neka pitanja mogla izazvati nelagodu. No, tijekom provođenja polustrukturiranog intervjua, atmosfera je bila ugodna, opuštena te sudionici nisu odavali dojam nelagode te je i ovaj rizik bio savladan.

7. PRIKAZ REZULTATA ISTRAŽIVANJA I INTERPRETACIJA

Rezultati dobiveni kvantitativnom i kvalitativnom metodom istraživanja prikazani su u nastavku. Prvo je prikazana analiza kvantitativnih, a zatim kvalitativnih rezultata istraživanja, dok su zajednička interpretacija i odgovor na temeljna istraživačka pitanja prikazana na kraju.

7.1. Analiza kvantitativnih rezultata istraživanja

Rezultati dobiveni u kvantitativnom istraživanju prikazani su po kategorijama pitanja i prema istraživačkim zadacima.

7.1.1. Rizik i rizično ponašanje djece i mladih

Prva kategorija **Rizik i rizično ponašanje djece i mladih** sadržavala je pitanja povezana s rizicima, rizičnim ponašanjem, poteškoćama mentalnog zdravlja, izazovima socijalnog funkcioniranja, savladavanjem školskih obaveza i ostvarivanjem školskog postignuća te zaštitnim čimbenicima djece i mladih u riziku i/ili rizičnih ponašanja.

Tablica 6. *Najčešća skupina učenika u riziku*

Koja su najčešće skupine učenika u riziku koje prepoznajete u svom radu? (N=40)	f (%)
Učenici čiji su roditelji konzumenti alkohola ili droge	15 (37,5%)
Učenici iz nepovoljnog socio-emocionalnog okruženja	37 (92,5%)
Učenici iz nepovoljnog ekonomskog okruženja	18 (45%)
Učenici koji su promijenili školu/e	8 (20%)
Učenici koji boluju od različitih autoimunih bolesti	1 (2,5%)
Učenici koji boluju od različitih psihosomatskih bolesti	9 (22,5%)
Učenici koji su odgojno zapušteni	32 (80%)
Učenici bez odgovarajuće roditeljske skrbi	10 (25%)
Učenici čiji roditelji nemaju završenu osnovnu i/ili srednju školu	3 (7,5%)
Učenici koji dolaze iz obitelji s velikim brojem djece	9 (22,5%)
Moju školu ne pohađaju učenici u riziku	0 (0%)
Drugo:	2 (5%)

Napomena: f – frekvencija, % - postotak

Prvo pitanje iz kategorije tražilo je od ispitanika da odaberu **koje tri skupine učenika u rizika najčešće prepoznaju u svom radu** (Tablica 6). Svaki je ispitanik mogao izabrati najviše tri odgovora stoga ukupan zbroj odgovora nije 40 (100%). Dvije kategorije učenika u

riziku koja ispitanici najčešće prepoznaju u svom radu su *Učenici iz nepovoljnog socio-emocionalnog okruženja* (92,5%; N=37) te *Učenici koji su odgojno zapušteni* (80%; N=32). Osim ponuđenih kategorija, 5% (N=2) ispitanika dodaje da u svom radu prepoznaje dodatne kategorije učenika u riziku, a to su: *udomljeni učenici, romska nacionalnost (sve gore navedeno)* te *učenici iz disfunkcionalnih obitelji, učenici rastavljenih roditelja narušenih odnosa*. Nitko od ispitanika nije odabrao kategoriju *Moju školu ne pohađaju učenici u riziku* što dokazuje da svi ispitanici u svojoj školi prepoznaju učenike u riziku. U istraživanju koje je provedeno na području grada Gospića, rizici koji se najčešće prepoznaju kod djece i mladih su dezorganizacija zajednice, obiteljski konflikti te okolinski i roditeljski stavovi koji podržavaju antisocijalna ponašanja (Nikčević Milković i Rupčić, 2014). Navedeni rizici mogu se kategorizirati u nepovoljno socio-emocionalno okruženje za djecu i mlade, što je i u ovom istraživanju prepoznato kao kategorija najvećeg rizika.

Tablica 7. *Najčešća skupina učenika rizičnih ponašanja*

Koja su najčešća rizična ponašanja djece i mladih koje prepoznajete u školi u kojoj radite? (N=40)	f (%)
Bježanje/izbjegavanje škole	28 (70 %)
Delinkventna ponašanja (npr. provale, krađe)	3 (7,5%)
Konzumacija sredstava ovisnosti	15 (37,5%)
Rano stupanje u seksualne odnose ili seksualizirano ponašanje neprimjereno dobi	4 (10%)
Nezainteresiranost za školske obaveze	39 (97,5%)
Različiti oblici nasilja (nad roditeljima, vršnjacima...)	27 (67,5%)
Sklonost rizičnoj vožnji motornih vozila	0 (0%)
Moju školu ne pohađaju učenici rizičnih ponašanja	0 (0%)
Drugo:	0 (0%)

Napomena: f – frekvencija, % - postotak

U tablici 7 prikazano je drugo pitanje iz kategorije **Rizik i rizična ponašanja djece i mladih** koje je tražilo od ispitanika da odaberu **koje tri skupine rizičnih ponašanja djece i mladih najčešće prepoznaju u svom radu**. Svaki je ispitanik mogao izabrati najviše tri odgovora stoga ukupan zbroj odgovora nije 40 (100%). Tri rizična ponašanja koja ispitanici najčešće prepoznaju u svom radu su *Nezainteresiranost za školske obaveze* (97,5%; N=39), *Bježanje/izbjegavanje škole* (70%; N=28) te *Različiti oblici nasilja (nad roditeljima, vršnjacima)* (67,5%; N=27). Nitko od ispitanika nije odabrao kategoriju *Moju školu ne pohađaju učenici rizičnih ponašanja* što dokazuje da svi ispitanici u svojoj školi prepoznaju učenike rizičnih ponašanja. U istraživanju koje je provedeno 2006. godine na učenicima od 5

do 8. razreda, rizično ponašanje koje je najviše prepoznato je izostajanje s nastave cijeli dan (Vrselja i sur., 2009), u istraživanju Zloković i Vrcelj (2010) nezainteresiranost za školu je četvrto rizično ponašanje djece i mladih prema zapažanjima učitelja, a isto se prepoznaje i u ovom istraživanju u kojem su stručni suradnici to izdvojili kao najčešće rizično ponašanje. Ispitanici također u svom radu prepoznaju različite oblike nasilja što nije neuobičajeno s obzirom na to da je u raznim zemljama trećina adolescenata uključena u različite oblike nasilja (Mercy i sur., 2002; prema Vrselja i sur., 2009). Također je zanimljiv podatak da je u istom istraživanju utvrđena relativno visoka pojavnost vožnje motornog vozila bez dozvole (Vrselja i sur., 2009), za razliku od ovog istraživanja, gdje nitko od ispitanika nije odabrao kategoriju *Sklonost rizičnoj vožnji motornih vozila* kao jednog od tri najčešćih rizičnih ponašanja.

Tablica 8. Uočavanja poteškoća mentalnog zdravlja kod učenika u riziku i/ili rizičnih ponašanja

Uočavate li poteškoće mentalnog zdravlja kod učenika u riziku i/ili rizičnih ponašanja? (N=40)	f (%)
Da	30 (75 %)
Ne	3 (7,5%)
Ne mogu procijeniti	7 (17,5%)

Napomena: f – frekvencija, % - postotak

Treće pitanje odnosilo se na to uočavaju li ispitanici **poteškoće mentalnog zdravlja kod učenika u riziku i/ili rizičnih ponašanja** (Tablica 8). Od ukupnog postotka, 75% (30) ispitanika uočava poteškoće. Od preostalog postotka, 7,5% (N=3) *ne uočava*, a 17,5% (N=7) *ne može procijeniti* navedeno u školi u kojoj rade. Prema Šentija Knežević i sur. (2019) rizična ponašanja i mentalno zdravlje uzročno-posljedično su povezana.

Ispitanicima koji su odgovorili potvrdno, otvorilo se novo pitanje u kojem su trebali navesti **koje poteškoće mentalnog zdravlja kod učenika u riziku i/ili rizičnih ponašanja prepoznaju**. Od 75% (N=30) ispitanika kojima se otvorilo ovo pitanje, odgovorilo ih je 93,3% (N=28), a najviše se u odgovorima prepoznaje *anksioznost, depresija, nisko samopouzdanje, negativna slika o sebi, poremećaji prehrane te suicidalne misli*. Dobiveni podaci podudaraju se s istraživanjem „Rizična ponašanja i mentalno zdravlje srednjoškolaca u Primorsko-goranskoj županiji“ u kojem su depresivnost i anksioznost prepoznati kao najčešća stanja koja se javljaju kod djece i mladih koji se suočavaju sa životnim izazovima (Upravni odjel za zdravstvo, 2020). Isto tako, Leary i sur. (1995; prema Ilić, 2022) povezuju rizična ponašanja s niskim samopoštovanjem, što prepoznaju i stručni suradnici u svom radu.

Odgovori triju ispitanika obuhvaćaju sve poteškoće mentalnog zdravlja koji su spomenuti:

- *Djeca imaju nisko samopouzdanje, manjak samopoštovanja, nerazvijene navike učenja, radne navike, brige i skrbi o sebi... Djeca su rastresena i anksiozna, ističu se nasilnička ponašanja prema vršnjacima, odnosno česte provokacije, traženje pažnje na krivi način...bježe u virtualni svijet, nasilne igrice, dopisivanje, društvene mreže tik tokovi, slušanje infulencera youtubera Baka Prase i slične. Ne znaju sami raspoznati dobro od lošeg ponašanja*
- *Anksioznost, depresija, samoozljeđivanje, suicidalne misli*
- *Poremećaji prehrane - anoreksija i bulimija, anksioznost, poteškoće u koncentraciji, promjenjivo raspoloženje, samoozljeđivanje*

Tablica 9. *Uočavanje izazova socijalnog funkcioniranja kod učenika u riziku i/ili rizičnih ponašanja*

Uočavate li izazove socijalnog funkcioniranja kod učenika u riziku i/ili rizičnih ponašanja? (N=40)	f (%)
Da	33 (82,5 %)
Ne	3 (7,5%)
Ne mogu procijeniti	4 (10%)

Napomena: f – frekvencija, % - postotak

Četvrto pitanje, prikazano u tablici 9, odnosilo se na to uočavaju li **izazove socijalnog funkcioniranja kod učenika u riziku i/ili rizičnih ponašanja**. Od ukupnog postotka, 82,5% (N=33) ispitanika *uočava* izazove. Od preostalih ispitanika, 7,5% (N=3) *ne uočava*, a 10% (N=4) *ne može procijeniti* navedeno u školi u kojoj rade. U deskriptivnom istraživanju Divić i Jolić (2019) koji se proveo metodom analize dokumentacije slučajeva korisnika Centra „Luka Ritz“, navodi se da su kod njihovih 59,7% korisnika prisutne teškoće u komunikaciji i socijalnom funkcioniranju, što se posebice odnosi na to da imaju teškoće u odnosima s vršnjacima te različite školske probleme.

Ispitanicima koji su u ovom istraživanju odgovorili potvrdno, otvorilo se novo pitanje u kojem su trebali navesti **koje izazove socijalnog funkcioniranja prepoznaju kod učenika u riziku i/ili rizičnih ponašanja**. Svih 82,5% (N=33) ispitanika su odgovorili na ovo pitanje, najviše navode *poteškoće u komunikaciji s učenicima i odraslima, poteškoće u socijalnim vještinama*, a sve napisano obuhvaćeno je sljedećim odgovorima:

- *Teže prihvaćanje strukture i pravila, nesnalaženje u vršnjačkim odnosima, teškoće s funkcioniranjem u grupi, neprihvaćanje timskog rada*
- *Učenici su svakodnevno u sukobu s učiteljima i ostalim učenicima iz razreda.*
- *Nerazvijene socijalne vještine - teškoće u sklapanju i održavanju prijateljstava, neadekvatno reagiranje na sukobe*

- *Nesposobnost komunikacije na primjeren način, izazivanje pažnje i pozornosti na sebe radi manjka ljubavi kod kuće.*
- *Izbjegavanje školskih obaveza, često ometanje nastavnog procesa, izrugivanje i omalovažavanje drugih, prijetnje, ucjene.*

Tablica 10. *Uočavanje izazova u savladavanju školskih obaveza te ostvarivanju školskog postignuća kod učenika u riziku i/ili rizičnih ponašanja*

Uočavate li izazove u savladavanju školskih obaveza te ostvarivanju školskog postignuća kod učenika u riziku i/ili rizičnih ponašanja? (N=40)	f (%)
Da	38 (95%)
Ne	0 (0%)
Ne mogu procijeniti	2 (5%)

Napomena: f – frekvencija, % - postotak

Prema tablici 10, peto pitanje odnosilo se na to uočavaju **li izazove u savladavanju školskih obaveza te ostvarivanju školskog postignuća kod učenika u riziku i/ili rizičnih ponašanja**. Njih 95% (N=38) ispitanika *uočava* izazove, preostalih 5% (N=2) *ne može procijeniti* navedeno u školi u kojoj rade, dok ne postoji ispitanik koji *ne uočava* izazove. Dobiveni podaci idu u prilog već spomenutom istraživanju Divić i Jolić (2019) u kojem rezultati pokazuju da svaki treći korisnik Centra „Luka Ritz“ ima odgojno-obrazovne teškoće.

Ispitanicima koji su odgovorili potvrdno, otvorilo se novo pitanje u kojem su trebali navesti **koje izazove u savladavanju školskih obaveza te ostvarivanju školskog postignuća prepoznaju kod učenika u riziku i/ili rizičnih ponašanja**. Svih 95% (N=38) ispitanika odgovorili su na ovo pitanje, a u najvećoj se mjeri odgovori odnose na *nezainteresiranost za školske obaveze, teškoće u učenju, lošiji školski uspjeh i tendencija izostanka s nastave*, a navedeno sumiraju dva odgovora ispitanika:

- *Nerazvijene radne navike, akademska postignuća se najčešće ne cijene u roditeljskom domu tih učenika, škola je za njih samo jedna obaveza koju treba riješiti uz što manje truda, ne postoji jedinstvenost djelovanja roditelja i škole što kod učenika izaziva zbunjenost*
- *Nemaran odnos prema poželjno aktivnom radu na nastavi, neizvršavanje školskih obaveza (pisanje domaćih zadaća, učenja), inertnost prema dobivenim lošim ocjenama, nevjerovanje u sebe i svoje sposobnosti.*

Dobiveni odgovori podudaraju se s već spomenutim rezultatima istraživanja Divić i Jolić (2019), kao i s drugim istraživanjima gdje su rezultati pokazali da djeca i mladi rizičnih

ponašanja u većoj mjeri imaju slabiji obrazovni uspjeh, vladanje im je lošije od ostalih učenika te su češće neuspješni (Pongrac, 2003; prema Sokač, 2014).

Tablica 11. *Zaštitni čimbenici kod učenika u riziku i/ili rizičnih ponašanja*

Koje zaštitne čimbenike najčešće prepoznajete kod učenika u riziku i/ili rizičnih ponašanja? (N=40)	f (%)
Individualne	28 (70%)
Obiteljske	22 (55%)
Okolinske	26 (65%)
Druge:	1 (2,5%)

Napomena: f – frekvencija, % - postotak

Posljednje pitanje iz kategorije **Rizik i rizična ponašanja djece i mladih** tražilo je od ispitanika da odaberu koje **zaštitne čimbenike najčešće prepoznaju kod učenika u riziku i/ili rizičnih ponašanja** (tablica 11). Svaki je ispitanik mogao izabrati jednu ili više kategorija stoga ukupan zbroj odgovora nije 40 (100%). Ispitanici skoro jednaku važnost daju svim trima kategorijama zaštitnih čimbenika, no *individualni čimbenici*, prema 70% (N=28) ispitanika su najčešće prepoznati. Također, jedan je ispitanik naveo dodatne zaštitne čimbenike, a to su *informiranost o važnosti psihičkog zdravlja i dostupnost stručne pomoć*. U istraživanju Maurović (2011) među djecom i mladima između 8 do 21 godinu najviše se prepoznaju obiteljske prilike kao zaštitni čimbenici, no okolinski i individualni čimbenici su također visoko izraženi, što je slučaj i u ovom istraživanju, u kojem stručni suradnici kod učenika prepoznaju sve tri kategorije zaštitnih čimbenika.

7.1.2. Suradnja s roditeljima

Druga kategorija **Suradnja s roditeljima** sadržavala je pitanja povezana sa zadovoljstvom suradnje te izazovima na koje ispitanici pritom nailaze.

Tablica 12. *Zadovoljstvo suradnje s roditeljima učenika u riziku i/ili rizičnih ponašanja*

Jeste li zadovoljni suradnjom s roditeljima/skrbnicima učenika u riziku i/ili rizičnih ponašanja? (N=40)	f (%)	M	SD
U potpunosti sam nezadovoljan	2 (5%)		
Uglavnom sam nezadovoljan	13 (32,5%)		
Niti zadovoljan, niti nezadovoljan	19 (47,5%)	2,75	0,840
Uglavnom sam zadovoljan	5 (12,5%)		
U potpunosti sam zadovoljan	1 (2,5%)		

Napomena: f – frekvencija, % - postotak, M – aritmetička sredina, SD – standardna devijacija.

Prvo pitanje iz ove kategorije tražilo je od ispitanika da na skali **procjene koliko su zadovoljni suradnjom s roditeljima/skrbnicima učenika u riziku i/ili rizičnih ponašanja**. Najveći postotak ispitanika, njih 47,5% (N=19) *niti je zadovoljno niti je nezadovoljno* suradnjom. Istraživanje o suradnji stručnih suradnika i roditelja nije pronađeno, no u istraživanju Zloković i Vrcelj (2010) rezultati su pokazali da suradnja između roditelja djece i mladih rizičnih ponašanja i učitelja izostaje, odnosno da nije ni loša ni dobra, dok vrlo mali broj učitelja ima uspostavljenu izuzetnu dobru suradnju. Prema Bileta (2015) suradnja s roditeljima djece i mladih u riziku i/ili rizičnih ponašanje slabija je zbog mogućnosti da su i ti roditelji sami rizičnih ponašanja pa su skloni odbijanju suradnje i neodazivanju na pozive. Zloković i Vrcelj (2010) mogu se povezati iz razloga što i stručni suradnici i učitelji rade i surađuju s roditeljima u obrazovnom postignuću učenika.

Ispitanicima koji su na skali odabrali da su *Uglavnom zadovoljni* (12,5%; N=5) ili da su *U potpunosti zadovoljni* (2,5%; N=1) otvorilo se novo pitanje u kojem se tražilo od njih da navedu na koje izazove u suradnji s roditeljima/skrbnicima čija su djeca i mladi u riziku i/ili rizičnih ponašanja nailaze te na koji se način može poboljšati suradnja s istim roditeljima/skrbnicima. Odgovori su sljedeći:

- *Roditelji teže prihvaćaju problem svog djeteta. Suradnja se može poboljšati češćim individualnim razgovorom i uključivanjem djeteta u terapiju sa psihologom*
- *velika očekivanja i brza rješenja roditelja, nezainteresiranost, odbijanje suradnje i negiranje poteškoća, uključiti roditelje u aktivnosti u školi, stručna pomoć roditeljima u području njihovog mentalnog zdravlja*
- *Roditeljima djece u riziku/rizičnih ponašanja vrlo je teško prihvatiti da je dijete u riziku ili je razvilo problem u ponašanju jer se tada osjećaju kao neuspješni roditelji. Vrlo često su u otporu prema tom priznanju i s tim otporom se teško nositi, a nemoguće raditi. Potrebno im je pristupiti empatično, dati do znanja da smo svi ovdje s istim ciljem i na istoj strani. Validirati njihove emocije i odnos prema problemu te ponuditi pomoć*
- *Treba pojačati interes roditelja za funkcioniranje djeteta u školi*
- *Roditelji su preopterećeni obavezama i često rade u smjenama. Očevi često rade na terenu pa je ogroman dio obveza i brige oko djece na majkama. Otežana je suradnja s roditeljima koji su razvedeni i narušenih odnosa. Dio roditelja je nekritičan prema rizičnom ponašanju djece. Suradnja i pravovremena reakcija vanjskih institucija često izostaje ili škola nema informacija.*
- *Nedovoljna profesionalnost nekih učitelja. Potrebno je dodatno stručno usavršavanje učitelja - osposobiti djelatnike škole za rad s roditeljima.*

Prema odgovorima ispitanika, potrebno je uložiti dodatan napor kako bi se suradnja s roditeljima djece i mladih u riziku i/ili rizičnih ponašanja poboljšala, kako kod stručnih suradnika, tako i kod učitelja, a navedeno se može ostvariti implementiranjem različitih preventivnih aktivnosti (Bileta, 2015) te uključivanjem roditelja u rad škole s obzirom na to da su istraživanja pokazala kako taj aspekt ima veliki utjecaj na učenikovo ponašanje i postignuće (Epstein i Sheldon, 2002; Kranželić i Ferić-Šlehan, 2008; prema Bileta, 2015).

7.1.3. Prevenција rizičnih ponašanja

Treća kategorija **Prevenција rizičnih ponašanja** sadržavala je pitanja koja su bila usmjerena na aktivnosti slobodnog vremena i savjetodavni rad u školama, kao i na programe prevencije (njihovoj učestalosti, trajanju, vrstama, suradnjama).

Tablica 13. Školske aktivnosti za učenike u riziku i/ili rizičnih ponašanja

Organizirate li na razini škole aktivnosti za učenike u riziku/rizičnih ponašanja? (N=40)	f (%)
Da	26 (65%)
Ne	14 (35 %)

Napomena: f – frekvencija, % - postotak

Prvo pitanje, prema tablici 13, odnosilo se na **različite aktivnosti koje škola organizira isključivo za učenike u riziku i/ili rizičnih ponašanja**. Od ukupnog postotka ispitanika, njih 65% (N=26), *organizira* aktivnosti. Taj rezultat vrlo je važan jer školske aktivnosti mogu pridonijeti kvalitetnoj socijalnoj uključenosti učenika rizičnih ponašanja, ali ne smiju biti nametnute (Bouillet i Bijedć, 2007).

Ispitanicima koji su odgovorili potvrdno, otvorilo se novo pitanje u kojem su trebali navesti **koje su to aktivnosti za učenike u riziku/rizičnih ponašanja**. Svih 65% (N=26) ispitanika odgovorili na ovo pitanje vrlo slično, a najčešći odgovori su *radionice različitih tema, od mentalnog zdravlja do prevencije rizičnih ponašanja, volonterski rad, savjetovanja i pomoć u učenju*, što se može vidjeti iz sljedećih odgovora:

- *Radionice osnaživanja mentalnog zdravlja; pozvana predavanja stručnjaka na temu zdravstvenog odgoja, prevencije ovisnosti*
- *Radionice s malim grupama - rad na emocijama, nošenju s izazovima i samopouzdanju*
- *Savjetovanje od strane stručnih suradnika, pomoć u učenju*
- *Plenarna predavanja sustručnjaka iz zajednice i provođenje radionica s rizičnom skupinom djece*

- *Individualni rad, razgovori, grupni rad - provođenje više vremena u slobodnom razgovoru s učenicima, pokušaj ulaska u njihov "svijet kvalitete". Učenicima treba dati jasnu poruku da nisu sami, da ih doista slušamo i zanimamo se za njih.*

Tablica 14. *Provođenje savjetovanja/savjetodavnog rada s učenicima rizičnih ponašanja*

Provodite li savjetovanje/savjetodavni rad s učenicima koji manifestiraju rizična ponašanja? (N=40)	f (%)
Da	40 (100%)
Ne	0 (0 %)

Napomena: f – frekvencija, % - postotak

Nadalje, svi ispitanici su na sljedeće pitanje koje se odnosilo na **provođenje savjetovanja/savjetodavnog rada s učenicima koji manifestiraju rizična ponašanja** (tablica 14), odgovorili potvrdno, odnosno da iste *provode* (100 %; N=40), što se podudara s opisom posla stručnih suradnika koji bi trebali pružati savjetodavnu pomoć onim učenicima kod kojih je potreba za istim prepoznata (Bileta, 2015).

Tablica 15. *Provođenje programa prevencije*

Provodite li programe prevencije rizičnih ponašanja u Vašoj/im školi/ama? (N=40)	f (%)
Da	36 (90%)
Ne	4 (10 %)

Napomena: f – frekvencija, % - postotak

Sljedeće pitanje u ovoj kategoriji odnosilo se na **provođenje programa prevencije rizičnih ponašanja u školama** u kojima rade ispitanici. Iz tablice 15 vidljivo je da njih 90% (N=36) *provodi* programe, dok 10% (N=4) *ne provode*. Postotak stručnih suradnika koji provode prevenciju je visok, no ipak zabrinjava 10% ispitanika koji istu ne provode, s obzirom na to da je prevencija način na koji se može poboljšati kvaliteta života učenika (Zloković i Vrcelj, 2010).

Ispitanicima koji su odgovorili potvrdno, njima 90% (N=36), otvorilo se nekoliko dodatnih pitanja:

Tablica 16. *Rizična ponašanja koja se preveniraju*

Koja rizična ponašanja nastojite prevenirati programima koje provodite? (N=36)	f (%)
Bježanje/izbjegavanje škole	18 (45%)
Delinkventna ponašanja (npr. provale, krađe)	9 (22,5%)
Konsumacija sredstava ovisnosti	28 (70%)

Rano stupanje u seksualne odnose ili seksualizirano ponašanje neprimjereno dobi	11 (27,5%)
Nezainteresiranost za školske obaveze	22 (55%)
Različiti oblici nasilja (nad roditeljima, vršnjacima...)	34 (85%)
Sklonost rizičnoj vožnji motornih vozila	3 (7,5%)
Drugo:	1 (2,5%)

Napomena: f – frekvencija, % - postotak

Prvo pitanje koje se ispitanicima otvorilo tražilo je od njih da navedu koja **rizična ponašanja preveniraju programima koje provode u svojoj školi**, što je prikazano u tablici 16. Svaki je ispitanik mogao izabrati više odgovora, odnosno ponašanja koja preveniraju stoga ukupan zbroj odgovora nije 40 (100%). Tri rizična ponašanja kojima su programi prevencije najčešće usmjereni su *Različiti oblici nasilja* (85%; N= 34), *Konzumacija sredstava ovisnosti* (70%; N=28) te *Nezainteresiranost za školske obaveze* (55%; N=22). Jedan ispitanik nadodao je da se preveniraju također *Prekomjerna upotreba i opasnosti društvenih mreža i videoigara; Poboljšanje socioemocionalnih vještina*. Dobiveni podaci mogu se povezati s istraživanjem Zloković i Vrcelj (2010) u kojem su, prema mišljenju ispitanika (učitelja) programi prevencije nasilja najzastupljeniji u školstvu, a odmah nakon slijedi prevencija ovisnosti. Navedeno potvrđuje i istraživanje provedeno na školskoj dokumentaciji u osnovnim školama grada Varaždina, a koje dokazuje da sve škole imaju preventivne programe koji su usmjereni na nasilničko ponašanje i ovisnost (Fot, 2020).

Tablica 17. Broj preventivnih programa u jednoj školskoj godini

Koliko preventivnih programa prevencije provodite u jednoj školskoj godini? (N=36)	f (%)
1-3	21 (58,3%)
4-6	11 (30,6%)
7-9	1 (2,8%)
10<	3 (8,3%)

Napomena: f – frekvencija, % - postotak

Nadalje, ispitanici su trebali navesti **koliko preventivnih programa provode u jednoj školskoj godini** (tablica 17). Najveći broj ispitanika provodi između *jednog i tri programa godišnje* (njih 58,3%; N=21). Zanimljivi su rezultati koje su naveli dvoje ispitanika, a to je da provode 17 i 36 programa u jednoj školskoj godini. Podatak o tome koliko je preventivnih programa propisano u školama nije pronađen, već isti ovisi o različitim faktorima, poput

stručnog kadra, mogućnosti škole, implementatorima i provoditeljima programa (nacionalni, lokalni ili školski), području programa, itd.

Tablica 18. *Mišljenje ispitanika pomažu li preventivni programi u sprječavanju i/ili smanjenju rizičnih ponašanja*

Pomažu li preventivni programi u sprječavanju i/ili smanjenju rizičnih ponašanja? (N=36)	f (%)
Da	14 (38,9%)
Ne	2 (5,5%)
Ne mogu procijeniti	20 (55,6%)

Napomena: f – frekvencija, % - postotak

Od ukupnog broja ispitanika koji provode preventivne programe (N=36), njih 55,6% (N=20) *ne može procijeniti* **pomažu li preventivni programi u sprječavanju i/ili smanjenju rizičnih ponašanja**, dok manji postotak ispitanika, 38,9% (N=14) smatra da *pomažu*, što je prikazano u tablici 18. S obzirom na to da je ovo isključivo subjektivna procjena stručnih suradnika, nije neobično što ne mogu procijeniti pomažu li preventivni programi, no, prema literaturi i brojnim istraživanjima, pedagoške prevencije omogućuju da zajednica adekvatno reagira na potrebe određene društvene skupine (Bouillet i sur., 2009) te da djeca i mladi kroz različite preventivne aktivnosti ojačaju i/ili steknu osobne i socijalne kompetencije (Meščić-Blažević, 2007).

Ispitanicima koji su na ovo pitanje odgovorili potvrdno, otvorilo se novo pitanje u kojem su trebali opisati **na koji način preventivni programi pomažu u sprječavanju i/ili smanjenju rizičnih ponašanja**. Od njih 38,9% (N=14), na ovo je pitanje odgovorilo 92,9% (N=13) ispitanika, a odgovori koji idu u prilog istraživanju Meščić-Blažević (2007) su sljedeći:

- *Osvještavanjem vlastitih kapaciteta u otporu prema rizičnim čimbenicima, učenjem vještina suočavanja i rješavanja problema te grupnom/vršnjačkom podrškom učenici postaju svjesniji rizičnih čimbenika te postaju odgovorniji u donošenju odluka.*
- *Učenici shvaćaju problem i postaju odgovorniji.*
- *Edukativno i iskustveno. Ako primjerice provodimo prevenciju ovisnosti, učenici iz stručnih i pouzdanih izvora u suradnji s policijom dobe važne informacije iz teorije ali i prakse. Prevencija se provodi i od strane stručne službe gdje se osmisle iskustvene radionice na temu primjerice 'mitova o ovisnostima'. Aktualni preventivni programi su uključeni tokom nastavne godine i u predmetna područja gdje pojedini nastavnici djeluju kroz svoje kurikulume i međupredmetne teme*
- *Pomažu u osvješćivanju da se neprihvatljiva ponašanja ne toleriraju*

- *Jačanjem osobnih snaga učenika utječemo na otpornost učenika prema negativnim utjecajima*
- *Učenici usvajaju znanja i vještine potrebne za adekvatno snalaženje u izazovnim situacijama u svakodnevnom životu.*
- *Informiranje, osvještavanje, usmjeravanje, izrada plakata i poruka za javni prostor s jasnim porukama podrške zdravim oblicima ponašanja*
- *Učenjem životnih vještina, poticanjem prihvatljivih oblika ponašanja, jačanjem kompetencija učenika, informiranjem o štetnim utjecajima i posljedicama, izgradnjom i jačanjem pozitivnih stavova i vrijednosti*
- *Edukacijom i informiranošću, podrškom*
- *Učenicima su osviještene posljedice poremećaja prehrane, neredovitih izvršavanja obaveza, dani su im savjeti kako se nositi sa stresnim situacijama, kako prebroditi strah od ispita i javnog izlaganja itd. Kod učenika je vidljiva manja konzumacija alkohola i cigareta.*
- *Podižu svijest učenika i jačaju vještinama*
- *Učenici se upoznaju s rizičnim ponašanjima te razviju svijest o negativnim posljedicama.*
- *Učenike se osvijesti o posljedicama rizičnih ponašanja.*

Tablica 19. *Broj preventivnih aktivnosti u preventivnim programima*

Broj preventivnih aktivnosti u preventivnim programima (N=36)	f (%)
Jednom mjesečno	15 (41,7%)
Jednom u tri mjeseca	11 (30,5%)
Jednom u polugodištu	10 (27,8%)

Napomena: f – frekvencija, % - postotak

U tablici 19 prikazano je sljedeće pitanje koje je bilo usmjereno na **broj preventivnih aktivnosti u preventivnim programima**. Od ukupnog broja ispitanika koji provode preventivne programe (N=36), 41,7% (N=15) ispitanika provodi preventivne aktivnosti *jednom mjesečno*, dok preostali ispitanici provode ili *jednom u tri mjeseca* (njih 30,5%; N=11) ili *jednom u polugodištu* (njih 27,6%, N=10). Podatak za broj preventivnih aktivnosti također nije pronađen u istraživanjima, a razlog je isti kao i za broj programa godišnje. Naime, broj preventivnih aktivnosti razlikuje se od škole do škole s obzirom na mogućnosti (financijske, kadrovske), kao i na to je li program osmišljen na nacionalnoj, lokalnoj ili školskoj razini pa je kao takav implementiran u predmetne kurikulume.

Tablica 20. *Vrste prevencija koje stručni suradnici provode*

Vrste prevencija koje stručni suradnici najčešće provode. (N=36)	f (%)
Univerzalna	29 (80,6%)
Selektivna	4 (11,1%)
Indicirana	3 (8,3%)

Napomena: f – frekvencija, % - postotak

Prema tablici 20, ispitanici su trebali odgovoriti koje **vrste prevencije kao stručni suradnici najčešće provode u svojim školama**. Od ukupnog broja ispitanika koji provode preventivne programe (N=36), 80,6% (N=29) ispitanika provodi *univerzalnu prevenciju*, što je u skladu s brojnim istraživanjima koji dokazuju da je upravo univerzalna prevencija najbolji odabir za školu jer je usmjerena na cijelu populaciju, a kao takva uključuje informativni, edukativni i savjetodavni rad o različitim rizičnim ponašanjima te promociju zdravog načina života (Bašić, 2000, Bašić, 2009).

Tablica 21. *Provođenje indicirane prevencije u školama*

Provođenje indicirane prevencije u školama. (N=36)	f (%)
Da	27 (75%)
Ne	9 (25%)

Napomena: f – frekvencija, % - postotak

Od ukupnog broja ispitanika koji provode preventivne programe (N= 36), 75% (27) ispitanika *provodi indiciranu prevenciju* (tablica 21). Dobiveni podatak također je važan jer je provođenje indicirane prevencije od velikog značaja za djecu i mlade koji manifestiraju rizična ponašanja, a upravo je zbog toga ona integrirana u redovne funkcije i aktivnosti škole (Roviš, 2015).

Za one ispitanike koji provode indiciranu prevenciju, otvorilo se novo pitanje u kojem su trebali opisati **način na koji ju provodite (u suradnji s kime, koje su aktivnosti, itd.)**. Svih 75% (27) ispitanika je odgovorilo na pitanje, a navode *savjetodavni rad, kontinuirano praćenje učenika te suradnju i intervenciju s vanjskim institucijama*. Sljedeći odgovori prikazuju sve rečeno:

- *Savjetodavni rad s učenicima i roditeljima koji obavlja cijeli stručni tim škole*
- *Suradnja s Centrom za socijalnu skrb, liječnikom školske medicine i nadležnom policijskom upravom*
- *Kontinuirano praćenje učenika, pomoć u učenju i savjetodavni razgovor. U suradnji s roditeljima, školskom liječnicom ili centrom za socijalnu skrb.*

- U suradnji s CZSS i liječnicom školske medicine te dječjim psihijatrom. Individualni rad s učenikom, diskretni personalni zaštitni postupci, suradnja s učiteljima i roditeljima
- U suradnji s razrednicima i roditeljima. Obavlja se razgovor s učenikom, razrednikom, roditeljem, radi se plan učenja i ispravljanja ocjena koji se prati kroz određeno, dogovoreno vrijeme. Sastajemo se na tjednoj bazi i pratimo napredak

Tablica 22. Suradnja u prevenciji rizičnih ponašanja

Suradnja u prevenciji rizičnih ponašanja (N=36)	f (%)
Uvijek	22 (61,1%)
Ponekad	14 (38,9%)
Nikad	0 (0%)

Napomena: f – frekvencija, % - postotak

Sljedeće pitanje odnosilo se na **suradnju u prevenciji rizičnih ponašanja**. Prema tablici 22, od ukupnog broja ispitanika koji provode preventivne programe (N=36), 61,1% (N=22) *uvijek* surađuje s nastavnicima/drugim stručnim suradnicima/institucijama/organizacijama kada je prevencija rizičnih ponašanja u pitanju. Preostali broj ispitanika, njih 38,9% (N=13) surađuje samo *ponekad*.

Ispitanicima koji su odgovorili *uvijek* ili *ponekad*, otvorilo se dodatno pitanje u kojem su trebali označiti s kime surađuju u prevenciji rizičnih ponašanja djece i mladih:

Tablica 23. Akteri s kojima se surađuje u prevenciji rizičnih ponašanja

Akteri s kojima se surađuje u prevenciji rizičnih ponašanja (N=36)	f (%)
Nastavnicima	33 (91,7%)
Drugim stručnim suradnicima	27 (75%)
Različitim dionicima izvan škole (npr. privatnicima)	9 (25%)
Obiteljskim centrom	14 (38,9%)
Zavodom za socijalni rad	29 (80,6%)
Organizacijama civilnog sektora	11 (30,6%)
Drugo:	4 (11,1%)

Napomena: f – frekvencija, % - postotak

U tablici 23 prikazano je da u **prevenciji rizičnih ponašanja**, ispitanici najviše **surađuju** s nastavnicima (91,7%; N=33), sa *Zavodom za socijalni rad* (80,6%; N=29) i *drugim stručnim suradnicima* (75%; N=27). Četiri ispitanika navela su da dodatno surađuju i sa: *Zavodom za javno zdravstvo* (N=1), *s policijom* (N=2) te *HAK centrom* (N=1). Svaki je ispitanik mogao izabrati više odgovora, odnosno aktera s kojima surađuje stoga ukupan zbroj odgovora

nije 40 (100%). Podatak da najviše surađuju s nastavnicima ide u prilog istraživanju Opić i Jurčević-Lozančić (2008) u kojem su rezultati pokazali da stručni suradnici trebaju biti stručna pomoć nastavnicima u provedbi preventivnih aktivnosti. Također, u rezultatima istraživanja Velki i Ozdanovac (2014) dokazano je da se u provedbu preventivnih programa uključuju stručni suradnici škole i različite udruge lokalne zajednice (Velki i Ozdanovac, 2014), dok istraživanje Butković i sur. (2016) dokazuje da postoji i suradnja s policijom, koju navode dva ispitanika ovog istraživanja.

Tablica 24. Programi prevencije za roditelje/skrbnike djece i mladih u riziku i/ili rizičnih ponašanja

Programi prevencije za roditelje/skrbnike djece i mladih u riziku i/ili rizičnih ponašanja (N=36)	f (%)
Da	9 (25%)
Ne	27 (75%)

Napomena: f – frekvencija, % - postotak

Od ukupnog broja ispitanika koji provode preventivne programe (N=36), 75% (27) ispitanika *ne provodi* **programe prevencije za roditelje/skrbnike djece i mladih u riziku i/ili rizičnih ponašanja** (Tablica 24). Preostalih 25% (9) ispitanika *provodi*. Programi prevencije većinom su usmjerene i na djecu i na roditelje te su kao takvi univerzalni i različitih tema, od mentalnog zdravlja do nasilja. Također, u sklopu preventivnih programa postoje preventivne aktivnosti koje su usmjerene isključivo na roditelje (Stepančić, 2019). Upravo su ispitanici koji provode (25%, N=9) u sljedećem pitanju navodili **aktivnosti koje provode u sklopu preventivnog programa, a koji su usmjereni na roditelje/skrbnike čija djeca manifestiraju rizična ponašanja**. Ispitanici su odgovorili sljedeće:

- *Predavanja na roditeljskim sastancima ili individualni savjetodavni razgovori koji su zapravo najčešći alat u radu s roditeljima.*
- *Savjetodavni razgovor s roditeljima. Predavanja na roditeljskim sastancima.*
- *Školski preventivni programi u suradnji s učenicima, učiteljima i roditeljima. Najčešće su to radionice u razrednim odjelima i predavanja na roditeljskim sasta*
- *Individualno savjetovanje*
- *Roditeljske sastanke čija djecu su u riziku, roditeljske sastanke s djelatnicama zavoda za socijalni rad*
- *Predavanja i radionice za roditelje*
- *Predavanja za roditelje.*
- *Individualne razgovore, tematske roditeljske sastanke*

- *Predavanja i radionice u sklopu roditeljskih sastanaka*

7.1.4. Udruge orijentirane na rad s djecom i mladima u riziku i/ili rizičnih ponašanja

Posljednja kategorija pitanja odnosila se na **Udruge orijentirane na rad s djecom i mladima u riziku i/ili rizičnih ponašanja**. Kategorija je sadržavala dvije skupine pitanja, za one ispitanike koji su upoznati s radom udruga na području Varaždinske županije te za one koje nisu.

Tablica 25. *Potreba djece i mladih u riziku i/ili rizičnih ponašanja za savjetodavnom, edukativnom i psihosocijalnom podrškom i pomoći izvan škola, u okviru udruga*

Prepoznajete li potrebu djece i mladih u riziku i/ili rizičnih ponašanja za savjetodavnom, edukativnom i psihosocijalnom podrškom i pomoći izvan škola, u okviru udruga (organizacija civilnog društva)? (N=40)	f (%)
Da	37 (92,5 %)
Ne	1 (2,5%)
Ne mogu procijeniti	2 (5%)

Napomena: f – frekvencija, % - postotak

U prvom pitanju posljednje, prema tablici 25, ispitanici su trebali odgovoriti **prepoznaju li potrebu djece i mladih u riziku i/ili rizičnih ponašanja za savjetodavnom, edukativnom i psihosocijalnom podrškom i pomoći izvan škola, u okviru udruga (organizacija civilnog društva)**. Njih 92,5% (37) ispitanika *prepoznaje potrebu*, 5% (2) *ne mogu procijeniti*, dok 2,5% (1) *ne prepoznaje*. U istraživanju koje se provelo 2016. godine, najvažniji dobiveni podatak bio je taj da je jedan od ključnih koraka u borbi protiv različitih rizičnih ponašanja upravo osnaživanje postojećih i osnivanje novih organizacija civilnog društva (Mamula i sur., 2016), što ide u prilog rezultatima dobivenima u ovom istraživanju.

Tablica 26. *Upoznatost ispitanika s radom udruga usmjerenih na djecu i mlade u riziku i/ili rizičnih ponašanja na području Varaždinske županije*

Jeste li upoznati s radom udruga ovog tipa na području Varaždinske županije? (N=40)	f (%)
Da	6 (15 %)
Ne	34 (85 %)

Napomena: f – frekvencija, % - postotak

S radom udruga usmjerenih na djecu i mlade u riziku i/ili rizičnih ponašanja na području Varaždinske županije upoznato je tek 15% (N=6) ispitanika, od kojih ni jedan ne

navodi udrugu koja je isključivo usmjerena na djecu i mlade u riziku i/ili rizičnih ponašanja. Naime, isti ispitanici su na sljedećem pitanju naveli koje su to udruge, a odgovori su sljedeći:

- *Obiteljski centar, Centar za socijalnu skrb*
- *Lepoglava, Naša djeca*
- *Udruga NADA Ivanec*
- *Udruga "Ludbreško sunce", "Udruga Uz tebe sam"*
- *Crveni križ Varaždin, Bedem ljubavi*
- *Udruga Nada Ivanec, Udruga za ranu intervenciju, Uz vas...*

Tablica 27. Suradnja stručnih suradnika s udrugama

Suradnja stručnih suradnika s udrugama (N=6)	f (%)
Da	6 (100 %)
Ne	0 (0%)

Napomena: f – frekvencija, % - postotak

Od 15% (N=6) ispitanika koji su upoznati s radom udruga koja svoj rad usmjeravaju na djecu i mlade u riziku i/ili rizičnih ponašanja na području Varaždinske županije, svi su (100%; N=6) naveli da s istima *surađuju*. Kao razloge suradnje navode:

- *Odlazak djeteta kod psihologa i ponekad ne redovito dolaženje roditelja na informativne razgovore.*
- *Dodatne aktivnosti za učenike, organizacija i struktura vremena u popodnevnim satima*
- *Nedostatak stručnog kadra u školi*
- *Radi dobrobiti učenika, jačanje zaštitnih čimbenika*
- *Poboljšati funkcioniranje djeteta u školi*
- *Učenici iz deficitarnih obitelji u riziku od školskog neuspjeha i u riziku za razvoj problema u ponašanju ili s već izraženim rizičnim ponašanjem*

Iz odgovora ispitanika vidljivo je da su razlozi suradnje dodatna pomoć i podrška djetetu i mladoj osobi u riziku i/ili rizičnih ponašanja, kao i roditeljima, a koja se pruža u vidu različitih usluga koje nisu organizirane od strane državnih institucija (Udruga UZOR, n.d.).

Tablica 28. Izazovi u suradnji s udrugama

Izazovi u suradnji s udrugama (N=6)	f (%)
Teškoće u komunikaciji	1 (16,7%)
Nedostatak kapaciteta udruga za rad s djecom i mladima	5 (83,3%)
Nedostatak međusektorske podrške i pomoći	2 (33,3%)

Financijski izazovi (npr. plaćanje provođenja edukacija za stručne suradnike u školama, a koje provode udruge)	4 (66,7%)
Drugo:	0 (0%)

Napomena: f – frekvencija, % - postotak

Od šest ispitanika koji su upoznati s radom udruga i koji s njima surađuju, kao **najveće izazove u suradnji**, što je prikazano u tablici 28, prepoznaju *Nedostatak kapaciteta udruga za rad s djecom i mladima* (njih 83,3%; N=5) te različite *Financijske izazove* (njih 66,7%; N=4). Svaki je ispitanik mogao izabrati više odgovora, odnosno izazova koja prepoznaju stoga ukupan zbroj odgovora nije 40 (100%). Ispitanici su dobro prepoznali financijske izazove jer je to jedan od izazova koji se navodi u brojnim istraživanjima (Morić i Puhovski, 2012, Džafić, 2019), dok se najviše prepoznati izazov u ovom istraživanju, nedostatak kapaciteta udruga za rad s djecom i mladima, u literaturi ne pronalazi.

Tablica 29. *Prednosti u suradnji s udrugama*

Prednosti u suradnji s udrugama (N=6)	f (%)
Stalna međusektorska podrška i pomoć	2 (33,3%)
Mogućnost korištenja usluga koje škola ne pruža	6 (100%)
Educiranje stručnih suradnika i nastavnika	3 (50%)
Drugo:	0 (0%)

Napomena: f – frekvencija, % - postotak

Od ukupnog broja ispitanika (N=6) koji su upoznati s radom udruga i koji s njima surađuju, kao **najveće prednosti u suradnji** (tablica 29) prepoznaju *Mogućnost korištenja usluga koje škola ne pruža* (njih 100%; N= 6). Svaki je ispitanik mogao izabrati više odgovora, odnosno prednosti koja prepoznaju stoga ukupan zbroj odgovora nije 40 (100%). Isti podatak dobio se i u istraživanju Koller-Trbović i Žižak (2012) u kojem se naglasila važnost organizacija civilnog društva upravo zbog toga jer uslugama koje pružaju, a koje su različite od državnih, omogućuju rješavanje postojećih društvenih problema.

Tablica 30. *Aspekti podrške učenicima u riziku i/ili rizičnih ponašanja koji se prepoznaju u radu udruga*

Aspekti podrške učenicima u riziku i/ili rizičnih ponašanja koji se prepoznaju u radu udruga (N=6)	f (%)
Savjetovanje	2 (33,3%)
Podrška u učenju	5 (83,3%)
Organizirane aktivnosti slobodnog vremena	6 (100%)
Savjetodavni rad s roditeljima/skrbnicima	3 (50%)
Organiziranje radionica podrške za roditelje/skrbnike	3 (50%)

Rad na razvijanju i/ili poboljšanju roditeljskih kompetencija	2 (33,3%)
Drugo:	0 (0%)

Napomena: f – frekvencija, % - postotak

Od ukupnog broja ispitanika (N=6) koji su upoznati s radom udruga i koji s njima surađuju, kao **najveće aspekte podrške učenicima u riziku i/ili rizičnih ponašanja koji se prepoznaju u radu udruga** (tablica 30) izdvajaju *Organizirane aktivnosti slobodnog vremena* (njih 100%; N=6) te *Podršku u učenju* (njih 83,3%; N=5). Svaki je ispitanik mogao izabrati više odgovora, odnosno aspekte podrške koja prepoznaju stoga ukupan zbroj odgovora nije 40 (100%). Svi aspekti podrške, a posebice dva koja su izdvojili ispitanici, prepoznati su u radu udruga koje se bave djecom i mladima u riziku i/ili rizičnih ponašanja na području Republike Hrvatske.

Ispitanicima koji su na drugo pitanje u ovoj kategoriji (**Jeste li upoznati s radom udruga usmjerenih na djecu i mlade u riziku i/ili rizičnih ponašanja na području Varaždinske županije?**) odgovorili negacijski, otvorila su se druga pitanja:

Tablica 31. *Aspekti podrške učenicima u riziku i/ili rizičnih ponašanja koji se prepoznaju u radu udruga*

Kada bi takve udruge izrazile želju za suradnjom, biste li surađivali s njima, odnosno preporučili roditeljima i učenicima u riziku i/ili rizičnih ponašanja da se uključe u njihov rad? (N=34)	f (%)
Da	25 (73,5 %)
Ne	0 (0%)
Ne mogu procijeniti	9 (26,5%)

Napomena: f – frekvencija, % - postotak

U tablici 31 prikazano je da se sljedeće pitanje odnosilo na **moguću suradnju s udrugama**. Od ukupnog broja ispitanika (N=40), njih 80% (N=34) ispitanika nisu upoznati s radom udruga na području Varaždinske županije. Od tog broja ispitanika, njih 73,5% (N=25) bi *surađivalo* s udrugama kada bi znali za njih, dok preostalih 26,5% (N=9) *ne može procijeniti*.

Od 73,5% (N=25) ispitanika koji bi surađivali s udrugama, njih 96% (N=24) kao **moгуće razloge suradnje** navode *dodatnu podršku učenicima koji su u riziku i/ili rizičnih ponašanja te njihovim roditeljima*, a što je vidljivo iz nekoliko odgovora ispitanika:

- *Pružanje dodatne podrške učenicima koji su u riziku ili rizičnih ponašanja te njihovim roditeljima, osiguravanje kontinuiranog i čestog rada s tim učenicima što u školi, nažalost, nije moguće*

- *Dodatna podrška u radu koja bi osigurala potreban kontinuitet u promjeni ili modificiranju ponašanja ili ojačala preventivne aktivnosti s puno povoljnijim efektom.*
- *Radi uključenosti učenika u zajednicu i da se učenike što više zadrži u obrazovanju.*
- *Obzirom da često obitelj lakše prihvaća mišljenje vanjskih suradnika, suradnja bi išla u smjeru pomoći školi da zajedno uspijemo u formiranju prihvaćenog ponašanja.*
- *Udruge su koristan oblik rada i aktiviranja civilnog društva, kohezije zajednice. Određeni učenici možda nemaju kod u roditeljskom domu priliku baviti se određenim aktivnostima kojima se bave članovi udruge. Udruga kao mjesto socijalizacije, učvršćivanje socijalnih mreža, konstruktivno provođenje slobodnog vremena može biti od velike pomoći djeci u riziku*

Razlozi suradnje koje ispitanici navode realni su i prepoznati kao aktivnosti već spomenutih udruga koje djeluju u Republici Hrvatskoj, a posebice zbog toga da takva suradnja, između škola i organizacija civilnog društva, pokreće pozitivne promjene cijelo vrijeme, a ne samo kada se rizična ponašanja manifestiraju (Mamula i sur., 2016).

Tablica 32. *Načini putem kojih bi udruge mogle biti podrška učenicima u riziku i/ili rizičnih ponašanja*

Na koji bi način udruge mogle biti podrška učenicima u riziku i/ili rizičnih ponašanja? (N=34)	f (%)
U vidu savjetovanja djece i mladih	27 (79,4%)
Kao podrška u učenju	23 (67,6%)
U vidu organiziranja slobodnog vremena za djecu i mlade	22 (64,7%)
U vidu savjetodavnog rada s roditeljima/skrbnicima	32 (94,1%)
U radu na razvijanju i/ili poboljšanju roditeljskih kompetencija	30 (88,2%)
U vidu organiziranja radionica podrške roditeljima/skrbnicima	26 (76,5%)
Drugo:	0 (0%)

Napomena: f – frekvencija, % - postotak

Od **aspekata podrške** (tablica 32), ispitanici koji nisu upoznati s ovim tipom udruga (N=34), najviše su izdvojili: *U vidu savjetodavnog rada s roditeljima/skrbnicima* (njih 94,1%; N=32) te *U radu na razvijanju i/ili poboljšanju roditeljskih kompetencija* (88,2%; N=30). No, i ostale kategorije su vrlo zastupljene. Svaki je ispitanik mogao izabrati više odgovora, odnosno aspekte podrške koje prepoznaju stoga ukupan zbroj odgovora nije 40 (100%). Dvije kategorije koje su najviše izdvojili ispitanici protežu se i u istraživanjima koja dokazuju da je to važan aspekt rada udruga jer se u školama nedovoljno radi s roditeljima, posebice na unapređivanju

roditeljskih kompetencija te njihovom osnaživanju za odgajanje djeteta ili mlade osobe u riziku i/ili rizičnih ponašanja (Bošnjak, 2018).

Tablica 33. *Usluge koje udruge koje su usmjerene na djecu i mlade u riziku i/ili rizičnih ponašanja mogu ponuditi lokalnoj zajednici*

Što udruge koje su usmjerene na djecu i mlade u riziku i/ili rizičnih ponašanja mogu ponuditi lokalnoj zajednici u cjelini? (N=40)	f (%)
Edukaciju članova lokalne zajednice o rizicima i rizičnim ponašanjima	27 (67,5%)
Osvještavanje članova lokalne zajednice o rizicima i rizičnim ponašanjima	28 (70%)
Prevenciju rizičnih ponašanja	29 (72,5%)
Organizirane aktivnosti slobodnog vremena za članove lokalne zajednice	27 (67,5%)
Besplatna savjetovanja za djecu i mlade u riziku i/ili rizičnih ponašanja	36 (90%)
Besplatna savjetovanja za roditelje/skrbnike čija su djeca i mladi u riziku i/ili rizičnih ponašanja	37 (92,5%)
Drugo:	0 (0%)

Napomena: f – frekvencija, % - postotak

Posljednje pitanje u anketnom upitniku bilo je usmjereno na sve ispitanike, a oni su mogli odabrati više kategorije odgovora, odnosno više **usluga koje udruge koje su usmjerene na djecu i mlade u riziku i/ili rizičnih ponašanja mogu ponuditi lokalnoj zajednici** stoga ukupan zbroj odgovora nije 40 (100%). Prema mišljenju 92,5% (N=37) ispitanika, udruge mogu ponuditi *Besplatna savjetovanja za roditelje/skrbnike čija su djeca i mladi u riziku i/ili rizičnih ponašanja*. Isto tako, 90% (N=36) ispitanika smatra da mogu *ponuditi Besplatna savjetovanja za djecu i mlade u riziku i/ili rizičnih ponašanja*. Sve ostale kategorije također su vrlo zastupljene. Na tragu već spomenutog istraživanja Bošnjak (2018), i druga istraživanja pokazuju važnost udruga za lokalnu zajednicu upravo zbog usluga koje pružaju, a koje obuhvaćaju savjetovanja za djecu, mlade i roditelje, različite preventivne aktivnosti, osnaživanje svih dionika odgojno-obrazovnog procesa, itd. (Zloković i Vrclj, 2010, Džafić, 2019).

Na samom kraju anketnog upitnika, ispitanici su imali mogućnost slobodnog komentara te je tu opciju iskoristilo 12,5% (5) ispitanika, a komentari su sljedeći:

- *Rad udruga u svom poslu smatram neprocjenjivim. Djeca i mladi koji su u riziku za razvoj pup-a ili imaju pup vrlo često kod kuće nemaju adekvatnu podršku roditelja za*

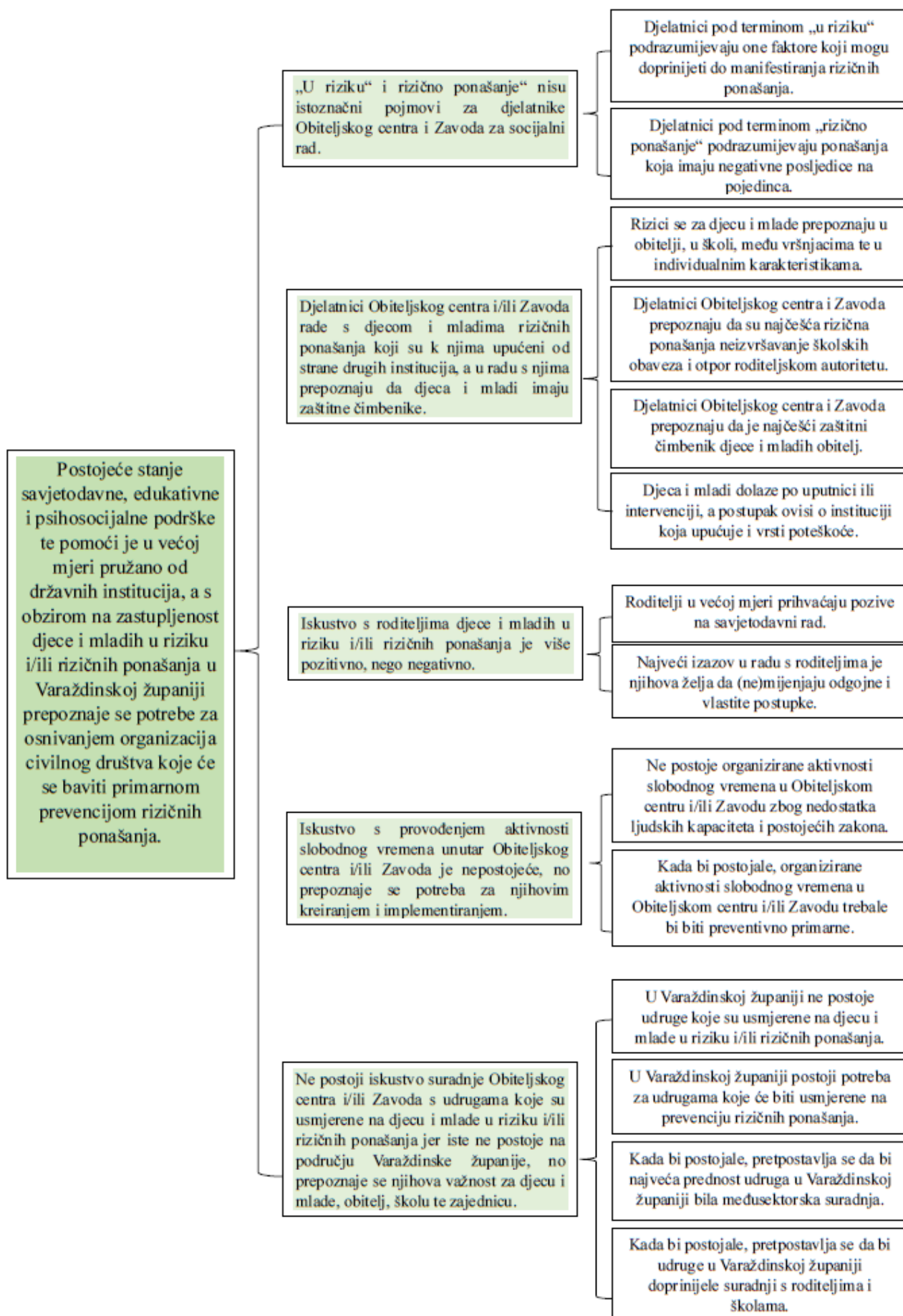
nošenje s takvim ponašanjem. Tada je uloga udruga ključna jer uz školu, koja pruža podršku u obrazovnom i formalnom dijelu života, pruža podršku i pozitivan model za neformalni dio dana, razvoj radnih navika i kvalitetnog načina provođenja slobodnog vremena .Sve pohvale za upitnik i odabir ove teme. Sretno! :)

- *Smatram da je važno da postoje takve Udruge, no pitanje je tko će u tim udrugama volontirati.. Tko će raditi? Nema dovoljan broj stručnih suradnika, po školama prvenstveno, jer je sve više i više rizičnih obitelji, odnosno djece koja rastu u rizičnim okruženjima. Tu je najveći problem, velik broj razvedenih roditelja, roditelja koji nemaju kapaciteta brinut se o sebi, a kamoli o djeci....Posao je države, vlasti da brine o zajednici i mentalnom zdravlju djece koja će jednog dana biti na tim mjestima političara, vođa, doktora i sl...na njima je budućnost...*
- *Sretno i hrabro naprijed!!!*
- *Sve veća je potreba za uslugama u lokalnoj zajednici koje bi bile usmjerene na djecu i mlade te njihove roditelje. Od škola se jako puno očekuje i traži, a vremena i resursa za rad s učenicima nema dovoljno. Sve veća je potreba za rad s roditeljima koji bi trebao krenuti u što ranijoj dobi, prije polaska u školu.*
- *Udruge mogu biti vrlo dobri čimbenici kohezije društvene zajednice, podržala bih ovaj vid razvoja civilnog društva.*

7.2. Analiza kvalitativnih rezultata istraživanja

Rezultati istraživanja i odgovori na specifična istraživačka pitanja prikazani su u trirazinskoj mreži istraživanja (Slika 1) gdje su slijeva nadesno prikazane globalna tema, organizirajuće teme i temeljne teme:

Slika 1.: *Trirazinska mreža istraživanja*

7.2.1. Iskustvo djelatnika Obiteljskog centra/Zavoda za socijalni rad s djecom i mladima u riziku i/ili rizičnih ponašanja

Iz strukture tematske mreže vidljivo je da je tematskom analizom izvedeno šest temeljnih tema povezanih s načinom na koji djelatnici Obiteljskog centra/Zavoda za socijalni rad rade s djece i mladih u riziku i/ili rizičnih ponašanja, a koje su sumirane u dvije organizacijske teme. Djelatnici razlikuju termine „u riziku“ i „rizično ponašanje“, rade s djecom i mladima rizičnih ponašanja koje druge institucije upućuju njima, a u radu s njima prepoznaju da djeca i mladi imaju zaštitne čimbenike.

Svi sudionici slažu se „*da su djeca i mladi u riziku ona djeca koja još nisu manifestirali poteškoće na planu ponašanja, ali odrastaju u takvoj okolini ili su izložena nekim negativnim inputima kod kojih postoji mogućnost da, ukoliko se s njima ne radi, da se mogu pojaviti kao djece s poteškoćama na planu ponašanja*“ (S3). Također, sudionici se slažu da ako je obitelj djeteta ili mlade osobe „*sama po sebi rizična...onda naravno da je to dijete više u riziku, no ne mora ono samo zbog toga imati neka rizična ponašanja*“ (S1). S druge strane, termin „rizično ponašanje“ odnosi se „*na samo činjenje određenih nepoželjnih ponašanja*“ (S4). Isto tako, sudionici se slažu da je rizično ponašanje ono „*ponašanje koje će nepovoljno djelovati na psihosocijalni razvoj*“ (S2) i koje „*može biti kod djeteta neovisno o tome kakve su obiteljske prilike*“ (S1). Termine „u riziku“ i „rizično ponašanje“ razlikuju se i u drugim istraživanjima pa se tako rizik definira kao mogućnost dolaska do štetnih posljedica (Jandrić Nišević, 2020) i kao situacija u kojoj se pojedinac suočava s različitim problemima koji mogu, ali i ne moraju negativno utjecati na njegov pozitivan razvoj. Rizično ponašanje odvaja se od rizika u smislu da ovaj termin označava sva ona ponašanja koja nisu primjerena dobi i sposobnostima pojedinca, koja utječu na njegovo sveukupno funkcioniranje te ona koja nisu u skladu s društvenim normama (Rosić i Zloković, 2002).

Od rizika, djelatnici Obiteljskog centra/Zavoda u najvećoj mjeri prepoznaju one „*koji idu uz obitelj*“ (S4), poput genetskih dispozicija: „*djeca imaju određene genetske dispozicije za razvoj rizičnih ponašanja*“ (S4), neadekvatnih obiteljskih odnosa: „*loši odnosi u obitelji*“ (S2), „*neadekvatne roditeljske vještine*“ (S3), rizičnih roditelja: „*roditelji koji mogu manifestirati sami ili podržavati razvoj određenih rizičnih ponašanja*“ (S4). Nadalje, rizike pronalaze i u školi: „*nedovoljne svakodnevne školske aktivnosti*“ te u vršnjačkim odnosima; „*društvo prijatelja koji nisu prosocijalnih stavova*“ (S2). Također, sudionica 4 još navodi da su djeca i mladi u riziku ona koja su „*udomljena..., posvojena..., djeca iz nepotpunih obitelji..., djeca prognanika..., djeca koja su nadarena*“ (S4). Sudionica 3 također navodi dodatne rizike, a

posebice su zanimljivi „*kvartovi, odnosno neka stambena naselja koja sama po sebi zbog ljudi koji tamo žive stvaraju nekakvu okolinu u kojoj djeca, gledajući, uče neka ponašanja koja nisu adekvatna i onda se tako i počinju ponašati*“ (S3). Navedeni rizici podudaraju se s onima koje u svojim istraživanjima prepoznaju i navode Bašić i Ferić (2004), Ničkević-Milković i Rupčić (2014) te ističu kako nije neobično da se djeca i mladi susreću s rizicima i njeguju rizična ponašanja jer im to omogućuje konformiranje u vršnjačku okolinu.

S druge strane, kao najčešća rizična ponašanja sudionici prepoznaju neizvršavanje školskih obaveza, odnosno „*nedovoljno učenje*“ (S2), „*nemotiviranost za školske obaveze*“ (S3) te besposlicu: „*gubljenje vremena*“ (S1). Sudionica 4 prepoznaje i „*napuštanje škole*“ (S4). Također, kao rizično ponašanje sudionici vide i otpor roditeljskom autoritetu: „*otpor autoritetima*“ (S2). Od ostalih rizičnih ponašanja, sudionica 4 daje širok odgovor i navodi da su druga rizična ponašanja koja su prepoznata kod djece i mladih: „*konzumiranje proizvoda ovisnosti..., poremećaji prehrane..., prekomjerno korištenje ekrana..., različiti vidovi autodestruktivnih ponašanja..., maloljetničke vožnje motornim vozilima..., stupanje vrlo rano u seksualne odnose bez informacija..., korištenje energetskih napitaka*“ (S4), itd. Navedena rizična ponašanja prepoznaju i različiti autori u svom radu (Ajduković, 2000; Bašić i Ferić, 2004; Brlas, 2019; Rosić i Zloković, 2002) koji se slažu da niti jedan pojedinačan rizik sam po sebi ne dovodi do rizičnog ponašanja, već se ono razvija u interakciji s drugim rizicima i ponašanjima. Općenito, autori rizična ponašanja dijele u tri kategorije, u one koji se prepoznaju u zajednici, koji se prepoznaju u školi te one individualno-vršnjačke (Hawkins i sur., 1998; prema Bašić, 2009). Isto tako, sva rizična ponašanja, a posebice ona koja su spomenuli sudionici, normalna su za razvojnu dob djece i mladih osoba do trenutka kada se ne narušava njihov psihosocijalni razvoj ili društvene norme (Brlas, 2019).

Bez obzira na rizike i rizična ponašanja, sudionici prepoznaju zaštitne čimbenike te smatraju da su jednaki kao i rizični: „*već sam ih više puta spomenula kao rizične, ali su ujedno i zaštitni*“ (S3). Slažu se u tome da je obitelj najjači zaštitni čimbenik, posebice kada postoje „*emocionalna bliskost i nivo odgovornosti*“ (S2), „*pozitivne veze*“ (S4) te kada roditelji imaju razvijene „*roditeljske kompetencije*“ (S3). Nadalje, kao zaštitne čimbenike navode i individualnu otpornost djeteta: „*svako dijete ima dosta u sebi pozitivnoga*“ (S2) koje se prepoznaje u njegovom samopouzdanju i mogućnosti odupiranja „*od utjecaja vršnjaka koji potiču na rizična ponašanja*“ (S4). Sudionik 1 navodi da je bavljenje sportom zaštitan čimbenik koji je posebice jak među djecom i mladima: „*pa bih mogao reći da je bavljenje sportom jedan jak zaštitni čimbenik*“ (S1), a s njime se slažu i ostale sudionice navodeći da je zaštitni čimbenik „*ispunjeno slobodno vrijeme*“ (S4). Navedeno se slaže s brojnim istraživanjima u kojima autori

veliku pozornost pridaju zaštitnim čimbenicima jer je njihovo stjecanje i jačanje moguće od obiteljske do školske sredine (Meščić-Blažević, 2007). Autori sumiraju čimbenike koje spominju i sudionici u tri kategorije, one individualne (dobro genetsko nasljeđe, samopouzdanje, otpornost, itd.), obiteljske (pozitivna obiteljska veza, adekvatne roditeljske kompetencije, itd.) i okolinske (sudjelovanje u izvannastavnim i izvanškolskim aktivnostima, uključenost zajednice, itd.) (Mangham i sur.,1997; prema Doležal, 2006) .

Kada je riječ o postupku prepoznavanja djeteta ili mlade osobe u riziku i/ili rizičnih ponašanja, Obiteljski centar i/ili Zavod se time ne bave: „*U principu ja sama nemam sad neku mogućnost prepoznavanja kao recimo u školi, vrtiću ili drugoj sličnoj ustanovi*“ (S4). Naime, djeca i mladi rizičnih ponašanja njima su upućeni od strane drugih institucija: „*...djeca i mladi koji dolaze većinom kod mene već imaju rizična ponašanja...oni svi kad već dođu, ja imam od prije uvid u njihova rizična ponašanja*“ (S1). Institucije koje upućuju djecu i mlade rizičnih ponašanja u Obiteljski centar i/ili Zavod su škole, odvjetništvo, policija: „*Znači mi djecu dobijemo na način da nam ili škole jave ili državno odvjetništvo, odnosno policija*“ (S2), a također se javljaju i roditelji samoinicijativo: „*U principu se meni obraćaju roditelji koji imaju problem sa svojim djetetom*“ (S4). Daljnji postupak, odnosno rad s djecom i mladima rizičnih ponašanja ovisi o tome „*od koga dolazi intervencija*“ (S3). No, s obzirom na Zakon o socijalnoj skrbi (2022) i Statut Hrvatskog zavoda za socijalni rad (2022) , djelatnici Zavoda i Obiteljskog centra ipak bi trebali vršiti prepoznavanje s obzirom na to da su im propisane stručne djelatnosti usluga sveobuhvatne procjene i planiranja te stručna procjena. S druge strane, u Zakonu o socijalnoj skrbi (2022), u članku 75. stoji da se socijalne usluge mogu pružiti na temelju rješenja Zavoda, uputnice ili ugovora o pružanju socijalne usluge, a koji se sklapa s drugim državnim institucijama. Prema tome, prvo prepoznavanje djece i mladih u riziku i/ili rizičnih ponašanja, kakvo je moguće u vrtićima i školama, u Zavodu i/ili Obiteljskom centru nije moguće, već djelatnici procjenjuju stupanj rizika i koja rizična ponašanja postoje kod pojedinca.

7.2.2. Iskustvo djelatnika Obiteljskog centra/Zavoda za socijalni rad sa suradnjom s roditeljima/skrbnicima učenika u riziku i/ili rizičnih ponašanja

Iz strukture tematske mreže vidljivo je da su tematskom analizom izvedene dvije temeljne teme povezane sa suradnjom djelatnika Obiteljskog centra/Zavoda za socijalni rad i roditelja/skrbnika djece i mladih u riziku i/ili rizičnih ponašanja, a koje su sumirane u jednu organizacijsku temu. Iskustvo djelatnika s roditeljima u većoj je mjeri pozitivno jer većina

roditelja prihvaća pomoć koja im je pružena. S druge strane, negativno iskustvo prepoznaje se u izazovima koji se javljaju u njihovoj suradnji.

Svi sudionici slažu se da postoje „*dvije grupe roditelja*“ (S2), odnosno slažu se da „*kad roditelj dođe i traži intervenciju, onda je zapravo njegov dolazak spremnost da dođe do neke promjene, za razliku od toga kad dobe intervenciju od nekog drugog*“ (S3). Kada su obavezni javiti se Obiteljskom centru ili Zavodu za socijalnu skrb, za roditelje to predstavlja kaznu: „*i oni to smatraju kao kaznu*“ (S1) te se u tim situacijama javljaju „*problemi dolaska*“ (S4). Isto tako, kod mnogih je razlog nedolaska radno vrijeme roditelja i udaljenost: „*imaju svakakva radna vrijeme, u 3 smjene i praktički po 12 sati...imamo roditelje koji da bi došli na neke aktivnosti u Obiteljski centar, imaju i udaljenost 40 km što zahtijeva i vrijeme i troškove*“ (S4). U radu s roditeljima koji nisu zainteresirani za suradnju, sudionik 1 prepoznao je da su to roditelji koji su u riziku ili se i sami rizično ponašaju: „*iz mojeg iskustva...to su roditelji koji imaju problema s konzumiranjem alkohola, žive u ruralnoj sredini, nižeg su obrazovnog statusa, skloni su popuštanju, čak i nasilničkom ponašanju*“. S njim se slaže sudionica 4 koja smatra da „*definitivno postoje roditelji koji se i sami rizično ponašaju*“. S druge strane, sudionica 3 mišljenja je da je kod obje grupe roditelja ključ uspješna komunikacija tijekom koje je važno „*prepoznati tu njihovu zainteresiranost, onu primarnu zainteresiranost za dijete, prepoznati što je njima važno*“. Otpor roditelja prepoznali su Filipaj i Buljevac (2021) koji navode da nezadovoljni roditelji već prilikom prvog susreta s djelatnicima Zavoda i/ili Obiteljskog centra zauzimaju negativan stav prema cjelokupnom sustavu. Ključan korak u promjeni stava jest osvještavanje roditelja da su Zavod i/ili Obiteljski centar mjesto u kojem oni mogu tražiti pomoć i podršku, a pritom je važno postojanje otvorene, dvosmjerne i asertivne komunikacije (Filipaj i Buljevac, 2021). Naime, u istraživanju kojeg su proveli Gović i Buljevac (2020), rezultati pokazuju da je ona ključna jer potiče zainteresiranost roditelja na suradnju i promjene.

Nadalje, za tri sudionika, najveći izazov s kojim se susreću u svom radu, a tijekom suradnje s roditeljima djece i mladih u riziku i/ili rizičnih ponašanja je „*da osvijeste gdje su greške*“ (S3), da vide „*tu neku svoju i manjkavost i mane*“ (S1), odnosno prepoznaju da kad roditelji sebe „*trebaju mijenjati, to ide vrlo teško i prebacuju odgovornost na institucije, na druge stručnjake i pronalaze razne razloge koji nisu opravdani, a ne žele sebe mijenjati zapravo*“ (S2). Također, roditelji puno češće „*prepoznaju poteškoće na planu ponašanja djece*“ (S3). Naime, sudionica 4 smatra da „*velik broj roditelja ima tendenciju da stavi dijete u žižu problema..., a pritom ne vidi da su vlastiti roditeljski propusti doveli do pojave problematičnih*

ponašanja“. Za sudionicu 4 najizazovniji su „*roditelji koji imaju teškoće u uspostavljanju privrženosti*“. Sudionici se slažu da postoje situacije u kojima velik broj roditelja prihvati greške, „*prihvati određene promjene, ali ostaje nedosljedan u primjeni tih postupaka i onda naravno da imamo povrat*“ (S4). Ista sudionica navedeno opisuje kao „*izostanak roditeljske odgovornosti*“, a navodi da izazov u suradnji predstavljaju i „*slabi kognitivni kapaciteti..., slabe razvijene komunikacijske vještine,*“ (S4) roditelja što predstavlja „*dodatni problem u radu*“ (S4), a također postoje roditelji koji imaju „*poteškoće s bliskošću*“ (S4). Autori Filipaj i Buljevac (2021) u svom istraživanju prepoznaju da je izazov s kojim se susreću djelatnici koji pružaju socijalne usluge nezadovoljstvo roditelja zbog kojeg onda oni optužuju sustav, a ne uviđaju svoje pogreške. Isto tako, jedan od izazova koji je prepoznat u istom istraživanju je ne prihvaćanje informacija i obrazloženja stručnjaka o njihovim neadekvatnim roditeljskim vještinama, kao i stav da će se po dolasku u Zavod ili Obiteljski centar dijete samostalno promijeniti.

7.2.3. Iskustvo djelatnika Obiteljskog centra/Zavoda za socijalni rad s organiziranim aktivnostima provođenja slobodnog vremena

Iz strukture tematske mreže vidljivo je da su tematskom analizom izvedene dvije temeljne teme povezane s organiziranim aktivnostima provođenja slobodnog vremena unutar Obiteljskog centra i/ili Zavoda za socijalni rad za djecu i mlade u riziku i/ili rizičnih ponašanja, a koje su sumirane u jednu organizacijsku temu. Iskustva djelatnika s provođenjem aktivnosti slobodnog vremena unutar Obiteljskog centra/Zavoda su u većoj mjeri nepostojeća, no prepoznaje se potreba za njihovim implementiranjem u zajednicu.

Naime, u sklopu Centra za socijalnu skrb, u Varaždinskoj županiji postojao je Prihvatni i disciplinski centar za djecu i mlade rizičnih ponašanja koji je bio „*jedinstveni organizacijski model, poludnevni boravak djece koji bi mogli nazvati preventivni*“ (S3). Prihvatna stanica i disciplinski centar unutar Centra za socijalnu skrb u Varaždinu (današnjeg Zavoda) bila je mjera pojačane brige i nadzora uz dnevni boravak u odgojnoj ustanovi u kojoj su maloljetnici rizičnih ponašanja imali organizirani poludnevni boravak u kojem im je njihovo vrijeme bilo konstruktivno organizirano i pružena im je pomoć u učenju (Jakas, 2014). Danas ovaj model ne postoji, što potvrđuje i sudionica 2: „*koliko ja imam saznanja, to je umrlo*“, a sudionica 3 navodi da je ukinut zbog „*zakonskih propisa*“ te da zbog toga „*dan danas imamo jako veliki problem*“ (S3). Naime, svi sudionici slažu se da trenutno u Obiteljskom centru/Zavodu nema organiziranih aktivnosti slobodnog vremena za djecu i mlade u riziku i/ili rizičnih ponašanja:

„Pa u ovom trenutku mi nemamo neki program koji bi baš bio namijenjen korištenju slobodnog vremena djece u riziku“ (S4). Sudionica 2 posebice ističe da je Zavod za socijalni rad tu u nedostatku: „tu smo vrlo siromašni, vrlo smo siromašni, ne možemo ih uključiti u nekakve slobodne aktivnosti, dati im mogućnosti“ (S2), a isto stajalište dijeli i sudionica 4: „Od jedne gotovo savršene situacije, do toga da nemamo ništa“ (S4). Sudionik 1 ipak navodi da ponekad postoje radionice za djecu i mlade, „ali to nije nešto što se provodi cijelo vrijeme, nego se provodi ciljano, da se obilježi neki dan“ (S1). Jedna od socijalnih djelatnosti koje Zavod pruža jest usluga Boravak, a koju sudionici ne spominju kao mogućnost. Boravak je usluga kojom se osiguravaju različite organizirane aktivnosti tijekom dana uz stručnu i drugu pomoć i podršku, radi zadovoljavanja osnovnih i dodatnih životnih potreba korisnika koje ne mogu biti zadovoljene u obitelji. Usluga boravaka između ostalog trebala bi biti pružena i djeci s problemima u ponašanju, a može se pružati kao usluga poludnevnog ili cjelodnevnog boravka. Ovo je usluga koja nije kontinuirana, već se pruža isključivo prema odobrenju (Hrvatski zavod za socijalni rad, n.d.).

Kao razlog zašto ne postoje organizirane aktivnosti slobodnog vremena u Obiteljskom centru i/ili Zavodu, sudionici navode da je to zbog manjka zaposlenih stručnih suradnika: „jednostavno mi nemamo kapaciteta za to“ (S1), nemogućnosti rada u dvije smjene: „Zavod radi od 7 do 3, to je zakonski“ (S2) ili mogućnosti da samo jedan dan rade poslijepodne: „još nemamo smjenski rad nego možemo samo jedanput tjedno raditi popodne“ (S1), da je to zbog nedostatka prostora: „fale prostorni uvjeti“ (S4) i stalnih promjena djelatnosti Obiteljskog centra: „mi smo stalno izloženi nekim promjenama, mijenjaju se zakoni, mijenja se to što Obiteljski centri rade, mijenjaju se načini, funkcije“ (S4). Navedeno potvrđuje i prijašnja istraživanja u kojima se prepoznaje da su djelatnici koji pružaju socijalne usluge kontinuirano preopterećeni prevelikim brojem korisnika, kao i administrativnim poslovima, što smanjuje mogućnost pružanja drugih oblika podrške (Filipaj i Buljevac, 2021). Također, u istraživanju kojeg su proveli Ilijaš i Podobnik (2018), rezultati su pokazali da u Zavodu i Obiteljskom centru postoje neadekvatni radni uvjeti, loša organizacija radnog vremena, kao i česte promjene zakonskih regulativa, što je prepoznato i u još nekoliko istraživanja (Friščić, 2006, Družić Ljubotina i Friščić, 2014), a što utječe na nemogućnost dodatnih aktivnosti, poput radionica.

Svi sudionici, prema svom iskustvu, prepoznaju da bi organizirane aktivnosti slobodnog vremena trebale postojati te da bi trebale biti preventivnog karaktera: „Po meni bi to bilo jako dobro za djecu...da se rade prevencije“ (S1). Isto tako, sudionici dijele mišljenja „da su preventivni programi podcijenjeni te da se premalo radi na njima...i da bi se zaista trebali razvijati programi koji omogućavaju neko svrsishodno korištenje slobodnog vremena te djece,

savladavanje roditeljskih socijalnih vještina ili nasilnog rješavanja problema“ (S4). Navedeno se pronalazi i u istraživanjima, u kojima se na preventivne aktivnosti gleda kao na način sprječavanja nastanka problema, donošenja pozitivnih odluka i manifestiranje poželjnih obrazaca ponašanja (Brlas, 2019). Također se u istraživanju pronalaze podaci kako je najvažnija univerzalna prevencija koja uključuje informativni, edukativni i savjetodavni rad o mogućim štetnim posljedicama rizičnih ponašanja, kao i promociju zdravog načina života. Naime, preporuke praktičara su da preventivne aktivnosti trebaju identificirati prednosti obitelji, da se putem njih podupire bavljenje izvanškolskim aktivnosti, da se uči djecu i mlade komunikacijskim vještinama, kao i vještinama rješavanja problema, da ih se potiče na donošenje ispravnih odluka te na uključivanje u zajednicu (Bašić, 2009).

7.2.4. Iskustvo djelatnika Obiteljskog centra/Zavoda za socijalni rad sa suradnjom s udrugama orijentiranim na rad s djecom i mladima u riziku i/ili rizičnih ponašanja

Iz strukture tematske mreže vidljivo je da su tematskom analizom izvedene četiri temeljne teme povezane s iskustvom suradnje djelatnika Obiteljskog centra i/ili Zavoda za socijalni rad s udrugama koje su usmjerene na djecu i mlade u riziku i/ili rizičnih ponašanja na području Varaždinske županije, a koje su sumirane u jednu organizacijsku temu. Iskustva suradnje djelatnika ne postoje s obzirom na to da na području Varaždinske županije ne djeluju udruge koje su usmjerene na djecu i mlade u riziku i/ili rizičnih ponašanja. Bez obzira na njihovo nepostojanje, djelatnici prepoznaju njihovu važnost za djecu i mlade, obitelj, školu te zajednicu.

Nitko od sudionika nije upoznat s radom udruga usmjerenih na djecu i mlade u riziku i/ili rizičnih ponašanja na području Varaždinske županije: *„Ja nemam informaciju da postoji baš konkretno neka udruga koja je usmjerena na djecu u riziku ili s problemima ponašanja. Upravo zbog toga što u lokalnoj zajednici nema takvih organizacija koja bi se bavila, mislim da je to promašaj“ (S4), „mislim da je grad Varaždin siromašan“ (S2). Uvidom u Registar udruga Republike Hrvatske (Ministarstvo pravosuđa i uprave, n.d.), na području Varaždinske županije ne postoji udruga čija su primarna djelatnost djeca i mladi u riziku i/ili rizični ponašanja. Jedina udruga koja djeluje na ovom području, a koja je najbliža ovoj problematici je Udruga za razvoj životnih vještina i sposobnosti obitelji i pojedinaca „Uz vas“. Navedenu udrugu spominje i sudionica 3, koja navodi da ona okuplja stručnjake: „svi ljudi koji rade u struci“ (S3) koji organiziraju simpozije i teže edukaciji stručnjaka, posebice u vidu poremećaja*

u ponašanju. Njihova je težnja također otvaranje poludnevnog boravka, no problem je nedostatak prostora: „*nismo imali uopće prostora za rad, mi smo se nalazili u kafićima i okolo, ..., ali unutar par mjeseci dobili smo jedan mali prostor u samom centru grada*“ (S3).

Iako se ističe nepostojanje udruga, potreba za kreiranjem iste prepoznaje se kod sudionika, a prvenstvo zbog djece i mladih u riziku i/ili rizičnih ponašanja na području Varaždinske županije. Naime, svi sudionici slažu da u Varaždinskoj županiji nedostaju „*mjesta gdje bi se bavili s aktivnostima organiziranim kojima bi se jačala njihova osobnost*“ (S2), a da bi prednosti općenito bile te: „*što bi djeca bila zaokupljena, imala bi organizirano strukturirano vrijeme, bila bi usmjerena na prosocijalne aktivnosti, dobivala bi pozitivne povratne informacije, samopoštovanje, samopouzdanje bi raslo, a s time bi se i broj rizičnih ponašanja postepeno smanjivao*“ (S4). Navedeno se slaže i s rezultatima istraživanja kojeg su proveli Koller-Trbović i Žižak (2012), a prema kojem civilno društvo pomaže u rješavanju društvenih problema koji postoje. Također, odgovori sudionika mogu se povezati s primjerima dobre prakse koji postoje u drugim gradovima Republike Hrvatske, a koji pokazuju da postojanje udruga pomaže u zaštiti ranjivih skupina, omogućuje djeci i mladima ostvarivanje socijalnih interakcija, zdrav rast i razvoj te općenito boljoj kvaliteti života u zajednici. .

Sudionici se slažu da bi udruge trebale biti preventivnog karaktera, odnosno da bi trebale provoditi različite preventivne aktivnosti: „*Oni bi se mogli baviti ovim preventivnim radionicama za nekoga tko ima potrebu za tim*“ (S1), pomagati učenicima u savladavanju školskog gradiva:

„*Ako imam dijete koje ima nekakve teškoće s učenjem, naravno da mu je potrebna pomoć u učenju, a ja je ovdje ne mogu dati. Ako čak i idem da nešto napravim, neke tehnike učenja da savladamo, jednom tjedno to nije dovoljno. Njemu treba kontinuirano na dnevnoj bazi pomoć u savladavanju tih sadržaja. Ako udruge imaju pomoć, onda ja imam kud poslati dijete, to dijete dobiva nešto što je njemu potrebno, i ja rješavam taj dio pitanja i to mi olakšava, mogu se koncentrirati, usmjeriti na druge stvari*“ (S4).

S navedenim se slažu i Grčić, Ljubetić i Maglica (2021) prema kojima bi aktivnosti koje najčešće provode udruge trebale biti preventivnog karaktera s obzirom na to da su usmjerene na pružanje pomoći i sprječavanje problema, dok su državne institucije usmjerene i na kontrolu i provođenje zakona.

Nadalje, sudionici pretpostavljaju da bi najveća prednost postojanja udruga ovog karaktera bila međusektorska suradnja: „*Mogli bi i zajedno nešto možda, i lakše bi bilo*“ (S1). Međusektorska suradnja „*bi i davala onda bolje rezultate u društvu*“ (S4), a zasnivala bi se na tome „*da budu otvorena vrata te nekakve međusobne komunikacije*“ (S3). Isto tako, sudionici

više prednost udruge i u rasterećivanju njihova poslovnog obujma: „...meni bi pomogli jer onda ako bi nešto što je potrebno uraditi s roditeljima, radila ta udruga, ne bi trebala ja. Mogla bih ih uputiti prema udruzi da taj dio priče odrade u udruzi, a onda bismo mogli na nekim drugim sadržajima ovdje raditi.“ (S4). Također, kao prednost sudionici navode kontinuiranost u rad; „...kad imate takvu neku udrugu, a onda ta udruga omogućava kontinuirani rad, pogotovo ako ta udruga ima tim stručnjaka različitog profila“ (S3). Nadalje, sudionici pretpostavljaju da bi udruge doprinijeli suradnji s roditeljima: „mislim da bi roditelji bili puno zadovoljniji i bolje bi surađivali da znaju gdje njihova djeca provode dva-tri sata (S2). Kada je riječ o školi, sudionici pretpostavljaju pozitivan učinak u međusektorskom suradnji i sa školom: „što se škola tiče, da, udruge bi isto tako mogle neke radionice provoditi u školama pa bi se tu mogao jedan dio pokriti, odnosno možda bi i škole, ako se u njima provode određene stvari, tipa radionice“ (S4). Imajući navedeno na umu, sudionica 3 mišljenja je da bi stručni suradnici u školama „bili presretni da postoji nešto takvo jer svaka škola ima sigurno četiri-pet djece koja bi trebala takav jedan dan“ te vjeruje „da bi bila dobra suradnja, mislim da bi škola bilo kakvu pomoć sa strane, bilo to od institucije, bilo od udruge prihvatila“ (S3). Prednosti postojanja udruge prepoznaju se i u različitim istraživanjima u kojima rezultati pokazuju da bi postojanje organizacija civilnog društva ovog karaktera pomoglo u jačanju međusektorske suradnje, a da bi to posljedično djelovalo na smanjenje različitih, aktualnih problema u zajednici (Mamula i sur., 2016). Nadalje, postojanje udruge jačalo bi profesionalne kapacitete školskih djelatnika (Kovač i Buchberger, 2013), posebice kada je riječ o poremećajima u ponašanju, a također bi pomoglo u prepoznavanju djece i mladih u riziku i/ili rizičnih ponašanja. Kada je riječ o roditeljima, postojanje udruge ojačalo bi roditelje za traženje pomoći i podrške te mijenjanje postojećih obiteljskih kapaciteta (Gović i Buljevac, 2020), omogućilo bi im dobivanje dodatnih stručnih informacija o njihovom djetetu i/ili mladoj osobi te bi stvorilo dodatno mjesto za pomoć i podršku u zajednici za cijelu obitelj (Leskovar, 2023)

Bez obzira na nedostatak udruge usmjerenih na djecu i mlade u riziku i/ili rizičnih ponašanja, sudionici pronalaze primjere dobre prakse u Varaždinskoj županiji. Osim spomenute udruge „Uz vas“, sudionici su spomenuli i udomiteljske obitelji: „Udruga Zipka u Varaždinu, Udruga Nada u Ivancu“ (S4) koje organiziraju radionice i za ostale ranjive skupine. Nadalje, prepoznata je važnost udruge „Uz tebe“ koja je usmjerena na „djecu s teškoćama u razvoju“ (S4), ali se također orijentira i na opću populaciju: „ali znaju organizirati, na primjer, neke radionice, tipa Klub smijeha, na koje mogu doći i druga djeca“. (S4). Kao najveći problem u radu udruge sudionici prepoznaju nepostojanje kontinuiranosti u radu koja je potrebna ako se žele postići vidljivi rezultati: „jedan kontinuirani centar za pružanje usluga nama zaista

nedostaje“ (S2) zbog toga što „...problem nije samo Obiteljskog i neke udruge, nego je problem prvo obitelji pa onda škole pa onda ostalih. Prema tome svi bi imali koristi od toga, a najviše možda ta obitelj gdje je to dijete u problemu“ (S1). Iako sudionici pronalaze primjere dobre prakse, tijekom intervjua skeptični su prema udrugama, odnosno nisu upoznati s njihovim mogućnostima: „ne znam što udruge mogu dugoročno, održivost je pitanje“ (S4), načinom zapošljavanja: „...u udruzi ne možeš biti stalno zaposlen“ (S4) te projektnim aktivnostima koje omogućuju financiranje: „To su sve kratki projekti sigurno, do godinu dana što dovodi u pitanje plaće i same usluge“ (S1). Ovakva mišljenja, s obzirom na nekvalitetnu praksu udruga u Republici Hrvatskoj i ograničenjima s kojima se oni susreću (Kletečki Radović i sur., 2010), nije neobična, no nije realan prikaz stanja na koje udruge u 21. stoljeću posluju.

Opisane temeljne i organizirajuće teme obuhvaćene su u jednu globalnu temu koja glasi:

„Postojeće stanje savjetodavne, edukativne i psihosocijalne podrške te pomoći je u većoj mjeri pruženo od državnih institucija, a s obzirom na zastupljenost djece i mladih u riziku i/ili rizičnih ponašanja u Varaždinskoj županiji prepoznaje se potreba za osnivanjem organizacija civilnog društva koje će se baviti primarnom prevencijom rizičnih ponašanja“, a koja sumira sve rečeno ovom tematskom analizom istraživanja i u sebi sadrži preporuke za daljnji rad.

7.3. Interpretacija kvantitativnih i kvalitativnih podataka

Rezultati koji su prikupljeni putem kvantitativne i kvalitativne dionice istraživanja međusobno se isprepliću te su povezani. Razlog tome prvenstveno je taj da je istraživanje bilo usmjereno na Varaždinsku županiju i grad Varaždin te se ispitanici i sudionici osvrću na istu populaciju, djecu i mlade u riziku i/ili rizičnih ponašanja s kojima se svakodnevno susreću i rade. Navedeno dokazuje podatak da u anketnom upitniku nitko od ispitanika nije odabrao da školu u kojoj radi ne pohađaju djeca i mladu u riziku i/ili rizičnih ponašanja, kao i to da su svi sudionici složni oko toga da oni rade isključivo s onima koji manifestiraju rizična ponašanja.

Stručni suradnici te djelatnici Obiteljskog centra i Zavoda složni su oko rizika i rizičnih ponašanja koja prepoznaju kod djece i mladih, a oba uzorka ističu socio-emocionalno okruženje te nezainteresiranost za školu. Nadalje, međusobno se nadopunjuju i u prepoznavanju zaštitnih čimbenika izdvajajući individualne karakteristike djeteta ili mlade osobe, a također je zanimljiv podatak da jedna od sudionica kvalitativnog istraživanja prepoznaje da su to isti kao i rizični, samo ovisi kako ih se koristi te kako utječu na pojedinca. Iako su pitanja koja povezuju rizično ponašanje s mentalnim zdravlje, socijalnim funkcioniranjem i školskih postignućem bila isključivo u anketnom upitniku, sudionici u istraživanju u svojim se odgovorima također osvrću

na ovu temu, naglašavajući kako se kod djece i mladih u riziku i/ili rizičnih ponašanja uočava poteškoće mentalnog zdravlja, izazovi u socijalnom funkcioniranju i školskim postignućima.

Kada je riječ o suradnji s roditeljima, oba uzorka niti su zadovoljna, niti su nezadovoljna, a to dobro objašnjava jedna od sudionica intervjua koja navodi da postoje dvije grupe roditelja, oni koji sami dođu po intervenciju te oni koji to smatraju kao kaznom.

Nadalje, treća kategorija pitanja razlikovala se u anketnom upitniku i intervjuu. U anketnom upitniku obuhvaćena je Prevencija rizičnih ponašanja, dok su sudionici intervjua bili ispitani o Slobodnom vremenu djece i mladih u riziku i/ili rizičnih ponašanja. Sudionici su se u intervjuu dotaknuli prevencije naglašavajući važnost iste, posebice univerzalne, koju i ispitanici najčešće provode, a s ciljem da se omogući svrsishodno korištenje slobodnog vremena rizične populacije.

Posljednja kategorija pitanja bila je ista za oba uzorka, a odnosila se na udruge koje svoj rad orijentiraju na rad s djecom i mladima u riziku i/ili rizičnih ponašanja. Svi sudionici istraživanja te većina ispitanika prepoznaju potrebu za postojanjem udruga i pružanjem savjetodavne, edukativne i psihosocijalne podrške i pomoći izvan škole, no oba uzorka pokazuju nerazumijevanje o tome što su, kako su formirane, tko im je osnivač te koji su načini financiranja udruga. Sudionici intervjua ne prepoznaju rad udruga koje su usmjerene isključivo na djecu i mlade u riziku i/ili rizičnih ponašanja, dok nekoliko ispitanika u anketnom upitniku smatra da su upoznati s istima, ali prilikom nabiranja navode udruge koje svoju primarnu djelatnost usmjeravaju na druge skupine djece i mladih, poput isključivo udomljene djece ili djece s teškoćama u razvoju. Kada je riječ o postojanju udruga, Varaždinska županija, prema riječima sudionika i mišljenju ispitanika, ima dobru pozadinu, udruge postoje i aktivne su, no nedostatak se očituje upravo u onima koje su usmjerene na djecu i mlade u riziku i/ili rizičnih ponašanja. Također, ispitanici navode da su najveći izazovi u suradnji s udrugama nedostatak kapaciteta udruga za rad s djecom i mladima, što se može povezati s odgovorom sudionice 3, koja opisuje udruhu „Uz vas“ koja okuplja stručnjake iz odgojno-obrazovnog i socijalnog područja radi dijeljenja stručne ekspertize, no, zbog nedostatka prostornih i ljudskih kapaciteta svoj rad ne može proširiti na rad s djecom i mladima. Oba uzorka prepoznaju različite prednosti te aspekte podrške koje bi udruha mogla pružati odgojno-obrazovnim institucijama, a također navode njihovu važnost za lokalnu zajednicu u vidu različitih usluga koje nisu pružene od strane državnih institucije, a koje bi mogle pomoći zajednici u cjelini za stvaranjem kvalitetnijeg i manje rizičnog društva.

8. ZAKLJUČAK

Obitelj, kao primarna zajednica svakog pojedinca od uvijek je proučavana i, izvjesno je, bit će i nadalje. Definiranjem obitelji bave se mnoge društvene i humanističke znanosti koje polaze od različitih pretpostavki i teorija. Iako se definicije po mnogočemu razlikuju, u svim je znanostima prepoznato da se obitelj, kao brojčano mala skupina, zapravo pojavljuje u nebrojeno puno oblika s različitim odnosima, karakteristikama i važnostima, u različitom vremenu, prostoru i društvenim zbivanjima. Upravo zbog toga nije neobično što je obitelj ranjiva te što nju oblikuju različite promjene koje se dešavaju u njezinoj mikro, mezo i makro okolini. U tim procesima stvaraju se i pojavljuju različiti rizični i zaštitni čimbenici za obitelj koji najviše utječu na djecu i mlade. Da bi se negativan utjecaj smanjio, različite socijalne politike usmjerene su na stvaranje pozitivnih uvjeta u obitelji i zajednici kako bi se djeci i mladima omogućilo jačanje zaštitnih, a smanjila mogućnost da rizični čimbenici prerastaju u rizično ponašanje. Rizične čimbenike nije moguće ukloniti iz društva te se isto ne bi trebalo poticati jer oni, uz adekvatan pristup, osvještavanje, prevenciju i učenje o kritičkom pristupanju, pomažu u izgradnji otporne djece i mladih (i obitelji). Osim škola, važan zadatak u tome imaju i organizacije civilnog društva koje predstavljaju društvenu različitost, koje svojim djelovanjem nastoje raditi na određenim društvenim problemima te tako utjecati na socijalnu politiku države. U istom području djelovanja, u 21. stoljeću sve je veća važnost usmjeravanja na djecu i mlade u riziku i/ili rizičnih ponašanja i to upravo kroz rad organizacija civilnog društva, posebice udruga socijalne djelatnosti koje pružaju različite savjetodavne, edukativne, preventivne i psihosocijalne oblike pomoći. Pritom, problem koji je prepoznat na europskoj i nacionalnoj razini, a koji uvelike utječe na (ne)popularizaciju udruga, jest kreiranje i implementiranje udruga u urbana središta, dok su manja mjesta, manje lokalne zajednice i dalje zakinite za važan segment koji omogućuje pozitivan napredak društva.

Istraživanje koje je za cilj imalo ispitati i opisati probleme djece i mladih u riziku i/ili rizičnih ponašanja u Varaždinskoj županiji te njihove potrebe za savjetodavnom, edukativnom i psihosocijalnom podrškom te pomoći, a u okviru (ne)postojanja organizacija civilnog društva, pokazalo je realno, nezadovoljavajuće i zabrinjavajuće stanje. Rezultati koji su dobiveni putem kvantitativne i kvalitativne dionice istraživanja, deskriptivni su, no kao takvi otkrivaju puno te za sobom povlače mnogobrojna nova pitanja i preporuke za buduća istraživanja. Upravo zbog toga što je istraživanje deskriptivne prirode, temi se pristupilo iz različitih kutova, nastojao se prikupiti što veći broj stručnjaka koji rade s djecom i mladima u riziku i/ili rizičnih ponašanja

te saznati njihovo stajalište po pitanju pružanja savjetodavne, edukativne i psihosocijalne podrške i pomoći, a u okviru udrugama.

U ovom su istraživanju sudjelovali stručni suradnici osnovnih i srednjih škola s područja Varaždinske županije i grada Varaždina te djelatnici Obiteljskog centra i Zavoda za socijalni rad, a svi se slažu da ova županija može bolje. Naime, oba uzorka prepoznaju da u varaždinskom odgojno-obrazovnom sustavu mnogo djece i mladih u riziku i/ili rizičnih ponašanja, da su rizični i zaštitni čimbenici svuda oko njih, u njihovom cijelom ekosustavu te da u pravilu razlike između njih nema, već je ključno na koji im se način pristupa. Stajališta su da rizični čimbenici utječu na mentalno zdravlje, socijalno funkcioniranje i školsko postignuće učenika što posljedično dovodi do pojave novih problema koji se odražavaju u odrasloj dobi. Isto tako, kako bi svako dijete i mlada osoba naučilo kritički pristupati čimbenicima koji ga okružuju, mišljenja su da je od ključne važnosti primarna prevencija s čijom provedbom u odgojno-obrazovnom sustavu nisu zadovoljni. Bez obzira na različite preventivne programe i aktivnosti koje su zastupljene u školama, kao i na intervencijski i savjetodavni rad u Obiteljskom centru i Zavodu za socijalni rad, rezultati ovog istraživanja pokazuju da je to nedostatno te da postoji potreba za dodatnim aktivnostima u lokalnoj zajednici koje će biti usmjerene na djecu i mlade u riziku i/ili rizičnih ponašanja, a čiji bi kreatori i implementatori trebale biti udruge.

Najveći problem koji je prepoznat ovim istraživanjem jest da u Varaždinskoj županiji, lokalnoj zajednici s preko 160 000 stanovnika, ne postoji djelovanje ovog tipa udruge prema djeci i mladima u riziku i/ili rizičnih ponašanja. Razlog nepostojanja udruge nije ta da potrebe za savjetodavnom, edukativnom i psihosocijalnom podrškom te pomoći nema, već upravo suprotno - potreba se prepoznaje u velikoj mjeri, o njoj se stalno priča, ali ništa ne poduzima. S obzirom na različite izazove koji se javljaju svakodnevno, razumljivo je da odgojno-obrazovne institucije i institucije socijalne skrbi nemaju mogućnost reagirati za svih na pravi, adekvatan način, što izdvajaju i ispitanici te sudionici istraživanja, no nije razumljivo da se po pitanju toga ništa ne čini. Štoviše, stručni suradnici u školama, kao i djelatnici Obiteljskog centra i Zavoda smatraju i javno progovaraju o tome da nemaju dovoljno kapaciteta (prostornih, financijskih i ljudskih) za dodatan rad s djecom i mladima, a koji bi bio individualan, svrsishodan i cjelovit. Ovaj dobiveni podatak zabrinjavajući je, odnosno otvara dodatna pitanja o kvaliteti našeg formalnog obrazovanja i to posebice kada se ispitanici i sudionici slažu da postoje načini, metode i oblici rada koji se mogu implementirati u društvo na drugačiji, djeci i mladima zanimljiviji način, a da to društvo nije škola. Bez obzira na to što stručni suradnici koji rade u školama, Obiteljskom centru i/ili Zavodu za socijalni rad ne vide mogućnost da oni budu

kreatori novih sadržaja za djecu i mlade u riziku i/ili rizičnih ponašanja, oni vide i otvoreno teže mogućnosti da to budu udruge koje su odvojene od državnih institucija.

Zanimljiv je rezultat da ispitanici i sudionici ističu da bi podrška u vidu udruga bila dodatna pomoć u njihovom radu jer bi djecu i mlade u riziku i/ili rizičnih ponašanja mogli usmjeriti u daljnji proces, pritom primiti što više osoba u tretman, no istovremeno u anketnom upitniku i intervjuu pokazuju vlastito nerazumijevanje civilnog sektora i mogućnosti koje on ima. Ispitanici istraživanja navode kako postoje udruge na području Varaždinske županije koje se bave socijalnom djelatnosti, a izdvajaju da su to Obiteljski centar i Zavod za socijalni rad. Jedna od sudionica istraživanja smatra kako su udruge u suvremenom svijetu dobri čimbenici kohezije društvene zajednice te je nepostojanje istih u bilo kojoj lokalnoj zajednici veliki nedostatak koji pokazuje društveno siromaštvo, dok s druge strane navodi kako su one još uvijek nesigurne, ne omogućuju stalno zapošljavanje te je upitna njihova održivost. No, da to ne mora biti tako pokazuju upravo gradovi, poput Rijeke i Zagreba, u kojima dugi niz godina djeluju organizacije civilnog društva, a čije se djelovanje i pozitivan utjecaj vidi u cjelokupnoj zajednici, od djeteta i mlade osobe do odgojno-obrazovnih institucija.

Imajući na umu da je Varaždinska županija u sklopu nekadašnjeg Centra za socijalnu skrb imala jedinstveni organizacijski model poludnevnog boravka koji je djeci i mladima u riziku i/ili rizičnih ponašanja omogućio dodatnu podršku i pomoć, prema riječima jedne od sudionica, gotovo je nemoguće za povjerovati da, umjesto da se to mjesto širilo i razvijalo, ono je ugašeno i danas nepostojeće. S obzirom na probleme s kojima se svaki član obitelji susreće u 21. stoljeću, stoljeću svakodnevnih promjena i novih izazova, nepojmljivo je da Varaždinska županija zaostaje u pružanju podrške i pomoći djeci i mladim osobama. Iako činjenica postoje li djeca i mladi u riziku i/ili rizičnih ponašanja u Varaždinskoj županiji s obzirom na literaturu nije bila upitna ni prije istraživanja, rezultati su pokazali da se oni prepoznaju u svakoj školi u velikom broju. Upravo zbog toga, razmišljajući o mogućnostima koje županija ima, kao i o tome da se svakodnevno naglašava njezino razvijanje i usmjerenost na djecu i mlade, ideja o osnivanju udruge ne bi trebala biti samo to – pusta ideja i težnja, već pokretač promjena i osnivanja jednog novog, djeci i mladima, orijentiranog mjesta u lokalnoj zajednici. Ali, kao što je već rečeno, prije (ili tijekom) pokretanja udruge, nužno je buđenje stručnjaka, dodatno učenje i educiranje o postojanju i važnosti civilnog sektora jer kako će suradnja postojati bez znanja o tome kakva ona može biti? Stoga prvi zadatak i prve preporuke za buduća postupanja nisu dodatno ispitivanje potreba i osnivanje udruge, već korak prije – osvještavanje, educiranje i promišljanje stručnjaka (ali i ostalih članova zajednice) o važnosti organizacija civilnog društva. A sljedeći je korak sve ostalo - odnosno zajedničko stvaranje mjesta u Varaždinskoj

županiji koje će polaziti od djeteta i mlade osobe, oslušivati njihove potrebe, raditi za njih, odnosno za njihovu sigurnu adolescenciju i odrastanje. Sukladno svemu navedenom, zašto bi Varaždinska županija zaostala za mjestom koje će biti zabavno, kreativno, poticajno, podržavajuće, zaštitničko, minimalno rizično, individualno, a opet zajedničko, ako postoji toliko pokazatelja da je ono potrebno i da će omogućiti jednoj lokalnoj zajednici da iskoristi svoj puni potencijal?

POPIS TABLICA I SLIKA

Popis tablica:

1. **Tablica 1.** *Prikaz podataka o spolu ispitanika (str. 30)*
2. **Tablica 2.** *Prikaz podataka o dobi ispitanika (str. 31)*
3. **Tablica 3.** *Prikaz podataka o zanimanju ispitanika (str. 31)*
4. **Tablica 4.** *Prikaz podataka o vrsti škole u kojoj ispitanici rade (str. 31)*
5. **Tablica 5.** *Prikaz podataka o radnom stažu ispitanika (str. 31)*
6. **Tablica 6.** *Prikaz podataka o najčešćoj skupini učenika u riziku (str. 35)*
7. **Tablica 7.** *Prikaz podataka o najčešćoj skupini učenika rizičnih ponašanja (str. 36)*
8. **Tablica 8.** *Prikaz podataka o uočavanja poteškoća mentalnog zdravlja kod učenika u riziku i/ili rizičnih ponašanja (str. 37)*
9. **Tablica 9.** *Prikaz podataka o uočavanju izazova socijalnog funkcioniranja kod učenika u riziku i/ili rizičnih ponašanja (str. 38)*
10. **Tablica 10.** *Prikaz podataka o uočavanju izazova u savladavanju školskih obaveza te ostvarivanju školskog postignuća kod učenika u riziku i/ili rizičnih ponašanja (str. 39)*
11. **Tablica 11.** *Prikaz podataka o zaštitnim čimbenicima kod učenika u riziku i/ili rizičnih ponašanja (str. 40)*
12. **Tablica 12.** *Prikaz podataka o zadovoljstvu suradnje s roditeljima učenika u riziku i/ili rizičnih ponašanja (str. 40)*
13. **Tablica 13.** *Prikaz podataka o školskim aktivnostima za učenike u riziku/rizičnih ponašanja (str. 42)*
14. **Tablica 14.** *Prikaz podataka o provođenju savjetovanja/savjetodavnog rada s učenicima rizičnih ponašanja (str. 43)*
15. **Tablica 15.** *Prikaz podataka o provođenju programa prevencije (str. 43)*
16. **Tablica 16.** *Prikaz podataka o rizičnim ponašanjima koja se preveniraju (str. 43)*
17. **Tablica 17.** *Prikaz podataka o broju preventivnih programa u jednoj školskoj godini (str. 44)*
18. **Tablica 18.** *Prikaz podataka o mišljenju ispitanika pomažu li preventivni programi u sprječavanju i/ili smanjenju rizičnih ponašanja (str. 45)*
19. **Tablica 19.** *Prikaz podataka o broju preventivnih aktivnosti u preventivnim programima (str. 46)*
20. **Tablica 20.** *Prikaz podataka o vrstama prevencija koje stručni suradnici provode (str. 47)*

21. **Tablica 21.** *Prikaz podataka o provođenju indicirane prevencije u školama* (str. 47)
22. **Tablica 22.** *Prikaz podataka o suradnji u prevenciji rizičnih ponašanja* (str. 48)
23. **Tablica 23.** *Prikaz podataka o akterima s kojima se surađuje u prevenciji rizičnih ponašanja* (str. 48)
24. **Tablica 24.** *Prikaz podataka o programima prevencije za roditelje/skrbnike djece i mladih u riziku i/ili rizičnih ponašanja* (str. 49)
25. **Tablica 25.** *Prikaz podataka o potrebi djece i mladih u riziku i/ili rizičnih ponašanja za savjetodavnom, edukativnom i psihosocijalnom podrškom i pomoći izvan škola, u okviru udruga* (str. 50)
26. **Tablica 26.** *Prikaz podataka o upoznatosti ispitanika s radom udruga usmjerenih na djecu i mlade u riziku i/ili rizičnih ponašanja na području Varaždinske županije* (str. 50)
27. **Tablica 27.** *Prikaz podataka o suradnji stručnih suradnika s udrugama* (str. 51)
28. **Tablica 28.** *Prikaz podataka o izazovima u suradnji s udrugama* (str. 51)
29. **Tablica 29.** *Prikaz podataka o prednostima u suradnji s udrugama* (str. 52)
30. **Tablica 30.** *Prikaz podataka o aspektima podrške učenicima u riziku i/ili rizičnih ponašanja koji se prepoznaju u radu udruga* (str. 52)
31. **Tablica 31.** *Prikaz podataka o aspektima podrške učenicima u riziku i/ili rizičnih ponašanja koji se prepoznaju u radu udruga* (str. 53)
32. **Tablica 32.** *Prikaz podataka o načinima putem kojih bi udruge mogle biti podrška učenicima u riziku i/ili rizičnih ponašanja* (str. 54)
33. **Tablica 33.** *Prikaz podataka o uslugama koje udruge koje su usmjerene na djecu i mlade u riziku i/ili rizičnih ponašanja mogu ponuditi lokalnoj zajednici* (str. 55)

Popis slika:

1. **Slika 1.** *Tematska mreža istraživanja* (str. 57)

LITERATURA

1. Ajduković, M. (2000). Ekološki multidisciplinarni pristup sagledavanju činitelja rizika i zaštite u razvoju poremećaja u ponašanju djece i mladeži. U: J. Bašić i J. Janković (Ur.), *Rizični i zaštitni čimbenici u razvoju poremećaja u ponašanju djece i mladeži* (str. 47-63). Povjerenstvo Vlade RH za prevenciju poremećaja u ponašanju.
2. Ambidekster klub (2017, siječanj). Ambidekster klub - Savjetodavni i edukativni centar za djecu mlade i obitelj. <https://www.ambidekster.hr/hr/o-nama/ambidekster-klub/>
3. Alajbeg, A., Kovačević S. i Barbir, J. (2020). Uloga kvalitete obiteljskih interakcija na ponašanja djece u vršnjačkom nasilju. U: N. Micanović (Ur.), *Porodica i savremeno društvo - izazovi i perspektive* (str. 110-118). Markos.
4. Attride-Sterling, J. (2001). Thematic networks: an analytic tool for qualitative research. *Qualitative Research* 1(3), 385-405
<https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/146879410100100307>
5. Bašić, J. (2000). Rizični i zaštitni čimbenici u razvoju poremećaja u ponašanju djece i mladeži: eorijsko motrište. U: J. Bašić i J. Janković (Ur.), *Rizični i zaštitni čimbenici u razvoju poremećaja u ponašanju djece i mladeži* (str. 31-46). Povjerenstvo Vlade RH za prevenciju poremećaja u ponašanju.
6. Bašić, J. (2009). *Teorije prevencije: prevencija poremećaja u ponašanju i rizičnih ponašanja djece i mladih*. Školska knjiga.
7. Bašić, J. i Ferić, M. (2004). Djeca i mladi u riziku-rizična ponašanja. U: J. Bašić, N. Koller-Trbović i S. Uzelac. (Ur.) *Poremećaji u ponašanju i rizična ponašanja: pristupi i pojmovna određenja*. (str.57-71). Sveučilište u Zagrebu, Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet.
8. Bašić, J. i Kranželić-Tavra, V. (2004). O ponašanjima učenika i njihovoj pojavnosti u školskom okruženju. U: N. Koller-Trbović i S. Uzelac. (Ur.) *Poremećaji u ponašanju i rizična ponašanja: pristupi i pojmovna određenja*. (str.107-118). Sveučilište u Zagrebu, Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet.
9. Bašić, J., Ferić, M. i Kranželić. V (2001). *Od primarne prevencije do ranih intervencija*. Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
10. Bašić, J., Žižak, A. i Koller-Trbović (2004). Prijedlog pristupa rizičnim ponašanjima i poremećajima u ponašanju djece i mladih. U: J. Bašić, N. Koller-Trbović i S. Uzelac.

- (Ur.) *Poremećaji u ponašanju i rizična ponašanja: pristupi i pojmovna određenja*. (str.147-154). Sveučilište u Zagrebu, Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet.
11. Bežovan, G. (2004). *Civilno društvo*. Nakladni zavod Globus.
 12. Bežovan, G. i Matančević, J. (2017). *Civilno društvo i pozitivne promjene*. Školska knjiga.
 13. Bežovan, G. i Zrinščak, S. (2007). *Civilno društvo u Hrvatskoj*. Naklada Jesenski i Turk: Hrvatsko sociološko društvo.
 14. Bileta, M. (2015). *Uloga pedagoga u prevenciji rizičnih ponašanja kod djece i mladih*. [Diplomski rad]. Filozofski fakultet, Sveučilište u Rijeci.
 15. Bošnjak, L. (2018). *Uloga organizacija civilnog društva u području izvaninstitucionalnog odgoja i obrazovanja*. [Diplomski rad]. Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu.
 16. Brlas, S. (2010). *Važno je ne započeti - neki temeljni pojmovi psihologije ovisnosti*. Zavod za javno zdravstvo "Sveti Rok" Virovitičko-podravske županije.
 17. Brlas, S. (2019). *Psihologija ovisnosti u prevenciji i suzbijanju ovisnosti*. Novi redak.
 18. Bouillet, D. i Bijedić, M. (2007). Rizična ponašanja učenika srednjih škola i doživljaj kvalitete razredno-nastavnog ozračja. *Odgojne znanosti*, 9 (2), 113-132.
<https://hrcak.srce.hr/en/file/37102>
 19. Bouillet, D., Uzelac, S., i Dodig, D. (2009). Primjerenost sadržaja socijalnopedagoških intervencija potrebama djece i mladih s poremećajima u ponašanju. *Pedagogijska istraživanja*, 6 (1-2), 9-27. <https://hrcak.srce.hr/clanak/174513>
 20. Butković, A., Valenta, Z. i Tišma, V. (2016). Važnost policijskih preventivnih programa za mlade-rezultati istraživanja. *Policija i sigurnost*, 25 (4), 397-408.
<https://hrcak.srce.hr/file/258851>
 21. Čorkalo Biruški, D. (2013). Etički izazovi kvalitativnih istraživanja u zajednici: od planiranja do istraživačkog izvještaja. *Ljetopis socijalnog rada*, 21 (3), 393-423.
<https://hrcak.srce.hr/134770>
 22. Denzin, N. i Lincoln, Y. (2018). *The SAGE handbook of qualitative research*. SAGE.
 23. Divić, K. i Jolić, I. (2019). Rizično ponašanje djece i mladih u virtualnom okruženju – Iskustvo Centra za pružanje usluga u zajednici „Savjetovalište Luka Ritz“. *Napredak : Časopis za interdisciplinarna istraživanja u odgoju i obrazovanju*, 160 (3-4), 265-290.
<https://hrcak.srce.hr/en/231166>
 24. Doležal, D. (2006). Otpornost i prevencija poremećaja u ponašanju. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, 42 (1), 87-103. <https://hrcak.srce.hr/10642>

25. Družić Ljubotina, O. i Friščić, Lj. (2014). Profesionalni stres kod socijalnih radnika: izvori stresa i sagorijevanje na poslu. *Ljetopis socijalnog rada*, 21 (1), 5-32.
<https://hrcak.srce.hr/file/189008>
26. Džafić, M. (2019). *Voditelji rada s mladima u organizacijama civilnog društva u gradu Rijeci - iskustva i izazovi rada u nereguliranoj profesiji*. [Diplomski rad]. Filozofski fakultet, Sveučilište u Rijeci.
27. Europska komisija (n.d.). Non-governmental organisations. Pristupljeno 25.8.2023.
<https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=330&langId=en>
28. Europski portal za mlade (n.d.). O nama. Pristupljeno 10. prosinca 2022. na
https://youth.europa.eu/about-us_hr
29. Ferić, M., Maurović, I. i Žižak, A. (2016). Izazovi istraživanja otpornosti obitelji. *Kriminologija i socijalna integracija*, 24 (1), 3-25.
<https://hrcak.srce.hr/165866?lang=en>
30. Filipaj, A. i Buljevac, M. (2021). Pružanje socijalnih usluga djeci s teškoćama u razvoju: uloga socijalnog radnika zaposlenog u ustanovi socijalne skrbi. *Ljetopis socijalnog rada*, 28(1), 257.-271. <https://hrcak.srce.hr/clanak/379891>
31. Filipović, I. (2009). Uloga obitelji u prevenciji poremećaja u ponašanju. U: R. Galić i M. Koren Mrazović (Ur.) *Prevencija poremećaja u ponašanju – stanje i perspektive*. (str. 23-27). URIHO.
32. Fot, I. (2020). *Analiza školskih preventivnih programa*. [Diplomski rad]. Učiteljski fakultet, Sveučilište u Zagrebu.
33. Friščić, Lj. (2006). Čimbenici profesionalnog stresa i sagorijevanja u radu socijalnih radnika u Centru za socijalnu skrb Zagreb. *Ljetopis socijalnog rada*, 1 (2), 347-370.
<https://hrcak.srce.hr/7710>
34. Gović, J. i Buljevac, M. (2020). Sustav socijalne skrbi iz perspektiva roditelja djece s teškoćama u razvoju. *Revija za socijalnu politiku*, 29 (2), 213-228.
<http://www.rsp.hr/ojs2/index.php/rsp/article/view/1778>
35. Hrvatski Zavod za socijalni rad (n.d.). Socijalne usluge. Pristupljeno 20.5.2023. na
<https://socskrb.hr/djelatnosti/socijalne-usluge/>
36. Ilić, N. (2020). *Povezanost mentalnog zdravlja i rizičnog seksualnog ponašanja studenata*. [Diplomski rad]. Pravni fakultet, Sveučilište u Zagrebu.
37. Ilijaš, A. I Podobnik, M. (2018). Nestabilnost zakona o socijalnoj skrbi – kako utječe na rad socijalnih radnika u centrima za socijalnu skrb?, *Ljetopis socijalnog rada*, 25(3), 427-450. <https://hrcak.srce.hr/218682>

38. Ivanović, M. (2007). Civilno društvo – uvodne teme. U: B. Vorkapić (Ur.), *Putokaz lokalnog razvoja – znanje i vještine 1* (str. 5-25). Organizacija za građanske inicijative – OGI.
39. Jandrić Nišević, A. (2020). Unaprjeđivanje vještina savjetovatelja za pružanje podrške počiniteljima kaznenih djela. U: S. Stanić i M. Krpan (Ur.), *Uključene zajednice – priručnik za organizacije civilnog društva koje se žele uključiti u pružanje socijalnih usluga postpenalnog prihvata u zajednici* (str. 19). Udruga roditelja „Korak po korak“.
40. Janković, J. (2000). Rizični i zaštitni čimbenici u razvoju poremećaja u ponašanju djece i mladeži. U: J. Bašić i J. Janković (Ur.), *Rizični i zaštitni čimbenici u razvoju poremećaja u ponašanju djece i mladeži* (str. 81-83). Povjerenstvo Vlade RH za prevenciju poremećaja u ponašanju.
41. Janković, J. (2008). *Obitelj u fokusu*. Etcetera d.o.o.
42. Jensen, M.N. (2006). Concepts and conceptions of civil society. *Journal of Civil Society*, 2 (1), 39-56. <https://bit.ly/3GykPMe>
43. Jurčević, J., Lay, V. i Mihaljević, V. (2006). *Strategija potpore i poticanja razvitka civilnog društva u Republici Hrvatskoj*. Nacionalna i sveučilišna knjižnica.
44. Kletečki Radović, M., Anđela Delale, E. i Družić Ljubotina, O. (2010). Doprinos udruge civilnog društva socijalnoj rekonstrukciji zajednice. *Revija za socijalnu politiku*, 17(1), 45-70. <https://hrcak.srce.hr/clanak/75220>
45. Koller-Trbović, N. (2004). Poremećaji u ponašanju djece i mladeži. U: N. Koller-Trbović i S. Uzelac. (Ur.) *Poremećaji u ponašanju i rizična ponašanja: pristupi i pojmovna određenja*. (str.83-96). Sveučilište u Zagrebu, Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet.
46. Koller-Trbović, N. i Žižak, A. (2012). Problemi u ponašanju djece i mladih i odgovori društva: višestruke perspektive. *Kriminologija & socijalna integracija*, 20 (1), 49-62. <https://hrcak.srce.hr/85002>
47. Kovač, V. i Buchberger, I. (2013). Suradnja škola i vanjskih dionika. *Sociologija i prostor : časopis za istraživanje prostornoga i sociokulturnog razvoja*, 51 (3), 523-545. <https://hrcak.srce.hr/clanak/170224>
48. Kovčo, I. (2000). Sociopatološki oblici ponašanja roditelja kao rizični čimbenici razvoja poremećaja u ponašanju djece i mladeži. U: J. Bašić i J. Janković (Ur.), *Rizični i zaštitni čimbenici u razvoju poremećaja u ponašanju djece i mladeži* (str. 221-232). Povjerenstvo Vlade RH za prevenciju poremećaja u ponašanju.

49. Mamula, M. (2010). *Organizacije civilnog društva koje pružaju specijalizirane servise ženama žrtvama nasilja kao ključni akteri u procesu demokratizacije društva*. Ženska soba.
50. Mamula, M., Zore, P. i Tukara Komljenović, J. (2016). *Organizacije civilnog društva kao ključni akteri u suzbijanju nasilja nad ženama u Hrvatskoj*. Ženska soba.
51. Maurović, I. (2011). Snage djece i mladih u riziku pri ulasku u sustav intervencija: specifičnosti s obzirom na spol. *Kriminologija i socijalna integracija*, 19 (2), 11-26. <https://hrcak.srce.hr/clanak/114581>
52. Meščić-Blažević, Lj. (2007). Pedagoška prevencija poremećaja u ponašanju adolescenata. *Pedagoška istraživanja*, 4 (2), 301-306. <https://hrcak.srce.hr/118308>
53. Ministarstvo pravosuđa i uprave (n.d.). Registar udruga Republike Hrvatske. Pristupljeno 1.6.2023. na <https://mpu.gov.hr/registar-udruga/22213>
54. Morić, D. i Puhovski, T. (2012). *Rad s mladima – definicije, izazovi i europska perspektiva*. Agencija za mobilnost i programe Europske unije.
55. Milas, G. (2009). *Istraživačke metode u psihologiji i drugim društvenim znanostima*. Naklada Slap.
56. Nikčević-Milković, A. i Rupčić, A. (2014). Procjena rizičnih i zaštitnih čimbenika u svrhu planiranja prevencije problema u ponašanju djece i mladih. *Ljetopis socijalnog rada*, 21 (1), 105-122. <https://hrcak.srce.hr/en/128003?lang=hr>
57. Obradović, J. i Čudina-Obradović, M. (2009). Rizični čimbenici psihološkog razvoja djeteta i mogućnosti prevencije. U: R. Galić i M. Koren Mrazović (Ur.) *Prevencija poremećaja u ponašanju – stanje i perspektive*. (str. 9-22). URIHO.
58. Olson, D. (2000). Circumplex Model of Marital and Family Systems. *Journal of Family Therapy*, 22, 144–167. <https://www.uwagec.org/erurfamilies/ERFLibrary/Readings/CircumplexModelOfMaritalAndFamilySystems.pdf>
59. Opić, S. i Jurčević-Lozančić, A. (2008). Kompetencije učitelja za provedbu pedagoške prevencije poremećaja u ponašanju. *Odgojne znanosti*, 10 (1), 181-194. <https://hrcak.srce.hr/28684>
60. Petani, R. i Kristić, K. (2012). Komparativni pristup programima osposobljavanja obitelji i potpori roditeljima. *Pedagoška istraživanja*, 9 (1/2). 117-128. <https://hrcak.srce.hr/clanak/167975>
61. Petrenko, I. (2007). *Vodič kroz udruge u Europskoj uniji*. ECAS (European Citizen Action Service).

62. Potluka, O., Spacek, M. i Von Schnurbein, G. (2017). Impact of the EU Structural Funds on financial capacities of non-profit organizations. *VOLUNTAS: International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations*, 28 (1), 1-24.
https://www.researchgate.net/publication/314715693_Impact_of_the_EU_Structural_Funds_on_Financial_Capacities_of_Non-profit_Organizations
63. Europski parlament (2022). *Rezolucija Europskog parlamenta s preporukama Komisiji o statutu za europska prekogranična udruženja i neprofitne organizacije*. Europski parlament.
64. Rosić, V. i Zloković, J. (2002). *Prilozi obiteljskoj pedagogiji*. Filozofski fakultet u Rijeci.
65. Roviš, D. (2015). *Privrženost učenika školi kao zaštitni čimbenik u razvoju različitih ponašanja*. [Doktorska disertacija]. Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet, Sveučilište u Zagrebu.
66. Savin-Baden, M. i Howell Major, C. (2013). *Qualitative Research. The essential guise to theory and practice*. Routledge.
67. Sokač, A. (2014). Čimbenici koji utječu na rizično ponašanje djece i mladih. *Educatio Biologiae*, 1, 117-124. <https://hrcak.srce.hr/clanak/219244>
68. Statut Hrvatskog zavoda za socijalni rad, Narodne novine, 134/22 (2022).
69. Stepanić, L. (2019). Vršnjačko nasilje i preventivni programi. *Varaždinski učitelj: digitalni stručni časopis za odgoj i obrazovanje*, 2 (2), 67-77.
<https://hrcak.srce.hr/file/327065>
70. Šentija Knežević, M., Kuculo I. i Ajduković, M.(2019). *Rizična ponašanja djece i mladih: javnozdravstvena perspektiva*. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, 55 (2), 70-81. <https://hrcak.srce.hr/en/232961>
71. Tarnapol Whitacre, P. i Stuart, J. (2005). *Poticanje razvoja civilnog društva*. Kerschoffset.
72. Udruga Ardura (n.d.). O Arduri. Pristupljeno 18. prosinca 2022. na <https://udrugardura.hr/o-arduri/>
73. Udruga Most (n.d.). Centar podrške za djecu i mlade s problemima u ponašanju. Pristupljeno 18. prosinca 2022. Na <https://www.most.hr/centar-podrske-za-djecu-i-mlade-s-problemima-u-ponasanju>
74. Udruga Terra (n.d.). Programi. Pristupljeno 18. prosinca 2022. na <https://www.udrugaterra.hr/programi/>

75. Udruga „TI SI OK“ (n.d.). O nama. Pristupljeno 18. prosinca 2022. na <https://www.tisiok.hr/o-udruzi/>
76. Udruga UZOR (n.d.). Što radimo?. Pristupljeno 18. prosinca 2022. na <https://udrugauzor-rijeka.hr/sto-radimo/#programi>
77. Udruga “Uz vas” (n.d.). O nama. Pristupljeno 18. prosinca 2022. na <http://www.udrugauzvas.hr/about/>
78. Udruženje „Djeca prava“ (n.d.). Projekti i programi. Pristupljeno 18. prosinca 2022. na <https://djeca-prva.hr/>
79. Upravni odjel za zdravstvo (2020). *Rizična ponašanja i mentalno zdravlje srednjoškolaca u Primorsko-goranskoj županiji*. Upravni odjel za zdravstvo.
80. Velki, T. i Ozdanovac, K. (2014). Preventivni programi usmjereni na smanjenje vršnjačkog nasilja u osnovnim školama na području Osječko-baranjske županije. *Školski vjesnik : časopis za pedagošku teoriju i praksu*, 63 (3), 327-352. <https://hrcak.srce.hr/136069>
81. Vlada Republike Hrvatske (2015). *Nacionalni program prevencije ovisnosti za djecu i mlade u odgojno - obrazovnom sustavu te djecu i mlade u sustavu socijalne skrbi za razdoblje od 2015. do 2017. godine*. Vlada Republike Hrvatske.
82. Vrselja, I. Sučić, I. i Franc, R. (2009). Rizična i antisocijalna ponašanja mladih adolescenata i privrženost školi. *Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja*, 18 (4-5), 739-762. <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=76889>
83. Zakon o socijalnoj skrbi, Narodne novine, 18/22 (2022).
84. Zakon o udrugama, Narodne novine, 151/22 (2022).
85. Zloković, J. (2012). Obiteljska kohezija i pozitivna komunikacija u funkciji osnaživanja suvremene obitelji - Prinos istraživanju pedagoških aspekata odnosa u obitelji. *Školski vjesnik: časopis za pedagošku teoriju i praksu*, 61 (3), 265-288. <https://hrcak.srce.hr/86891>
86. Zloković, J. (2018a). Odnosi u obitelji u različitim epohama i iz različitih perspektiva. U: J. Zloković (Ur.), *Osnaživanje obitelji za razvoj pozitivnih odnosa* (str. 17-27). Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet.
87. Zloković, J. (2018b). Pluralizam teorija i metodoloških pristupa u istraživanju obiteljskih odnosa. U: J. Zloković (Ur.), *Osnaživanje obitelji za razvoj pozitivnih odnosa* (str.27-40). Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet.

88. Zloković, J. (2018c). Zajedništvo obitelji i pozitivna komunikacija u osnaživanju obitelji. U: J. Zloković (Ur.), *Oснаživanje obitelji za razvoj pozitivnih odnosa* (str. 109-110). Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet.
89. Zloković, J. (2018d). Različiti pristupi u osnaživanju obitelji i prevenciji nasilja. U: J. Zloković (Ur.), *Oснаživanje obitelji za razvoj pozitivnih odnosa* (str. 117-140). Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet.
90. Zloković, J. (2023a). Izazovi i perspektive u promicanju osnaživanja obitelji. U: J. Zloković (Ur.), *Oснаživanje obitelji – izazovi i perspektive* (str. 3-24). Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet.
91. Zloković, J. (2023b). Osnaživanje obitelji kao proces – konstruktivističko-konceptualni pristup. U: J. Zloković (Ur.), *Oснаživanje obitelji – izazovi i perspektive* (str. 25-45). Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet.
92. Zloković, J. i Dečman Dobrnjič, O. (2008). *Djeca u opasnosti! Odgovornost obitelji, škole i društva*. Hrvatsko pedagoški-književni zbor.
93. Zloković, J. i Gregorović-Belaić, Z. (2023). Osvrt na istraživanja i spoznaje o snažnim obiteljima. U: J. Zloković (Ur.), *Oснаživanje obitelji – izazovi i perspektive* (str. 229-235). Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet.
94. Zloković, J. i Vrcelj, S. (2010). Rizična ponašanja djece i mladih. *Odgojne znanosti*, 12(1), 197-213. <https://hrcak.srce.hr/59618>
95. Žižak, A. i Bouillet, D. (2003). *Standardi programa prevencije poremećaja u ponašanju djece i mladih*. Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži.
96. Wagner Jakab, A. (2009). Obitelj – sustav dinamičnih odnosa u interakciji. *Hrvatska revizija za rehabilitacijska istraživanja*, 44(2), 119-128. <https://hrcak.srce.hr/30728>
97. World Health Organization (veljača, 2022). Mental health. Pristupljeno 15.7.2023. <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/mental-health-strengthening-our-response>

PRILOZI

Prilog 1. Anketni upitnik za stručne suradnike u osnovnim i srednjim školama

Udruge socijalne djelatnosti kao zaštitni čimbenici djece i mladih u riziku i/ili rizičnih ponašanja na području Varaždinske županije

Anketni upitnik namijenjen je stručnim suradnicima (pedagozima, psiholozima i socijalnim pedagozima) osnovnih i srednjih škola Varaždinske županije

Poštovani,

ovo istraživanje provodi se u svrhu izrade diplomskog rada na temu Udruge socijalne djelatnosti kao zaštitni čimbenici djece i mladih u riziku i/ili rizičnih ponašanja na području Varaždinske županije na Odsjeku za pedagogiju Filozofskog fakulteta u Rijeci. Istraživanje provodi Lana Meštrić pod mentorstvom prof.dr.sc. Jasminke Zloković.

Vaše sudjelovanje u ispunjavanju upitnika je anonimno i vaši izvorni odgovori bit će dostupni isključivo autorici istraživanja. Isto tako, sudjelovanje u ispunjavanju upitnika je dobrovoljno što znači da u svakom trenutku možete odustati od ispunjavanja upitnika. Također, moguće je spremati odgovore te ispunjavanje nastaviti kasnije. Za ispunjavanje upitnika potrebno je maksimalno 15 minuta. Ispunjavanjem ovog upitnika pristajete da se Vaši odgovori podvrgnu statističkoj analizi koja će biti prezentirana u obliku diplomskog rada.

Za sve dodatne informacije možete se obratiti na lmestric@student.uniri.hr

Unaprijed zahvaljujem na Vašem sudjelovanju!

Lana Meštrić, univ.bacc.paed.

Napomena! Vodeći se načelima rodno uključive komunikacije, upotrijebila sam općeprihvaćene rodno neutralne jezične oblike. Jezični oblici u ovom anketnom upitniku odnose se na sve osobe, neovisno o njihovu spolnom opredjeljenju ili rodnom identitetu.

Postoji 45 pitanja u ovom upitniku.

OPĆE INFORMACIJE

1. Molim Vas da označite kojeg ste spola.

- a) M
- b) Ž
- c) Ne želim odgovoriti

2. Molim Vas da brojkom navedete koliko imate godina.

3. Molim Vas da označite koje je Vaše zanimanje.

- a) Pedagog
- b) Socijalni pedagog

- c) Psiholog
- 4. Molim Vas da označite radite li kao stručni suradnik u osnovnoj i/ili srednjoj školi/školama. (Molim izaberite sve opcije koje vam odgovaraju.)**
- a) osnovna
b) srednja
- 5. Molim Vas da brojkom navedete koliko je u godinama Vaš radni staž kao stručni suradnik u školi.**

2. RIZIK I RIZIČNA PONAŠANJA DJECE I MLADIH

1. Koja su najčešća skupina učenika u riziku koje prepoznajete u svom radu?

- a) Učenici čiji su roditelji konzumenti alkohola ili droge
b) Učenici iz nepovoljnog socio-emocionalnog okruženja
c) Učenici iz nepovoljnog ekonomskog okruženja
d) Učenici koji su promijenili školu/e
e) Učenici koji boluju od različitih autoimunih bolesti
f) Učenici koji boluju od različitih psihosomatskih bolesti
g) Učenici koji su odgojno zapušteni
h) Učenici bez odgovarajuće roditeljske skrbi
i) Učenici čiji roditelji nemaju završenu osnovnu i/ili srednju školu
j) Učenici koji dolaze iz obitelji s velikim brojem djece
k) Moju školu ne pohađaju učenici u riziku
l) Drugo:

Napomena: Molim Vas da odaberete tri rizika koja najčešće prepoznajete.

2. Koja su najčešća rizična ponašanja djece i mladih koje prepoznajete u školi u kojoj radite?

- a) Bježanje/izbjegavanje škole i školskih obaveza
b) Delinkventna ponašanja (npr. provale, krađe)
c) Konzumacija sredstava ovisnosti
d) Rano stupanje u seksualne odnose ili seksualizirano ponašanje neprimjereno dobi
e) Nezainteresiranost za školske obaveze
f) Različiti oblici nasilja (nad roditeljima, vršnjacima...)
g) Sklonost rizičnoj vožnji motornih vozila

- h) Moju školu ne pohađaju učenici rizičnih ponašanja
- i) Drugo:

Napomena: Molim Vas da odaberete tri rizična ponašanja koja najčešće prepoznajete.

3. Uočavate li poteškoće mentalnog zdravlja kod učenika u riziku i/ili rizičnih ponašanja?

- a) Da
- b) Ne
- c) Ne mogu procijeniti

Napomena: Pitanje samo ako je DA:

3.1. Molim Vas da navedete koje poteškoće mentalnog zdravlja prepoznajete kod djece i mladih u riziku i/ili rizičnih ponašanja.

4. Uočavate li izazove socijalnog funkcioniranja kod učenika u riziku i/ili rizičnih ponašanja?

Napomena: socijalno funkcioniranje - sposobnost izgradnje dobrog odnosa, sposobnost suradnje, sposobnost upravljanja sukobima i njihovog rješavanja, itd.

- a) Da
- b) Ne
- c) Ne mogu procijeniti

Napomena: Pitanje samo ako je DA:

4.1. Molim Vas da navedete izazove socijalnog funkcioniranja koje uočavate kod djece i mladih u riziku i/ili rizičnih ponašanja.

5. Uočavate li izazove u savladavanju školskih obaveza te ostvarivanju školskog postignuća kod učenika u riziku i/ili rizičnih ponašanja?

- a) Da
- b) Ne
- c) Ne mogu procijeniti
- d) Ako ste na prethodno pitanje odgovorili da, možete li navesti koje poteškoće socijalnog funkcioniranja uočavate.

Napomena: Pitanje samo ako je DA:

5.1. Molim Vas da navedete koje izazove u savladavanju školskih obaveza te ostvarivanju školskog postignuća uočavate kod djece i mladih u riziku i/ili rizičnih ponašanja.

6. Koje zaštitne čimbenike najčešće prepoznajete kod učenika u riziku i/ili rizičnih ponašanja? (Molim izaberite sve opcije koje vam odgovaraju.)

- a) Individualne (dobro mentalno zdravlje, pozitivne osobine, pozitivan osobni rast i razvoj, izbor zdravih stilova života, otpornost pojedinca)
- b) Obiteljske (komunikacija, fleksibilnost i privrženost obitelji, obiteljska izdržljivost)
- c) Okolinski (sudjelovanje u izvannastavnih aktivnostima i programima, pozitivno školsko iskustvo, uključenost zajednice, itd.)
- d) Druge:

3. SURADNJA S RODITELJIMA

1. Jeste li zadovoljni suradnjom s roditeljima/skrbnicima učenika u riziku/rizičnih ponašanja?

- 1. U potpunosti sam nezadovoljan
- 2. Uglavnom sam nezadovoljan
- 3. Niti zadovoljan, niti nezadovoljan
- 4. Uglavnom sam zadovoljan
- 5. U potpunosti sam zadovoljan

Napomena: Pitanje samo ako je 4 ili 5:

1.1. Prema Vašem mišljenju, na koje izazove u suradnji s roditeljima/skrbnicima čija su djeca i mladi u riziku i/ili rizičnih ponašanja nailazite? Na koji se način može poboljšati suradnja s istim roditeljima/skrbnicima?

4. PREVENCIJA RIZIČNIH PONAŠANJA

1. Organizirate li na razini škole aktivnosti za učenike u riziku/rizičnih ponašanja?

- a) Da
- b) Ne

Napomena: Pitanje samo ako je DA:

1.1. Molim Vas da navedete koje su to aktivnosti.

2. Provodite li savjetovanje/savjetodavni rad s učenicima koji manifestiraju rizična ponašanja?

- a) Da
- b) Ne

3. Provodite li programe prevencije rizičnih ponašanje u Vašoj/im školi/ama?

- a) Da
- b) Ne

Napomena: Pitanja samo ako je DA:

3.1. Molim Vas da odredite koja rizična ponašanja nastojite prevenirati programima koje provodite.

- a) Bježanje/izbjegavanje škole i školskih obaveza
- b) Delinkventna ponašanja (npr. provale, krađe)
- c) Konzumacija sredstava ovisnosti
- d) Rano stupanje u seksualne odnose ili seksualizirano ponašanje neprimjereno dobi
- e) Nezainteresiranost za školske obaveze
- f) Različiti oblici nasilja (nad roditeljima, vršnjacima...)
- g) Sklonost rizičnoj vožnji motornih vozila
- h) Drugo:

3.2. Molim Vas da brojkom navedete koliko preventivnih programa prevencije provodite u jednoj školskoj godini?

3.3. Prema Vašem mišljenju, pomažu li preventivni programi u sprječavanju i/ili smanjenju rizičnih ponašanja?

- a) Da
- b) Ne
- c) Ne mogu procijeniti

Napomena: Samo ako je odgovor Da:

3.3.1. Molim Vas da opišete na koji način preventivni programi pomažu u sprječavanju i/ili smanjenju rizičnih ponašanja.

3.4. U sklopu preventivnih programa, koliko često provodite preventivne aktivnosti?

- a) Jednom mjesečno
- b) Jednom u tri mjeseca
- c) Jednom u polugodištu
- d) Jednom u školskoj godini

3.5. Postoje tri razine prevencije – univerzalna, selektivna i indicirana. Koju od navedenih tri provodite u najvećoj mjeri?

- a) Univerzalnu
- b) selektivnu
- c) indiciranu

Napomena: Univerzalna prevencija uključuje informativni, edukativni i savjetodavni rad o mogućim štetnim posljedicama rizičnih ponašanja, kao i promociju zdravog načina života te se integrira u socijalni kontekst. Naime, ona za cilj ima potpuno spriječiti ili odgoditi početak rizičnih ponašanja te se kao takva provodi kada je rizik niski. Programi univerzalne prevencije usmjereni su na cijelu populaciju, odnosno na veće grupe, poput razreda.

Selektivna prevencija usmjerena je na specifičnu skupinu kod koje već postoji rizik te se temelji na stjecanju životnih vještina i konstruktivnom rješavanju problema.

Indicirana prevencija isključivo je usmjerena na pojedinca kod kojeg već postoje visoka rizična ponašanja.

3.6. Indicirana prevencija usmjerena je na pojedinca koji manifestira rizična ponašanja. Provodite li ju u školi?

- a) Da
- b) Ne

Napomena: Ako je odgovor Da:

3.6.1. Molim Vas da opišete način na koji ju provodite (u suradnji s kime, koje su aktivnosti, itd.).

3.7. Suradujete li s nastavnicima/drugim stručnim suradnicima/institucijama/organizacijama kada je prevencija rizičnih ponašanja u pitanju?

- a) Uvijek
- b) Ponekad
- c) Nikada

Napomena: Ako je odgovor Uvijek ili Ponekad:

3.7.1. Molim Vas da označite s kime surađujete u prevenciji rizičnih ponašanja djece i mladih?

- a) Nastavnicima
- b) Drugim stručnim suradnicima Drugim stručnim suradnicima
- c) Različitim dionicima izvan škole (npr. privatnicima)
- d) Obiteljskim centrom
- e) Zavodom za socijalni rad
- f) Organizacijama civilnog sektora
- g) Drugo:

3.8. *Provodite li preventivne programe koji su usmjereni na roditelji/skrbnike čija djeca manifestiraju rizična ponašanja?*

- a) Da
- b) Ne

Napomena: Ako je odgovor Da:

3.8.1. Molim Vas da navedite aktivnosti koje provodite u sklopu preventivnog programa, a koji su usmjereni na roditelje/skrbnike čija djeca manifestiraju rizična ponašanja.

4. Udruge orijentirane na rad s djecom i mladima u riziku i/ili rizičnih ponašanja

Na razini Republike Hrvatske postoje organizacije civilnog društva (npr. Udruga UZOR, Ambidekster klub) koje su orijentirane na rad s obitelji, posebice djecom i mladima u riziku i/ili rizičnih ponašanja. Organizacije civilnog društva neprofitnog su karaktera, označuju prostor između obitelji, države i tržišta. Kao takve, organizacije zagovaraju određene vrednote ili prioritete nekih skupina te pružaju usluge za kojima postoji potražnja, a koje ne pruža država, kao na primjer nove socijalne i pedagoške usluge (Bežovan i Matančević, 2017). Sljedeća pitanja odnose se na udruge tog karaktera te suradnju s njima, ako ona postoji.

1. Prepoznajete li potrebu djece i mladih u riziku i/ili rizičnih ponašanja za savjetodavnom, edukativnom i psihosocijalnom podrškom i pomoći izvan škola, u okviru udruga civilnog društva?

- a) Da
- b) Ne
- c) Ne mogu procijeniti

2. Jeste li upoznati s radom udruga ovog tipa na području Varaždinske županije?

- a) Da
- b) Ne

Napomena: Ako je odgovor Da:

2.1. Molim Vas da navedete koje su to Udruge?

2.2. Suradujete li s Udrugama koje ste naveli, odnosno preporučujete li iste roditeljima i učenicima u riziku i/ili rizičnih ponašanja?

- a) Da
- b) Ne

Napomena: Ako je odgovor Da:

2.2.1. Molim Vas da navedete koji je razlog/su razlozi vaše suradnje?

2.2.2. Molim Vas da navedete koji su izazovi Vaše suradnje? (Molim izaberite sve opcije koje vam odgovaraju.)

- a) Teškoće u komunikaciji
- b) Nedostatak kapaciteta udruga za rad s djecom i mladima
- c) Nedostatak međusektorske podrške i pomoći
- d) Financijski izazovi (npr. plaćanje provođenja edukacija za stručne suradnike u školama, a koje provode udruge)
- e) Drugo:

2.2.3. Molim Vas da navedete koje su prednosti Vaše suradnje?

- a) Stalna međusektorska podrška i pomoć
- b) Mogućnost korištenja usluga koje škola ne pruža
- c) Educiranje stručnih suradnika i nastavnika
- d) Drugo:

2.2.4. Koji su aspekti podrške učenicima u riziku i/ili rizičnih ponašanja koje prepoznajete u radu udruga?

- a) Savjetovanje
- b) Podrška u učenju

- c) Organizirane aktivnosti slobodnog vremena
- d) Savjetodavni rad s roditeljima/skrbnicima
- e) Organiziranje radionica podrške za roditelje/skrbnike
- f) Rad na razvijanju i/ili poboljšanju roditeljskih kompetencija
- g) Drugo:

Napomena: Ako je odgovor na 2. pitanje Ne:

2.1. S obzirom na to da niste upoznati s radom opisanih udruga, kada bi takve udruge izrazile želju za suradnjom, biste li surađivali s njima, odnosno preporučili roditeljima i učenicima u riziku i/ili rizičnih ponašanja da se uključe u njihov rad?

- a) Da
- b) Ne
- c) Ne mogu procijeniti

Napomena: Ako je odgovor Da:

2.1.1. Molim Vas da razmislite i navedete koji bi bili mogući razlozi Vaše suradnje.

2.1.2. Na koji bi način udruge civilnog društva mogle biti podrška učenicima u riziku i/ili rizičnih ponašanja?

- a) U vidu savjetovanja djece i mladih
- b) Kao podrška u učenju
- c) U vidu organiziranja slobodnog vremena za djecu i mlade
- d) U vidu savjetodavnog rada s roditeljima/skrbnicima
- e) U radu na razvijanju i/ili poboljšanju roditeljskih kompetencija
- f) U vidu organiziranja radionica podrške roditeljima/skrbnicima
- g) Drugo:

3. Prema Vašem mišljenju, što udruge koje su usmjerene na djecu i mlade u riziku i/ili rizičnih ponašanja mogu ponuditi lokalnoj zajednici u cjelini?

- a) Edukaciju članova lokalne zajednice o rizicima i rizičnim ponašanjima
- b) Osvještavanje članova lokalne zajednice o rizicima i rizičnim ponašanjima
- c) Prevenciju rizičnih ponašanja
- d) Organizirane aktivnosti slobodnog vremena za članove lokalne zajednice
- e) Besplatna savjetovanja za djecu i mlade u riziku i/ili rizičnih ponašanja

- f) Besplatna savjetovanja za roditelje/skrbnike čija su djeca i mladi u riziku i/ili rizičnih ponašanja
- g) Drugo:

Za kraj, ako imate nešto za dodati, to možete učiniti ovdje.

Zahvaljujem Vam što ste odvojili svoje vrijeme i sudjelovali u istraživanju koje će mi omogućiti završetak mog visokoškolskog obrazovanja!

OPĆE INFORMACIJE

Prije svega želim Vam se zahvaliti što ste pristali sudjelovati u ovom istraživanju u sklopu mog diplomskog rada.

1. Za početak Vas molim da se ukratko predstavite – (navesti koliko godina radnog staža imate, koliko dugo radite u Obiteljskom centru / Podružnici Zavoda za socijalni rad te koja je vaše trenutno radno mjesto).
2. Molim Vas da mi pojasnite čime se Obiteljski centar / Podružnica Zavoda za socijalni rad bavi? Tko je u njemu zaposlen te koje su njegove glavne aktivnosti? Koja je Vaša radna pozicija?

RIZIK I RIZIČNA PONAŠANJA DJECE I MLADIH

1. Sigurna sam da ste se do sad u svom poslu već susreli s terminom “obitelj, djeca i mladi u riziku”. Kako bi Vi, iz svog dosadašnjeg iskustva, opisali taj termin?
 - 1.1. Prema Vašem iskustvu, koji su najčešći rizici s kojima se susreću djeca i mladi, a koje Vi prepoznajete u svom radu?
2. Sigurna sam da ste se do sad u svom poslu već susreli s terminom „obitelj, djeca i mladi rizičnih ponašanja. Kako bi Vi, iz svog dosadašnjeg iskustva, opisali taj termin?
 - 2.1. Prema Vašem iskustvu, koja su najčešće rizična ponašanja koja manifestiraju djeca i mladi, a koje Vi prepoznajete u svom radu?
3. Možete li mi opisati, objasniti postupak koji slijedi kada prepoznate dijete ili mladu osobu u riziku i/ili rizičnih ponašanja? Npr. tko Vas kontaktira, kontaktirate li školu, u kojoj mjeri surađujete s roditeljima, odlazite li u kućne posjete, itd.
 - 3.1. *U slučaju da kontaktira školu:* Možete li mi objasniti koji je postupak suradnje sa školom (kako se ona odvija, što uključuje, koji su akteri, itd.)?
 - 3.2. Surađujete li s kojim drugim institucijama/organizacijama na području Varaždinske županije?
 - 3.2.1 Ako da, koje? Možete li mi opisati na koji se način odvija kontaktiranje, suradnja? Koji su akteri?
 - 3.2.2 Ako ne, možete li razmisliti koje bi se institucije/organizacije mogle/trebale kontaktirati? Zašto?
 - 3.2.3 Ako ne, koji je razlog da ne surađujete (nimate potrebe, postoje li neke prepreke u uspostavljanju suradnje)?

4. Prema Vašem iskustvu, imaju li djeca i mladi u riziku i/ili rizičnih ponašanja zaštitne čimbenike?

4.1. Prepoznajete li ih u svom radu?

4.1.1. Ako da, koje zaštitne čimbenike prepoznajete u radu s djecom i mladima u riziku i/ili rizičnih ponašanja?

SURADNJA S RODITLJIMA

1. Možete li opisati kakva je vaša suradnja s roditeljima čija su djeca i mladi u riziku i/ili rizičnih ponašanja?

1.1. Jesu li to roditelji koji se i sami rizično ponašaju? Možete li razmisliti koja su to rizična ponašanja? Možete li razmisliti koje izazove prepoznajete u suradnji s njima?

1.2. Ako ne surađujete, možete li razmisliti zašto ne?

2. Možete li mi opisati na koji se način dogovara suradnja s roditeljima? Što ona uključuje? Tko je sve uključen u vašu suradnju s roditeljima (npr. je li uključena škola?)

SLOBODNO VRIJEME DJECE I MLADIH U RIZIKU I/ILI RIZIČNIH PONAŠANJA

1. Organizirate li u sklopu Obiteljskog centra/Zavoda aktivnosti organiziranog provođenja slobodnog vremena za djecu i mlade u riziku i/ili rizičnih ponašanja?

1.1. Ako da, možete li opisati koje su to aktivnosti i koliko se često održavaju?

1.2. Ako ne, što mislite da je razlog da to ne postoji u sklopu Obiteljskog centra/Zavoda? Smatrate li da postoji potreba za suradnjom?

2. Kada biste organizirali aktivnosti, možete li razmisliti kakve bi to aktivnosti prema Vašem mišljenju/dosadašnjem iskustvu trebale biti? Možete li razmisliti: Tko bi ih trebao provoditi? Gdje bi se trebale provoditi? Kome bi trebale biti usmjerene? Što mislite što bi se njima ostvarilo? Kakve aktivnosti bi imale najviše uspjeha za djecu i mlade u riziku i/ili rizičnih ponašanja?

UDRUGE ORIJENTIRANE NA RAD S DJECOM I MLADIMA U RIZIKU I/ILI RIZIČNIH PONAŠANJA

1. Jeste li upoznati s radom organizacija civilnog društva koje svoj rad orijentiraju na djecu i mlade u riziku i/ili rizičnih ponašanja **općenito na području Republike Hrvatske**? Ako da, na koji način civilno društvo može pomoći obiteljima (posebice djeci i mladima) u riziku i/ili rizičnih ponašanja?

2. Jeste li upoznati s time postoje li na razini Varaždinske županije udruge koje su usmjerene na djecu i mlade u riziku i/ili rizičnih ponašanja?
 - 2.1. Ako da, kakva su vaša iskustva u suradnji s udrugama?
 - 2.1.1. Možete li navesti: koje su to udruge? Čime se one bave? Zna li tko je u njima zaposlen? Možete li opisati na koji način surađujete s njima? Možete li izdvojiti koji su izazovi suradnje? Možete li izdvojiti koji su prednosti suradnje? Možete li izdvojiti koji su nedostaci suradnje? Koliko često surađujete?
 - 2.1.2. Možete li razmisliti olakšava li postojanje udruga Vaš posao? Možete li opisati na koji način?
 - 2.2. Ako ne, prema vašem iskustvu, koje bi bile prednosti postojanja udruga ovog karaktera za rad s djecom i mladima u riziku i/ili rizičnih ponašanja?
 - 2.2.1. Možete li razmisliti na koga bi bile usmjerene, čime bi se trebale baviti, kako bi trebale biti ustrojene (u okviru teme)?
 - 2.2.2. Prema vašem iskustvu, u čemu bi vam one mogle pomoći? Vidite li mogućnosti da vaša ustanova u budućnosti surađuje s takvim udrugama? Vidite li benefite takve suradnje?
 - 2.2.3. Prema vašem iskustvu, bi li takve Udruge trebale imati obaveze prema Obiteljskom centru/Zavodu? Koje bi to obaveze trebale biti? Mislite li da bi postojanje takvih udruga pridonijelo Vašoj suradnji s obitelji djeteta ili mlade osobe?
 - 2.2.4. Prema vašem iskustvu, koje bi obaveze Obiteljski centar/Zavod trebao imati prema takvim udrugama?
 - 2.2.5. Prema Vašem iskustvu, bi li postojanje takvih udruga olakšalo/pridonijelo suradnji sa školom koju pohađa dijete ili mlada osoba?
3. Stigli smo do samog kraja razgovora. Imate li Vi možda nešto za dodati što smatrate važnim za spomenuti u okviru teme o kojoj smo razgovarali, a da ja nisam pitala.

INFORMIRANI PRISTANAK

na sudjelovanje u kvalitativnom istraživanju za potrebe izrade diplomskog rada

Naslov istraživanja: Udruge socijalne djelatnosti kao zaštitni čimbenici djece i mladih u riziku i/ili rizičnih ponašanja na području Varaždinske županije

Kratak opis teme istraživanja

Cilj istraživanja je *ispitati te opisati probleme djece i mladih u riziku i/ili rizičnih ponašanja u Varaždinskoj županiji te njihove potrebe za savjetodavnom, edukativnom i psihosocijalnom podrškom te pomoći iz aspekta različitih dionika, a u okviru (ne)postojanja udruga civilnog društva*. Diplomski rad izrađuje se pod mentorstvo prof.dr.sc. Jasminke Zloković na Odsjeku za pedagogiju Filozofskog fakulteta u Rijeci.

Opis procesa istraživanja

U svrhu prikupljanja podataka potrebnih za realizaciju osnovnog cilja i svrhe istraživanja, provodi se istraživanje metodom polustrukturiranog intervjua u trajanju od maksimalno 45 minuta (ovisno o odgovorima sudionika). Za potrebe analize podataka, intervjui će biti snimani i pohranjeni na sigurno mjesto te će podatke biti nemoguće povezati sa stvarnim sudionicima istraživanja.

Mogući rizici i dobici

Mogući rizik je osjećaj nelagode koji se može javiti prilikom traženja odgovora na osjetljiva pitanja povezana s temom istraživanja. Osim navedenog, ne postoji drugi mogući rizik. Ne postoji također niti direktan (osobni) dobitak. Rezultati ovog istraživanja pomažu istraživačici u ostvarenju njenog obrazovnog cilja, završetka diplomskog studija pedagogije.

Povjerljivost

Sve informacije koje podijelite tijekom intervjua ostaju povjerljive. Nitko osim istraživačice neće imati pristup tim podacima u njihovom izvornom obliku. Kvalitativna metodologija koja će se koristiti u istraživanju osigurava da iskorišteni podaci ne mogu ni na koji način ukazivati na ime sudionika te preko njih neće biti moguće rekonstruirati njegov identitet.

Dostupni izvori informacija

Ako imate pitanja ili nedoumica, možete kontaktirati istraživačicu:

Lana Meštrić: email adresa: lmestric@student.uniri.hr

AUTORIZACIJA

Molim Vas da svojim usmenim pristankom (na samom početku intervjua) autorizirate svoje sudjelovanje u istraživanju:

Pročitao/la sam i razumio/razumjela ovaj informirani pristanak te se slažem da ja, _____, sudjelujem u istraživanju.

Datum: 22.5.2023.

Istraživačica:

Meštrić Lana